

JALKAPALLOELÄMÄN ALKEISMUODOT

Pyhä milanolaisten ultrakannattajien yhteisöllisyyttä uusintavana kategoriana

Ville Niemelä
Uskontotieteen pro gradu -tutkielma
Maaliskuu 2019

HELSINGIN YLIOPISTO – HELSINGFORS UNIVERSITET

Tiedekunta/Osasto – Fakultet/Sektion Teologinen tiedekunta		Laitos – Institution	
Tekijä – Författare Ville Valtteri Niemelä			
Työn nimi – Arbetets titel Jalkapalloelämän alkeismuodot: Pyhä milanolaisten ultrakannattajien yhteisöllisyyttä uusintavana kategoriana			
Oppiaine – Läroämne Uskontotiede			
Työn laji – Arbetets art Pro gradu -tutkielma		Aika – Datum Maaliskuu 2019	Sivumäärä – Sidoantal 100
Tiivistelmä – Referat <p>Tutkimus sijoittuu uskontososiologian, urheilusosiologian ja pyhän tutkimuksen leikkauspisteeseen. Kahden suuren milanolaisen jalkapalloseuran – punamustan Milanin ja sinimustan Interin – ultrakannattajien yhteisöllisyyttä tarkastellaan jälkidurkheimilaisen teorianmuodotuksen valossa. Teoreettisen viitekehyksen keskiössä on Gordon Lynchin pyhän kulttuurisosiologia. Pyhä on kollektiivinen representaatio – näennäisessä järkkymättömydessään ja pakottavuudessaan voimantäyteinen sekä tahrattomuudessaan kielletty. Sen vastapoolina on kielloilla eristetty saastuttava profaani. Tekstiaineistona hyödynnetään ultraryhmittymien kannatuslauluja, banderolleja ja katsomokoreografioita.</p> <p>Tutkimuksen keskeiset kysymykset liittyvät ultrien pyhän symbolikoodiston ja sen ympärille rakentuvan sosiaalisen todellisuuden selvittämiseen. Menetelminä käytetään laadullista sisällönanalyysia ja diskurssianalyysia. Metodeista jälkimmäinen edustaa sosiaalisen konstruktionismin tieteenfilosofista perinnettä, jonka piirissä tieto oletetaan ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa rakentuneeksi. Reaalimaailma esittäytyy inhimilliselle ymmärrykselle aina kulttuurisesti värittyneenä, verhottuna ihmisten sille tuottamiin merkityksiin. Tutkimuksessa erityisenä mielenkiinnon kohteena on se sosiaalinen toimijuus, jota ultrat edustavat suhteessa pyhään ja profaaniin.</p> <p>Ultrakulttuuri osoittautuu implisiittiseksi uskonnoksi ja stadionin kaarekatsomo rituaalisen viestintämallin mukaiseksi seurayhteisön perinteitä, arvoja ja uskomuksia heijastavaksi täsopinnaksi. Ultrien pyhään symbolikoodistoon kuuluvat joukkueen pelipaidan värit, antropomorfit embleemit, seurahistorian merkkihenkilöt ja poliittiset aatteet. Vaarallisen profaaneina näyttäytyvät pahimmat vastustajaseurat, oman seuraorganisaation ”mustat lampaat”, viranomaistahot ja nykyjalkapallon kaupallistumiskehitys. ”Palvoja”, ”sotilas”, ”huligaani”, ”lainsuojaton”, ”fasisti” ja ”tosi milanolainen” ovat identiteettejä, joita ultrat ottavat kunnioittaessaan pyhää ja pitäessään profaanin loitolla. Tutkimuksen myötä herää ajatus pyhän kulttuurisosiologian soveltamisesta yhteiskunnan muillakin osa-alueilla, esimerkiksi liittyen yksilönvapauden, demokratian ja markkinatalouden sekä ekologisten arvojen väliseen konfliktiin.</p> <p>Tutkimus on paitsi uutta tietoa tuottava, myös kuvaileva esitys pyhän tutkimustraditiosta ja italialaisen jalkapallon maailmasta.</p>			
Avainsanat – Nyckelord Durkheim, pyhä, kulttuurisosiologia, implisiittinen uskonnollisuus, jalkapallokannattajat			
Säilytyspaikka – Förvaringställe Helsingin yliopiston kirjasto, Keskustakampuksen kirjasto, Teologia			
Muita tietoja			

”Oi kaunis pieni Madonnani,
joka kirkkaana loistat kauaksi
Pikkuinen olet täyttä kultaa,
sinä hallitset Milanoa
Sinun jalkojesi juuressa elämää eletään,
milloinkaan ei pyöritellä peukaloita
Laulavat että ’kaukana Napolista kuolee’,
mutta tulevat silti tänne Milanoon
Maalaiset”.¹

Giovanni D’Anzi, 1934

”Vähemmän tärkeistä asioista tärkein on jalkapallo.”²

Arrigo Sacchi, 2013

¹ *O mia bela Madunina / che te brillet de luntan / Tuta d’ora e piscinina / ti te dominet Milan /
Sot’a ti se viv la vita / se sta mai cui man in man / Canten tucc luntan de Napoli se mor / ma poi
venien chi a Milan / Terun.*

² *Il calcio è la cosa più importante delle cose non importanti.*

Sisällys

1. Aluksi.....	1
1.1. Postdurkheimilaista urheilusosiologiaa tekemässä.....	1
1.2. Urheilu uskontotieteen tutkimuskohteena.....	4
1.3. Jalkapallokannattajuus implisiittisenä uskontona.....	6
1.4. Aineistona jalkapallostadionin rituaalinen viestintä.....	11
1.5. Tutkimuksen kulku, kysymyksenasettelu ja metodi.....	14
2. Pyhän klassinen teorianmuodostus.....	17
2.1. Pyhä ontologisena kategoriana.....	17
2.1.1. Rudolf Otto: Pyhä transsendentin todellisuuden skematisaationa.....	17
2.1.2. Mircea Eliade: Pyhä arkkityyppisenä olemassaolon tapana.....	18
2.2. Pyhä sosiologisena kategoriana.....	21
2.2.1. William Robertson Smith: Pyhä sosiaalisen normiston alkulähteenä.....	21
2.2.2. Émile Durkheim: Pyhä yhteisön symbolisena representaationa.....	22
3. Pyhä kulttuurisosiologisena kategoriana.....	26
3.1. Ontologisten pyhäteorioiden kritiikki.....	26
3.2. Durkheimilaisen pyhäteorian kritiikki.....	27
3.3. Durkheimilaisen pyhäteorian uudelleenmuotoilu.....	28
4. ”Peli, joka on tehnyt Italian”.....	32
4.1. Calcio – italialaisen jalkapallon tarina.....	32
4.2. A.C. Milan.....	38
4.3. F.C. Internazionale Milano.....	41
4.4. Il derby della Madonnina.....	44
5. ”Meidän asenteemme koituu teidän tappioksenne...”.....	45
5.1. Ultrat – stadioneiden ekstremistit.....	45
5.2. Curva Sud Milano.....	52
5.3. Curva Nord Milano.....	54
5.4. Ultraliike muualla Euroopassa ja sen ulkopuolella.....	55
6. Analyysi.....	56
6.1. Yleisiä periaatteita.....	56
6.2. Pyhän merkkejä San Siron eteläkaarteessa.....	57
6.2.1. Voimantäyteinen ja kieltojen suojaama pyhä.....	57
6.2.2. Saastainen ja kielloilla eristetty profaani.....	62
6.2.3. Punamustia identiteettejä.....	67
6.3. Pyhän merkkejä San Siron pohjoiskaarteessa.....	70
6.3.1. Voimantäyteinen ja kieltojen suojaama pyhä.....	70
6.3.2. Saastainen ja kielloilla eristetty profaani.....	75
6.3.3. Sinimustia identiteettejä.....	82
7. Lopuksi.....	85
Lähde- ja kirjallisuusluettelo.....	87
Aineistolähteet.....	87
Muut lähteet ja apuneuvot.....	87
Kirjallisuus.....	90

1. Aluksi

1.1. Postdurkheimilaista urheilusosiologiaa tekemässä

Afroaasialaisen kielikunnan luoteisseemiläiseen haaraan kuuluvan klassisen heprean sananjuuri ךָדָשׁ (*qds*) esiintyy Vanhassa testamentissa eri johdoksineen yli 800 kertaa. Sen perusmerkitykset ovat ”pyhä” ja ”yleisestä käytöstä erotettu”.³ Käytännössä sillä viitataan Jumalan käyttöön varatun ajankohdan, esineen, henkilön tai paikan ”pyhäksi erottamiseen”.⁴ Indoeurooppalaisilla kielillä on tyypillisesti kaksi semanttisesti toisiaan täydentävää pyhätermiä.⁵ Esimerkiksi kreikassa ne ovat ἱερός (*hieros*) ja ἅγιος (*hagios*), latinassa *sacer* ja *sanctus*. ἱερός (*hieros*) -adjektiivia käytetään puhuttaessa ”jumalallisesta läsnäolosta täyttyneistä” asioista.⁶ ἅγιος (*hagios*) tarkoittaa ”jumalille omistettua”, joka on samalla seulaarista elämänpiiristä eristetty.⁷ *Sacer* juontuu samasta kantaindoeuroopan juuresta kuin suomen lainasana ”sakset”. Sen leikkaamisajatusta ilmentävät perusmerkitykset ovat ”pyhäksi erotettu” ja ”kirotuksi erotettu”.⁸ *Sanctus* on ”pyhittämistä” ja ”kieltämistä rangaistuksen uhalla” tarkoittavan *sancire*-verbin passiivin partisiipin perfekti. Painotus on pyhää suojaavassa rajassa ja sen loukkaamattomuudessa.⁹ Se, mikä jää rajan taakse – kirjaimellisesti ”temppelin eteen” – on puolestaan *profanus* eli ”maallinen”.¹⁰

Ranskalaista Émile Durkheimia kutsutaan varsinkin jälkivaikutuksensa puolesta ”sosiologian isäksi”.¹¹ Hän korosti ensimmäisenä sosiologian itsenäistä asemaa lähitieteistä, kuten psykologiasta ja poliittisesta filosofiasta riippumattomana

³ Uralilaisen kielikunnan itämerensuomalaiseen haaraan kuuluvan suomen sana ”pyhä” on pronssikautinen laina, joka palautuu kantagermaanin adjektiivin **wīha-*. Esihistoriallisena aikana ”pyhä” on toiminut erityisesti attribuuttina määritettäessä yhteisön nautinta-alueen sisä- ja ulkopuolisiin välisiin rajakohtia. Tästä syystä Suomessa on edelleen iso joukko ”pyhä-”-alkuisia paikannimiä, kuten ”Pyhäjoki”, ”Pyhäjärvi” ja ”Pyhäntunturi”. Ks. Anttonen 1996, 108–116.

⁴ Esim. ךָדָשׁ (*miqdās*) (”pyhäkkö”), ךָדָשׁ (*qādeš*) (”temppeliprostituoitu”) ja ךָדָשׁ (*qādās*) (”Kedes” [muinaiskaupunki Pohjois-Israelissa]). Ks. Liljeqvist 2009 [2004], 276, 409–410.

⁵ Benveniste 1973 [1969], 445.

⁶ Esim. ἱερά γραμματα (*hiera grammata*) (”pyhät kirjoitukset”).

⁷ Liddell et al. 1940 [1843]; Benveniste 1973 [1969], 458–460, 465–467; Esim. Istanbulin Hagia Sofia (”Pyhä Viisus”).

⁸ Esim. *sacrificare* (”uhrata”) < *sacer* + *facere* (”tehdä”).

⁹ Esim. *sanctum sanctorum* (”kaikkeinpyhin” [Jerusalemien temppelin sisin osa, jossa säilytettiin liitonarkkia]).

¹⁰ Lewis et al. 1879; Benveniste 1973 [1969], 452–455, 461; Anttonen 1996, 104–105; < *pro* (”edessä”) + *fanum* (”temppeli”).

¹¹ Ensimmäisenä termin ”sosiologia” (*sociologie*) teki tunnetuksi ranskalaisfilosofi Auguste Comte v. 1839 julkaistun *Cours de philosophie positive* (”Positivistisen filosofian kurssi”) -teoksensa neljännessä osassa *La Partie dogmatique de la philosophie sociale* (”Oppi sosiaalisesta filosofiasta”). Hänen projektissaan oli paljolti kyse politiikan ”tieteellistämisestä”. Ks. esim. Töttö 1996, 71–72.

oppialana, jolla luonnontieteiden tavoin on oma spesifi tutkimuskohteensa. Vuonna 1895 julkaistun teoksensa *Sosiologian metodisäännöt* (*Les Règles de la méthode sociologique*) johdannossa hän julistaa:

Sosiaalisen faktan tuntomerkit: 1. Sen ulkopuolisuus yksilöiden tajuntaan nähden. 2. Pakottava vaikutus, joka sillä on tai voi olla yksilöiden tajuntaan. – – Perussääntö: suhtaudu sosiaalisiin faktoihin kuten esineisiin.¹²

Samana vuonna Durkheim perusti alan ensimmäisen eurooppalaisen oppituolin Bordeaux'n yliopistoon. Vuonna 1912 julkaistussa pääteoksessaan *Uskontoelämän alkeismuodot* (*Les Formes élémentaires de la vie religieuse*) hän argumentoi käänteentekevästi, että uskonnolla ja etenkin sen keskiöön sijoittuvalla pyhän kategorialla on sosiaalinen alkuperä: palvoessaan pyhää yhteisö tiedostamattaan vaalii ja uusintaa omaa olemassaoloaan.¹³

Alusta lähtien saamastaan kritiikistä huolimatta Durkheimin uskontoteoria – pyhän ”sosiaalinen ontologia” – on innoittanut laaja-alaisen ja monihaaraisen jälkiteoreettisen koulukunnan. Eräs jakolinja kulkee niin kutsuttujen ”oikean ja vasemman käden pyhäteorioiden” välillä. Edellisten keskiössä on valoisa ja yhteisöelämää voimaannuttava puhdas pyhä, jälkimmäisissä korostuu pyhän pimeä ja vaarallinen – epäpuhdas – kääntöpuoli.¹⁴ Muun muassa Lucien Lévy-Bruhl, Marcel Mauss, Maurice Halbwachs, Georges Bataille, René Girard, Alfred Radcliffe-Brown, Bronisław Malinowski, Talcott Parsons, Victor Turner, Mary Douglas, Robert N. Bellah ja Jeffrey C. Alexander voidaan lukea enemmän tai vähemmän jälkidurkheimilaisiksi teoreetikoiksi. Näistä viimeksi mainittu, yhdysvaltalainen Alexander, on kulttuurisosiologian ”vahvan ohjelman” (*”strong programme”*) pioneeri. Hän on ehdottanut perinteisen englanninkielisen ilmauksen *”sociology of culture”* tilalle tai ainakin rinnalle termiä *”cultural sociology”*. Terminologisen eron teon tarkoituksena on korostaa kulttuurin – yhteisöelämässä manifestoituvan symbolisen koodiston – autonomista, sosiaalisista rakenteista irrallista asemaa. Näin ollen kulttuuri ei redusoidu yhteiskunnallisiin instituutioihin, kuten poliittiseen päätöksentekoon tai talousjärjestelmään. Nämä ennemminkin selittyvät kulttuurin

¹² Durkheim 1982 [1895], 5.

¹³ Durkheimin muita keskeisiä teoksia ovat mm. v. 1893 julkaistu *Sosiaalisesta työnjaosta* (*De la division du travail social*) ja v. 1897 julkaistu *Itsemurha* (*Le Suicide*). Edellinen on Durkheimin väitöskirjatutkimus, jossa hän tarkastelee sosiaalisten siteiden eroavaisuuksia traditionaalisen ja modernin yhteiskunnan välillä. Jälkimmäinen käsittelee yhteiskunnallisten tekijöiden vaikutusta itsemurha-alttiuteen. Durkheim myös perusti v. 1898 edelleen ilmestyvän *L'Année sociologique* (*”Sosiologian vuosikirja”*) -tiedejulkaisun.

¹⁴ Yleistäen voidaan sanoa, että puhdas pyhä sijoittuu angloamerikkalaisen ja epäpuhdas pyhä mannermaisen yhteiskuntateorian viitekehykseen.

pohjalta.¹⁵ Englantilainen uskontotieteilijä Gordon Lynch on erikoistunut modernissa ja postmodernissa länsimaisessa yhteiskunnassa ilmenevän pyhän kulttuurisosiologiaan.¹⁶ Teoksessaan *The Sacred in the Modern World* hän määrittelee pyhän hyödyntäen paljossa Durkheimin ja Alexanderin ajattelua. Nykypäivänä pyhä rajoittuu entistä vähemmän uskontoon.

Englantilainen urheilusosiologi Richard Giulianotti on kehittänyt jalkapallon kaupallistumiskehitykseen nojaavan kannattajataksonomian, joka käsittää neljä ideaalityyppiä: ”kannattajat” (*”supporters”*), ”seuraajat” (*”followers”*), ”fanit” (*”fans”*) ja ”flanöörit” (*”flaneurs”*). Näitä määrittävät horisontaali- ja vertikaaliakseleilla kulkevat binaarioppositiot ”traditionaalinen–kuluttaja” (*”traditional–consumer”*) ja ”kiihkeä–kylmäkiskoinen” (*”hot–cool”*).¹⁷ ”Kylmäkiskoinen kuluttaja” eli ”flanööri” on postmoderni kannattajatyyppejä, joka tavoittelee mahdollisimman monipuolisia ja vaihtelevia jalkapallokokemuksia vailla sen suurempia sitoumuksia. Lajitrendejä tiiviisti seuraava ”flanööri” operoi useimmiten digitaalisessa ulottuvuudessa.¹⁸ ”Kiihkeä kuluttaja” eli ”fani” on emotionaalisesti sitoutunut tiettyyn jalkapalloseuraan, mutta tämä suhde on varsin yksisuuntainen ja markkinavoimien sanelema. ”Fanit” esimerkiksi ovat globaalin pelipaitabisneksen tärkein kuluttajaryhmä.¹⁹ ”Kylmäkiskoinen traditionalisti” eli ”seuraaja” on analyyttinen ja historiatietoinen jalkapallon ystävä. ”Seuraajat” esimerkiksi saattavat viehättyä tietystä maantieteellisestä kaukaisesta seurasta sen paikalliskannattajien poliittisen suuntautumisen johdosta.²⁰ ”Kiihkeä traditionalisti” eli ”kannattajan” affektiivinen kiinnostuminen yhteen ja ainoaan seuraan muistuttaa perhesidettä. ”Kannattaja” on topofiili: seura on hänelle lähiympäristön ja sen kulttuurisen identiteetin symboli.²¹ Sikäli kun jalkapallokulttuurissa esiintyy pyhyttä – maallisesta erotettua ja yhteisöllistä – on se helpoimmin paikannettavissa ”kannattajien” keskuudesta.

Jalkapallostadioneiden kaarrekatsomot ympäri Manner-Eurooppaa miehittäneet ultrakannattajat eli ultrat ovat absoluuttisia ”kannattajia” – kiihkeitä ja traditionaalisia. Liike sai alkunsa 1960-luvun lopulla Italiassa, ja varsinkin kahden

¹⁵ Ks. esim. Alexander 2006 [2003], 12–14.

¹⁶ Tutkimuksessaan Lynch mm. tarkastelee katolisten irlantilaispappien harjoittamaa systemaattista lasten hyväksikäyttöä. Hän osoittaa, että pedofilian on mahdollistanut leimallisesti roomalaiskatolisen Irlannin tasavallan dominantin ja lastensuojelun subjugaatin pyhyden suhde. Ks. Lynch 2012, 54–86.

¹⁷ Giulianotti 2002, 30–31.

¹⁸ Giulianotti 2002, 38–40.

¹⁹ Giulianotti 2002, 36–38.

²⁰ Giulianotti 2002, 34–36.

²¹ Giulianotti 2002, 33–34.

suuren milanolaisseurun kannattajat olivat etujoukoissa perustamassa ensimmäisiä ultraryhmiä. Tämä on tutkimus ”jalkapalloelämän alkeismuodoista”: Milanin *Curva Sudista* (”Eteläkaarteesta”) ja Interin *Curva Nordista* (”Pohjoiskaarteesta”), sekä niiden suhteesta pyhään.

1.2. Urheilu uskontotieteen tutkimuskohteena

Uskonnon ja urheilun akateeminen suhde tulee ilmi etenkin kolmessa eri asiayhteydessä. Näistä ensimmäinen ja ehdottomasti perinteisin on antiikintutkimus. Toisen esikristillisen vuosituhannen jälkipuoliskolla mykeneläinen kulttuuri nousi hallitsevaan asemaan Manner-Kreikan ja Egeanmeren alueella. Homeroksen eepiset runoelmat *Ilias* (Ἰλιάς) ja *Odyseia* (Ὀδύσσεια) – jotka tosin saatettiin kirjalliseen muotoon vasta 700-luvulla eaa. – kertovat tuosta ajasta.²² Esimerkiksi *Iliassa* – joka on mytologinen kuvaus kymmenvuotisen Troijan sodan loppuvaiheesta – kreikkalaisoturi Patrokloksen hautajaisten yhteydessä kisataan valjakkoajossa, nyrkkeilyssä, painissa, juoksussa, asetaistelussa, kiekonheitossa, jousiammunnassa ja keihäänheitossa.²³ Akhilleuksen ja Odysseuksen kaltaiset vahvat, urheat ja miltei voittamattomat puolijumalaiset heerokset epäilemättä myös toimivat antiikin ruumiinkulttuurin esikuvina. Polis-järjestelmä alkoi kehittyä ensimmäisen esikristillisen vuosituhannen alusta, ja 800-luvulta eaa. alkaen kreikkalaisiirtolaiset perustivat kaupunkivaltioita muun muassa Vähään-Aasiaan, Mustallemerelle, Lähi-Itään ja Italiaan.²⁴ Kreikkalaisen maailman suurimpia ja arvostetuimpia urheilutapahtumia olivat panhelleeniset Olympian, Python, Isthmian ja Nemean kisat sekä Ateenassa järjestetty Panathenaia. Jokainen näistä oli samalla ja ennen kaikkea uskonnollinen juhla.²⁵ Esimerkiksi Olympia oli Zeuksen keskeisin kulttipaikka ja kisatraditiota pidettiin hänen kunniakseen yllä yli tuhannen vuoden ajan. Lajivalikoimaan kuuluivat stadionin, kahden stadionin ja pitkän matkan juoksut, viisiottelu, nyrkkeily, paini, pankration, ratsastus, parivaljakkoajo, nelivaljakkoajo, muulien vauuajo, hopliittijuoksu sekä airueiden ja torvensoittajien kilpailut.²⁶ Kisojen

²² Castrén et al. 2015 [2000], 220; Homeros on länsimaisen kirjallisuuden ensimmäinen nimeltä tunnettu edustaja. Perimätiedon mukaan hän oli sokea runonlaulaja. Hänen olemassaolostaan ei kuitenkaan ole varmuutta, ja ns. ”homeerisen kysymyksen” yhteydessä on mm. esitetty, etteivät *Ilias* ja *Odyseia* olisi saman kirjailijan käsialaa.

²³ Ks. Homeros II, 23.

²⁴ Castrén et al. 2015 [2000], 436–437; ”Πόλις (*polis*)” (”kaupunki”). Kreikkalainen maailma oli jakautunut parhaimmillaan satoihin itsenäisiin kaupunkivaltioihin.

²⁵ Koski et al. 2004, 97–100, 122–127.

²⁶ Viisiottelun lajit olivat stadionin juoksu, pituushyppy, keihään- ja kiekonheitto sekä paini. Pankration (< ”πᾶν- [*pan-*]” [”kaikki-”] + ”κρατέω [*krateō*]” [”hallita”, ”käyttää voimaa”]) oli nyrkkeilyn ja painin yhdistelmä. Hopliittijuoksu suoritettiin täydessä asevarustuksessa (”ὀπλίτης

uskonnollinen huippukohta oli Zeus Olympioksen sadan härän hekatombi-uhri.²⁷ Paikalla sijaitti myös yksi antiikin seitsemästä ihmeestä, mestari Feidiaan veistämä ylijumalan jättiläismäinen kuvapatsas.²⁸ On selvää, että varsinaisista uskontotieteen aloista etenkin uskontohistoria ja myyttitutkimus ovat osaltaan ammentaneet antiikin urheilun aineksista.

Toiseksi uskonnon sosiologisia vaikutuksia tämän päivän urheilukentillä ja -katsomoissa arvioidaan niin yhteiskunta-, liikunta- kuin humanististenkin tieteiden piirissä. Tutkimuksen painopiste on erilaisten uskontokulttuurien kohtaamisissa, ja etenkin islam nousee monesti esille. Esimerkiksi kansainvälisen *Soccer & Society* -tiedejulkaisun kaksi yleisintä uskontoteemaa käsittelevät Israelin–Palestiinan konfliktia israelilaisen jalkapallon kautta ja musliminaisten harrastuneisuutta eri puolilla maailmaa.²⁹ Esimerkkinä vastaavanlaisen tutkimuksen institutionaalisesta erikoistumisesta mainittakoon yhdysvaltalaisen Tennesseeen yliopiston liikuntatieteen laitoksen alaisuudessa toimiva *Center for the Study of Sport and Religion*.³⁰

Kolmanneksi urheilua tarkastellaan toisinaan uskonnotutkimuksen käsitteellisen linssin läpi. Tämä perustuu oletukseen näiden kahden ilmiökentän ainakin osittaisesta analogisesta tai ontologisesta vastaavuudesta – siis rinnastamiseen tai samaistamiseen. Esimerkiksi yhdysvaltalaisen Mercerin yliopiston kustantamo julkaisee tämäntyyppisiä tutkimuksia käsittävää kirjasarjaa, johon muun muassa kuuluu uskontotieteilijä Joseph L. Pricen toimittama *From Season to Season: Sports as American Religion*.³¹ Teoksen sisältämien artikkeleiden otsikot antavat hyvän kuvan amerikkalaisen urheiluperinteen tieteellisestä analysoimisesta implisiittisenä uskontona: *The Pitcher's Mound as Cosmic Mountain, The Fetish and McGwire's Balls, United States Football as a Religious Rite de Passage, The Super Bowl as Religious Festival, American Sport as Folk Religion, The Final Four as Final Judgment ja Myth and Ritual in Professional Wrestling*.³² Sosiologisesta pohjavireestään huolimatta käsillä oleva tutkimus voidaan lukea kuuluvaksi samaan –

[hoplitēs]” [”raskaasti aseistettu”). Airuet kuuluttivat osanottajien ja voittajien nimet. Torvensoittajat antoivat kilpailijoille lähtömerkin. Sarjoja oli miesten lisäksi myös pojille, varsoille ja tammoille.

²⁷ ”ἑκατόμβη (*hekatombē*)” < ”ἑκατον (*hekaton*)” (”sata”) + ”βόϋς (*bous*)” (”häikä”).

²⁸ Koski et al. 2004, 101–109.

²⁹ Israelilaisesta jalkapallosta ks. esim. Tamir et al. 2015; Musliminaisten jalkapalloharrastuksesta ks. esim. Ahmad 2011.

³⁰ Ks. CSSR.

³¹ Ks. *Sports and Religion*.

³² Pricen lisäksi teokseen ovat kirjoittaneet Charles S. Adams, Lois Daly, Tom Faulkner, Paul C. Johnson, Lonnie D. Kliever, James A. Mathisen, Bonnie Miller-McLemore ja Peter Williams. Ks. Price et al. 2001.

verrattain hajanaiseen ja marginaaliseen – lajityyppiin eurooppalaisessa miljöössä.³³

1.3. Jalkapallokannattajuus implisiittisenä uskontona

Puhutuimpien länsimaisten kielten ”uskonto”-sanan juurena on latinan ”*religio*”. Antiikissa sillä viitattiin kunnioitukseen, oikeamielisyyteen ja velvollisuuteen jumalia ja kanssaihmissä kohtaan. Ennen kaikkea se liitettiin esi-isien perinnäistapojen mukaiseen jumalten palvontaan, mikä – vastavoimana vierasperäisten tai liiallista omistautumista edellyttävien kulttien edustamalle ”*superstitiolle*” (”taikauskolle”) – oli keskeinen kansakuntaa yhdistävä elementti. ”*Religion*” etymologia on epäselvä, mutta kaksi vaihtoehtoista versiota elävät vahvoina. Ensimmäisellä esikristillisellä vuosisadalla elänyt roomalainen valtiomies, kirjailija, filosofi ja reetori Cicero mainitsee teoksessaan *De natura deorum* (Jumalten luonnosta), että kantaverbinä on ”*relegere*” (”kerätä uudelleen”, ”kerätä yhteen”; ”kerrata”).³⁴ Tässä tapauksessa painotus on toistossa, muuttumattomuudessa – riitin pysyvyydessä ajassa. Kolme vuosisataa myöhemmin kristillinen kirjailija ja apologeetti Lactantius tyrmäsi Ciceron tulkinnan. Teoksessaan *Divinae institutiones* (Uskonoppi) hän tukeutuu tämän aikalaiseen, epikurolaiseen opetusrunoilija Lucretiukseen esittäessään näkemyksensä ”*religare*” (”sitoa takaisin”, ”kiinnittää”) -kantaverbistä.³⁵ Näin kyse olisi ennemminkin integraatiosta, horisontaalisesta ja vertikaalisesta ulottuvuudesta – kommuunion muodostamisesta tilassa. Myös moderni tutkimus on kallistunut tälle kannalle, joskaan asia ei ole lukkoon lyöty.³⁶ Keskiajalle tultaessa kristinusko oli ominut ”*religion*” itselleen, ja sana esiintyi lukuisissa hajanaisissa yhteyksissä, muun muassa puhuttaessa katolisista sääntökunnista.³⁷ Uuden ajan alussa sveitsiläisreformatorit Ulrich Zwingli ja Jean Calvin käyttivät ”*religiota*” korrelaattina ”*pietas*” (”hurskaus”) -sanalle. Teoksissaan *De vera et falsa religione* (”Oikeasta ja väärästä uskosta”) ja *Institutio christianae religionis* (”Kristillisen uskon järjestelmä”) he tarkastelevat uskonelämän kohdentumista paavin johtamaan instituutioon ”vääränä hurskautena” ja ”oikean” evankelisen hurskauden teologisia

³³ Eräs harvoista jalkapalloa käsittelevistä pyhätkäytöksistä on norjalaisen mediatutkija Peter Dahlénin artikkeli bergeniäläisen Brannin kauden 2007 liigamestaruudesta. Hän analysoi tiedotusvälineiden uutisointia aiheesta eliadelaisessa viitekehityksessä. Ks. Dahlén 2012.

³⁴ Ks. Cicero ND, 2.28.72.

³⁵ Ks. Lactantius DI, 4.28; Ks. myös Lucretius RN, 1.931–934.

³⁶ Lewis et al. 1879; Benveniste 1973 [1969], 518–519.

³⁷ Esim. kirkkoisä Augustinuksen teos *De vera religione* (Tosi uskonnosta) valmistui 300-l. lopulla. Hänen käytössään ”*religio*” merkitsee elävää ja henkilökohtaista jumalasuhdetta. Sääntökuntakontekstissa ”*religiota*” käytettiin läpi koko keskiajan, jopa ”*ordo*” (”järjestys”; ”sääntökunta”) -sanan synonyymina. Ks. Smith 1964 [1962], 30–31, 33.

perusteita.³⁸ Jo ennen tätä, vuonna 1508, eteläsaksalainen pappi Johannes Stamler oli ensimmäisenä käyttänyt monikkomuotoa ”*religiones*” kuvatessaan maailmanuskontoja teoksessaan *De diversarum gentium sectis et mundi religionibus* (”Seitsemästä eri kansasta ja maailman uskonnoista”). Käytäntö kuitenkin vakiintui vasta valistusajalla, minkä myötä heräsi myös kysymys uskonnosta geneerisenä kategoriana: mitä uskonto on?³⁹ Vastaus ei löydy ainakaan ”*religion*” semanttisesta historiasta.

Uskonto pakenee kaikenkattavia ja perinpohjaisia määritelmiä tehokkaasti. Ongelma piilee paitsi ilmiön abstraktissa luonteessa, myös määritelmiin itsessään liittyvissä vaikeuksissa. Neljännellä esikristillisellä vuosisadalla kreikkalainen filosofi Aristoteles muodosti ensimmäisen niitä koskevan teorian. Hänen mukaansa määritelmän tulee ilmaista kohteensa olemus, *essentia* (οὐσία [*ousia*]), kahden termin, *genuksen* (γένος [*genos*]) ja *differentian* (διαφορά [*diafora*]), avulla. Näistä edellinen viittaa oliolajin sukuun ja jälkimmäinen erityispiirteeseen, joka erottaa sen muista saman suvun jäsenistä.⁴⁰ Aristoteelisesta, subjekti–predikaattimuotoisesta määritelmästä käy ”ihminen on rationaalinen eläin”. Kyseessä on reaalimääritelmä, se koskee todellisuutta – sitä, mikä jokin on.⁴¹ Reaalimääritelmiin liittyvä heikompi tai vahvempi essentialismi johtaa kuitenkin epäselvyyksiin. Miksi esimerkiksi ihmisen muihin eläimiin nähden ylivertainen älykkyys olisi absoluuttinen määre ihmisyydelle? Eivätkö ihmisen fyysiset ominaisuudet, kuten pystyasento ja vastakkainen peukalo, ole yhtä lailla olennaisia? Olisiko esimerkiksi olio, jolla on hyönteisen vartalo ja ihmisen järki, ihminen? 1600-luvun lopulla englantilainen empiristi John Locke teki eron nominaalisen ja reaalisen *essentian* välille teoksessaan *An Essay Concerning Human Understanding*. Esimerkiksi kullan nominaaliolemus on idea siitä, mitä nimitetään ”kullaksi”, ja mihin yleensä assosioituu attribuutteja, kuten ”arvokas”, ”keltainen”, ”kiiltävä” ja ”painava”.⁴² Locken ajattelua seuraten nominaalimääritelmä on stipulaatio – pelkkä verbaalinen sopimus siitä, mihin jokin ilmaus viittaa. Jyrkät nominalistit kiistävät reaalimääritelmien mahdollisuuden kokonaan.⁴³ Kielifilosofiastaan kuulu itävaltalaisyyntyinen Ludwig

³⁸ Smith 1964 [1962], 35–37.

³⁹ Smith 1964 [1962], 42–43, 223.

⁴⁰ Ks. esim. Aristoteles TO, 101b.17–102b.26.

⁴¹ Niiniluoto 1984 [1980], 155–156.

⁴² Ks. Locke 1690, 3.5.2.

⁴³ Formaalisissa tieteissä (matematiikka ja logiikka) essentialismin vaade luonnollisesti on mielellön. Maltilliset realistit hyväksyvät reaalimääritelmän, joka ilmaisee ”faktuaalisia yhteyksiä fyysikaalisten ominaisuuksien välillä”. Ks. Niiniluoto 1984 [1980], 156–157.

Wittgenstein niin ikään kritisoi essentialismia vuonna 1953 postuumisti julkaistussa teoksessaan *Filosofisia tutkimuksia* (Philosophische Untersuchungen). Hänen mukaansa esimerkiksi erilaisia pelejä, kuten pasianssia, shakkia ja tennistä, sitoo toisiinsa ”monimutkainen päällekkäisten ja ristikkäisten yhtäläisyyksien verkosto”.⁴⁴ Tässä ”perheyhtäläisyysmallissa” mikään yksittäinen ominaisuus ei välttämättä yhdistä perheen kaikkia jäseniä, vaan pikemminkin lukuisat piirteet yhdistävät monia heistä: isä, äiti ja poika voivat olla atleettisia, isä, äiti ja tytär musikaalisia, isä, poika ja tytär oikeakätisiä, sekä äiti, poika ja tytär ruskeasilmäisiä.⁴⁵ Sellaista käsitealan olemuksellista ominaisuutta, jonka varaan määritelmä kyettäisiin rakentamaan, ei siis ole olemassa. Tämä pätee myös uskontoon. Skotlantilainen uskontotieteilijä Ninian Smart on esittänyt seitsenulotteista mallia maailman uskontoperinteiden tarkasteluhyökseksi. Siihen lukeutuvat ”käytännön ja rituaalien”, ”kokemuksen ja tunteen”, ”kertomusten ja myyttien”, ”opin ja filosofian”, ”etiikan ja säädösten”, ”yhteisöjen ja instituutioiden”, sekä ”arkkitehtuurin ja taiteen” ulottuvuudet.⁴⁶ Lähtökohtaisesti mikään näistä ei ole toistaan fundamentaalisempi. Esimerkiksi katolilaisuudessa ehtoollisleivän ja -viinin transsubstantioituminen Kristuksen ruumiiksi ja vereksi ei ole sen enempää tai vähempää uskonnollista kuin Michelangelon *Pietà*-veistos. Useimmat Smartin ulottuvuuksista voidaan löytää myös jalkapallokannattajuudesta. Esimerkiksi rituaalinen analogia voisi olla virsi–kannatuslaulu, materiaalinen puolestaan kirkko–stadion. Yhdysvaltalainen uskontotieteilijä W. Richard Comstock onkin ehdottanut uskonnon stipulatiivista määrittelemistä yhdistettynä aineiston lukemiseen ”avoimena tekstinä” (*”open text”*), joka sallii laaja-alaisen tulkintarepertuaarin:⁴⁷

Suljetut määritelmät ovat staattisia. Ne tukevat sitä, mitä jo tiedetään ja mitä odotetaan tiedettävän vastaisuudessa. Avoimet määritelmät ovat dynaamisia instrumentteja, jotka paljastavat polun odottamattomille tiedon alueille.⁴⁸

Uskontotieteellisellä aineistolla ei siis ole absoluuttisia rajoja. Operoitaessa ”avoimella” alueella tietoa on mahdollista kartuttaa eksponentiaalisesti niin uskonnosta kuin jalkapallokulttuuristakin.

⁴⁴ Wittgenstein 1999 [1953], 66.

⁴⁵ Ks. Wittgenstein 1999 [1953], 64–67.

⁴⁶ Ks. Smart 2005 [1989], 14–23.

⁴⁷ Ks. Comstock 1984, 509–511; ”Avoimen tekstin” käsitteen otti alun perin käyttöön italialainen semiootikko Umberto Eco. Ks. Eco 1984 [1979].

⁴⁸ *Closed definitions are static affairs that support what is already known and can be expected to be known in the future. Open definitions are dynamic instruments that uncover a path leading to regions of unexpected insight.* (Comstock 1984, 515.)

Jalkapallokannattajuutta voidaan havainnoida implisiittisenä uskontona.⁴⁹ Tutkimussuuntauksen perusoletuksena on, että uskonnollisuutta voi esiintyä myös perinteisten eksplisiittisten muotojen, kuten kristinuskon, buddhalaisuuden tai vaikka voodooon, ulkopuolella. Käytännössä kyse on ideasta, että uskontoa koskeva tieto on sovellettavissa näennäisesti sekulaariin elämään. *The Centre for the Study of Implicit Religion and Contemporary Spirituality* -tutkimuskeskuksen perustaja Edward I. Bailey luonnehtii käsitettä kolmella empiirisesti testaamallaan ”kuvauksella” (*”description”*). Näiden kautta implisiittiseen uskonnollisuuteen – vaikkapa jalkapallokannattajuuteen – avautuvat niin psykologian, sosiologian kuin kerrannaisvaikutustenkin näkökulmat.⁵⁰

Ensinnäkin implisiittinen uskonto edellyttää ”sitoumuksia” (*”commitment[s]”*).⁵¹ Italialainen koomikko ja Sampdoriaan kannattaja Paolo Villaggio on todennut, että ”mies voi elämänsä aikana rakastaa kuutta tai seitsemän naista, mutta vain yhtä jalkapalloseuraa”.⁵² Oman joukkueen otteluiden seuraaminen stadionilla tai television ääressä viikosta, vuodesta ja vuosikymmenestä toiseen on sitoutuneisuuden perusilmentymä. Paitsi itseltään ja toisiltaan, kannattajat edellyttävät samaa myös pelaajilta, valmentajilta ja seurajohdolta. Siirtymistä vihollisseuran riveihin pidetään moraalisesti kestämättömänä ratkaisuna, kuten myös niukkaa urheilullista tai taloudellista panostusta. Esimerkiksi kesällä 2000 portugalilaislaituri Luís Figo loikkasi Barcelonasta Real Madridiin. *El Clásicossa* 23. marraskuuta 2002 Camp Nou satatuhatpäisenä raivoava katalaaniyleisö ojensi luopiota heittelemällä tätä kolikoilla, pulloilla, sytyttimillä – ja sian päällä.⁵³ Hieman toisenlainen esimerkki on Manchester Unitedin kannattajien käynnistämä *”Love United, Hate Glazer”* -kampanja. Kesäkuussa 2005 yhdysvaltalaisliikemies Malcolm Glazerin johtama sijoitusyhtiö hankki seuran omistukseensa niin kutsuttuna *leveraged buyout* -menetelystä, eli velkarahoituksella ostetun yhtiön varallisuutta vakuutena käyttäen. Bisnesorientoitunutta ja riskialtista hanketta vastustava protestiliike on valinnut

⁴⁹ Jalkapallokannattajuus voi olla myös eksplisiittinen uskonto. Esim. argentiinalaistaustainen *Iglesia maradoniana* (”Maradoniaaninen kirkko”) on keskittynyt Diego Maradonan palvontaan. Kristillis-synkretistisellä ja puoliparodisella kultilla on mm. omat kaste- ja häärirtuaalinsa, pyhät kirjoituksensa, uskontunnustuksensa, käskynsä, ajanlaskunsa, kirkkovuotensa, rukouksensa sekä tervehdyksensä. Ks. esim. Cusack 2016, 477–478.

⁵⁰ Bailey 2012, 196; Omassa tutkimuksessaan Bailey on mm. tarkastellut pubiympäristöä uhrijärjestelmänä. Ks. Bailey 1997, 129–192.

⁵¹ Bailey 2012, 202.

⁵² Pakkanen 1992, 17.

⁵³ Ks. esim. Lowe 2002.

väreikseen keltaisen ja vihreän – ”*Red Devilsin*” varhaismuodon Newton Heathin pelipaidan mukaan.⁵⁴

Toiseksi implisiittinen uskonto rakentuu ”yhdistävien keskusten” (*”integrating foci”*) ympärille.⁵⁵ Jalkapalloseurojen ja -maajoukkueiden liepeille on kehittynyt eritasoisia ja -laajuisia yhteisöllisyyden muotoja. Näistä näkyvimpiä ovat manereurooppalaiset ultrat, eteläamerikkalaiset ”*barras bravas*” (”hurjat joukot”) ja ”*torcidas*” (”kiihkoilijat”) sekä isobritannialaiset ”firmat” (*”firms”*).⁵⁶ Stadionille oman joukkueensa tueksi kokoontunut, sen värejä kantava, äänenkäytössään ja liikehdinnässään homogeeninen väkijoukko on jo itsessään vahva kollektiivi – tunsivat sen jäsenet toisiaan tai eivät. Konkreettisiin jalkapalloyhteisöihin lukeutuvat myös kannattajaklubit, joita esimerkiksi Romalla on virallisesti puolentoistasataa – aina Trasteveresta Tampereelle.⁵⁷ Lisäksi laajalle maantieteelliselle alueelle leviittäytyneet kannattajat voivat toimia abstraktina kuvitteellisena yhteisönä.⁵⁸ Eurooppalaisten suurseurojen, kuten Barcelonan, Real Madridin, Chelsea, Liverpoolin, Manchester Cityn, Manchester Unitedin, Juventuksen, Milanin, Interin, Bayern Münchenin ja Paris Saint-Germainin maailmanlaajuiset kannattajakunnat ovat tästä hyvä esimerkki. Tieto- ja viestintäteknologian kehityksen myötä kannattajien yhteisönmuodostus on saanut lisäulottuvuuksia etenkin sosiaalisessa mediassa.⁵⁹

Kolmanneksi implisiittinen uskonto herättää ”voimakkaita kiinnostuksia, joilla on kauaskantoisia seurauksia” (*”intensive concerns with extensive effects”*).⁶⁰ Jalkapallokannattajuuteen sisältyy huomattavia taloudellisia ja affektiivisiä investointeja. Etenkin matkustaminen vierasotteluihin – toisinaan ulkomaita myöten – vaatii sekä rahaa että myönnytyksiä elämän muilta osa-alueilta, kuten perheeltä ja työltä. Esimerkiksi Islannin sensaatio vuoden 2016 euroopanmestaruuskisoissa nostatti menestyshuuman, jonka innoittamana 30 000 kannattajaa matkusti Pohjois-Atlanttilta paikan päälle Pariisiin seuratakseen 3. heinäkuuta isäntämaata vastaan

⁵⁴ Ks. esim. Ladyman 2010; Ks. myös Hirst 2015; *Newton Heath LYR (Lancashire and Yorkshire Railway) Football Club* perustettiin v. 1878. Nykyisen nimensä *Manchester United Football Club* seura otti käyttöön v. 1902. Ks. United History.

⁵⁵ Bailey 2012, 202–203.

⁵⁶ Argentiinalaistaustaiset ”*barras bravas*” ja brasilialaiset ”*torcidas*” (nimitys on johdos portugalilain ”*torcer*” [”vääntää”] -verbistä) sijoittuvat toimintojensa puolesta lähelle ultraryhmiä. Briteistä etenkin englantilaiset ovat ns. huligaaneja.

⁵⁷ Ks. Associazione Italiana Roma Club.

⁵⁸ ”Kuvitteellinen yhteisö” (*”imagined community”*) on irlantilaisen politiikantutkija Benedict Andersonin luoma käsite. Sillä viitataan suureen kollektiiviin, kuten kansa- tai uskontokuntaan, jonka jäsenten kasvokkainen yhteydenpito on käytännössä mahdotonta. Ks. Anderson 1983.

⁵⁹ Esim. Real Madridin virallisella Facebook-sivulla on 102 miljoonaa seuraajaa. Ks. Real Madrid C.F. FB.

⁶⁰ Bailey 2012, 203.

pelattua puolivälierää. Määrä on kymmenen prosenttia saarivaltion populaatiosta.⁶¹ Oman joukkueen menestykseen, sen voittoihin ja tappioihin suhtaudutaan varsin emotionaalisesti, eivätkä ilon tai pettymyksen kyyneleet ole jalkapallokatsomossa harvinainen näky. Toisinaan tunnekuohu voi purkautua väkivaltaisesti. Esimerkiksi Juventuksen ja Liverpoolin välisen Euroopan cupin loppuottelun alla 29. toukuuta 1985 englantilaishuligaanit hyökkäsivät italialaiskannattajien katsomonosaan Brysselin Heysel-stadionilla.⁶² Syntyneessä joukkopaniikissa 39 henkilöä puristui kuoliaaksi. Jopa äärimmäisempänä esimerkkinä näyttäytyy El Salvadorin ja Hondurasin välillä 14–18. heinäkuuta 1969 käyty ”jalkapallosota”. Noin kolme tuhatta ihmishenkeä vaatinut konflikti puhkesi, kun maailmanmestaruuskisojen jatkokarsintaottelut provosoivat maiden väliset jännitteet katkeamispisteeseen.⁶³

1.4. Aineistona jalkapallostadionin rituaalinen viestintä

Tutkimusaineistona ovat Milanin ja Interin ultrakannattajien katsomonosista noussevat tekstit: kannatuslaulut, banderollit ja katsomokoreografiat. Niiden merkitystä on havainnollista tarkastella viestintätieteiden tulkintakehyksessä. Yhdysvaltalainen kommunikaatioteoreetikko James W. Carey tekee eron perinteisen prosessimallin ja kehittämänsä rituaalisen mallin välille. Edellisen mukaan viestintä on sanomien siirtoa lähettäjältä vastaanottajalle. Sen hallitsevana ulottuvuutena on tila, jossa informaatio välittyy. Jälkimmäisen keskiössä sitä vastoin ovat ”jakamisen” (*”sharing”*), ”osallistumisen” (*”participation”*), ”yhteyden” (*”association”*), ”toveruuden” (*”fellowship”*) ja ”yhteisen uskon” (*”the possession of a common faith”*) ainesosat. Rituaalisena aktina viestintä tapahtuu ennen kaikkea ajassa, jossa sen tarkoituksena on ylläpitää ja vahvistaa sosiaalisia rakenteita.⁶⁴ Rituaalinen näkökulma sopii paitsi aineiston luonteeseen, myös tutkimuksen teoreettiseen viitekehykseen.

Kannatuslaulut tavallisesti ovat muutamasta säkeestä muodostettuja kuoro-veisuja tai rytmitettyjä yhteishuutoja. Kannattajakuoroa johtaa megafonilla varustettu esilaulaja, italiaksi *”lanciacori”* (”kuorolaulujen alullepanija”). Useimmiten laulut on sovitettu tunnettuihin populaarimusiikin sävelkulkuihin. Toimivaksi havaittu melodia siirtyy kannattajakunnalta toiselle sanoituksen mukautuessa kulloiseenkin kontekstiin sopivaksi. Esimerkiksi buenosairesilaisen San Lorenzon El

⁶¹ Ks. esim. Francia–Islanda.

⁶² Ks. esim. Chisari 2004; Heyselin nykyinen nimi on *Stade Roi Baudoin* (Kuningas Baudoinin stadion).

⁶³ Sodan perimmäiset syyt olivat sosiopoliittisia ja liittyivät mm. salvadorilaisimmigranttien joukkokarkotuksiin Hondurasista. Ks. esim. Durham 1979.

⁶⁴ Carey 1989, 17–19.

Nuevo Gasómetro -stadionilla Creedence Clearwater Revivalin vuoden 1969 hitti *Bad Moon Rising* kuuluu.⁶⁵

Tulen Boedon korttelista,
katumuusikoiden ja karnevaalin korttelista
Vannon sinulle, että pahana päivänä
olen aina kanssasi...⁶⁶

Manchester Unitedin Old Traffordilla kappale lauletaan:

Näen Stretfordin päädyn ilmaantuvan
Näen ongelmia edessä
Älä mene ulos tänä iltana
ellet ole punavalkoinen...⁶⁷

Napolin San Paolon versio taas on:

Paljon aikaa on kulunut,
emme jätä teitä koskaan
Olemme Vesuviuksen poikia,
ehkä jonain päivänä se räjähtää...⁶⁸

Oman seuran värejä, historiaa ja paikallisuutta kunnioitetaan syvästi. Siinä mielessä monet kannatuslaulut muistuttavat kansallislauluja. Kuitenkin osa teksteistä on suunnattu vastustajajoukkueelle ja sen kannattajille, jolloin niiden sisältämä sarkasmi nousee suureen arvoon. Laulut voidaan nähdä ”identiteettiteknologioina”, joiden avulla oma ryhmä kyetään erottamaan muista.⁶⁹ Niissä välittyvän sanoman lisäksi kannattajien konstruoimat ”akustiset yhteisöt” toimivat kollektiviteettia vahvistavana mekanismina.⁷⁰ Vaikkapa ultrat erottuvat omaksi, stadionin muusta yleisöstä poikkeavaksi ryhmäkseen jo pelkän äänenkäyttönsä homogeenisuuden perusteella. Laulut esitetään yhtenäisesti ja mahdollisimman suurella äänenvoimakkuudella. Myös tietty aggressiivisuus kuuluu niiden luonteeseen. Varsin usein vastustajajoukkueiden kannattajat yltyvät kilpalaulantaan stadionin äänimaiseman heruudesta.

⁶⁵ *I see the bad moon arising / I see trouble on the way / I see earthquakes and lightning / I see bad times today / Don't go around tonight / Well it's bound to take your life / There's a bad moon on the rise* – –.

⁶⁶ *Vengo dal barrio de Boedo / barrio de murga y carnaval / Te juro que en los malos momentos / siempre te voy a acompañar* – –. Ks. esim. Musicuervo 2011.

⁶⁷ *I see the Stretford End arising / I see trouble on the way / Don't go out tonight / unless you're red and white* – –. Ks. esim. Man. Utd. Chants; Stretford End on Old Traffordin läntinen päätykatso.

⁶⁸ *È passato tanto tempo / non ci lasceremo mai / Siamo i figli del Vesuvio / forse un giorno esploderà* – –. Ks. esim. Casciello 2015.

⁶⁹ Kannatuslauluista ”identiteettiteknologioina” ks. esim. Tuovinen 2007.

⁷⁰ ”Akustisen yhteisön” (”*acoustic community*”) käsite syntyi 1970-l. kansainvälisen *Five Village Soundscapes* -tutkimuksen yhteydessä. Ks. Truax 2009 [1977]; Jalkapallokannattajien ”akustisista yhteisöistä” ks. esim. Kytö 2011.

Banderollit tyypillisimmillään ovat spraymaalilla valkoiselle kankaalle kirjoitettuja iskulauseita. Yksittäisen ottelun aikana niitä saatetaan esittää useita, riippuen kannattajia puhuttavan asian määrästä. Niissä voidaan muun muassa tukea omaa joukkuetta, loukata vastustajajoukkuetta ja sen kannattajia, esittää kritiikkiä pelaajia, seurajohtoa ja viranomaisia kohtaan, ilmaista poliittisia kantoja sekä osoittaa solidaarisuutta tragedioiden uhreille. Repertuaari on hyvin kirjava. Alla joitakin esimerkkejä Italiasta:⁷¹

MEIDÄN USKOMME EI LAANNU.⁷²

OTAMME OSAA SURUUNNE.⁷³

TEILLE RAHAT, MEILLE SORTO.⁷⁴

JO RIITTÄÄ VÄKIVALTA, POLIISI ULOS STADIONEILTA.⁷⁵

AUSCHWITZ TEIDÄN ISÄNMAANNE, KREMATORIO TEIDÄN KOTINNE.⁷⁶

Katsomokoreografiat ovat ottelun alkuhetkillä rakennettuja visuaalisia performansseja, jotka palauttavat mieleen eteläeurooppalaisen karnevalismin perinteen. Suuritöisyytensä vuoksi niitä nähdään lähes yksinomaan merkittävässä klassikko-otteluissa. Toteutuksena mukaan ne voidaan jakaa karkeasti kuuteen ryhmään.⁷⁷ Konfettikoreografia perustuu paperisilpun, serpentiinin tai wc-paperin viskelemiseen katsomosta. Mosaiikkikoreografiassa kannattajien kohottamista erivärisistä paperiarkeista syntyy jonkin sanan tai kuvan muodostava kokonaisuus. Bannerikoreografia koostuu keppien varassa pidellyistä isokokoisista banderolleista ja lipuista. Lakanakoreografiassa koko katsomonosa peitetään tekstein ja kuvin kirjaillulla jättimäisellä kankaalla. Pyrokoreografiaan kuuluu ilotulitteita, soihtuja ja savupommeja. Kaaoskoreografiassa yhdistellään aineksia edellä mainituista kategorioista. Tavallisesti koreografiat ovat paitsi kooltaan, myös sisällöltään pateettisia. Seurayhteisön symboliikka voidaan linkittää vaikkapa rakkauden, vihan, elämän, kuoleman, sielun ja ikuisuuden kaltaisiin eksistentiaalisesti relevantteihin käsitteisiin. Esimerkiksi *El Clásicossa* 2. huhtikuuta 2016 koko Camp Nou värjäytyi sinisistä, tummanpunaisista, keltaisista ja punaisista mosaiikeista – Barcelonan

⁷¹ Banderolleja Italiasta eri aihepiireistä ks. Mungo et al. 2010, 147–232.

⁷² *LA NOSTRA FEDE NON RETROCEDE.*

⁷³ *UNITI AL VOSTRO DOLORE.*

⁷⁴ *A VOI I SOLDI, A NOI LA REPRESSIONE.*

⁷⁵ *BASTA CON LA VIOLENZA, VIA LA POLIZIA DAGLI STADI.*

⁷⁶ *AUSCHWITZ LA VOSTRA PATRIA, I FORNI LE VOSTRE CASE.*

⁷⁷ Koreografioiden jako seuraa väljästi Harri Heinosen mallia. Ks. Heinonen 2007, 144.

värien ja Katalonian lipun mukaan. Stadionin itäisivua hallitsi valtava, numerolla ”14” varustettu pelipaita ja teksti:

KIITOS JOHAN.⁷⁸

Tällä muistettiin joitakin päiviä aiemmin menehtynyttä seuralegendaa, hollantilaisista Johan Cruijffia.⁷⁹ Aineistoa, sen määrää ja keruutapaa käsitellään tarkemmin luvussa 6.1.

1.5. Tutkimuksen kulku, kysymyksenasettelu ja metodi

Tutkimuksessa on seitsemän päälukua. Toisessa luvussa tarkastellaan 1800-luvun lopulla ja 1900-luvun alkupuoliskolla muotoutunutta pyhän klassista teorianmuodostusta. Sen puitteissa erotetaan kaksi pääsuuntausta: ontologiset ja sosiologiset pyhäteoriat. Edellistä edustavat Rudolf Otto ja Mircea Eliade, jälkimmäistä William Robertson Smith ja Émile Durkheim. Samalla luodaan silmäys niihin teologisiin ja tieteenfilosofisiin virtauksiin, jotka ovat vaikuttaneet kyseisten teoreetikoiden ajatteluun. Kolmannessa luvussa esitellään Gordon Lynchin pyhän kulttuurisosiologia hänen teoksessaan *The Sacred in the Modern World* muodostaman teoreettisen viitekehityksen pohjalta. Lopputulemana on Edward Shilsin, Robert N. Bellahin ja Jeffrey C. Alexanderin ajatteluun nojaava durkheimilaisen pyhäteorian kriittinen uudelleenmuotoilu. Se sijoittuu tutkimuksen deduktiivisen analyysin keskiöön. Neljännessä ja viidennessä luvussa kuvataan tutkimuskohdetta, eli italialaisen jalkapallon maailmaa niin peli- kuin kannattajakulttuurinkin asiayhteyksissä. Kuudes luku on analyysiosio. Seitsemännessä luvussa vedetään yhteen tutkimuksen keskeiset johtopäätökset ja pohditaan jatkotutkimusmahdollisuuksia.

Tutkimuksessa pyritään vastaamaan molempien milanolaisseurojen ultrien osalta kolmeen kysymykseen:

1. Miten pyhä ilmenee kollektiivien symbolisessa merkityksenannossa?
2. Miten profaani ilmenee kollektiivien symbolisessa merkityksenannossa?
3. Millaista sosiaalista todellisuutta pyhän ja profaanin polariteettien ympärille rakentuu?

Ensimmäisen ja toisen kysymyksen kohdalla metodina hyödynnetään teorialähtöistä laadullista sisällönanalyysia.⁸⁰ Tämä toimii paitsi omana tietoa tuottavana kokonaisuutenaan, myös alustuksena kolmannen kysymyksen käsittelyyn. Siinä käytetään diskurssianalyysin metodiikkaa. Menetelmä edustaa sosiaalisen konstruktio- nismien tieteenfilosofista perinnettä, jonka piirissä tieto oletetaan sosiaalisessa

⁷⁸ GRÀCIES JOHAN.

⁷⁹ Ks. esim. Farrell 2016.

⁸⁰ Teorialähtöisestä laadullisesta sisällönanalyysista ks. esim. Tuomi et al. 2009 [2002], 113–117.

vuorovaikutuksessa rakentuneeksi. Tradition juuret ovat sveitsiläislingvistikko Ferdinand de Saussuren varhaisstrukturalistisessa kieliteoriassa, joka esiteltiin vuonna 1916 postuumisti julkaistussa teoksessa *Yleisen kielitieteen kurssi* (*Cours de linguistique générale*).⁸¹ Hänen mukaansa kieli on jättiläismäinen erottelujen systeemi, johon kuuluvat ”merkit” (”*signes*”) ovat olemassa vain toisiinsa nähden. Yksittäinen ”merkki” koostuu ”merkitsijästä” (”*signifiant*”) ja ”merkitystä” (”*signifié*”), joiden suhde on ”mielivaltainen” (”*arbitraire*”). ”Merkitsijällä” tarkoitetaan kirjoitettua tai puhuttua sanaa, jolla kuvataan ”merkittyä”. ”Merkitty” taas on faktinen tai fiktiivinen ilmiö, johon ”merkitsijä” viittaa. Esimerkiksi sanalla ”kalkki” voidaan tarkoittaa ehtoollismaljaa tai kalsiumoksidia. Kahden eri merkityksen etymologiat ovat jäljitettävissä latinan maskuliiniin ”*calix*” (”malja”) ja feminiiniin ”*calx*” (”kalkkikivi”). Niillä ei siis ole mitään yhteistä. De Saussuren ajatusta joltamalla havaitaan, että kielenkäyttö on luonteeltaan paitsi intertekstuaalista, myös kontekstuaalista.⁸² Näkemykseen liittyy oleellisesti ei-heijastavuuden idea: kielenkäyttö ei ole todellisuuden kuva.⁸³ Esimerkiksi fysikaalisessa kontekstissa ”taivas” määrittyy dikotomiana suhteessa ”maahan”. Uskonnollisessa kontekstissa ”taivas” taas määrittyy dikotomiana suhteessa ”helvettiin”. Merkitykset heräävät eloon kielen käyttöyhteyksissä ja määrittyvät suhteessa toisiinsa. Sosiaalisen konstruktionismin konkreettisenä alkuteoksena pidetään yhdysvaltalaisen Peter L. Bergerin ja Thomas Luckmannin vuonna 1966 julkaistua tiedonsosiologista tutkielmaa *Todellisuuden sosiaalinen rakentuminen*. Klassikon perusväittäjä on seuraavanlainen:

[T]iedonsosiologin tulee tutkia kaikkea, mikä käy ”tiedosta” yhteiskunnassa riippumatta tämän tiedon perimmäisestä paikkansapitävyydestä tai virheellisyydestä (millä tahansa kriteerillä mitattuna). Sikäli kuin kaikki inhimillinen tieto kehittyä, välittyä ja säilyä sosiaalisissa tilanteissa, tiedonsosiologin pitää pyrkiä ymmärtämään niitä mekanismeja, joiden kautta itsestään selvä ”todellisuus” jähmettyy maallikon tajuntaan.⁸⁴

Reaalimaailma esittäytyy inhimilliselle ymmärrykselle aina kulttuurisesti värittyneenä. Todellisuus on verhottu ihmisten sille tuottamiin merkityksiin, eikä sitä koskevan tiedon tavoittaminen sellaisenaan, objektiivisesti, ole mahdollista. Englantilaispsykologi Vivien Burr on määrittänyt neljä lähtökohtaa, jotka karakterisoivat konstruktionistisesti orientoitunutta tutkimusotetta: ”kriittisyys itsestään selvänä

⁸¹ Teos on toimitettu de Saussuren Geneven yliopistossa v. 1907–11 pitämien kolmen luentosarjan kuulijoiden muistiinpanojen pohjalta. Hän oli alkujaan indoeurooppalaisten kielten tutkija, eikä eläessään julkaissut mitään yleisestä kielitieteestä.

⁸² Pesonen 1997, 136–137; Ks. de Saussure 2014 [1916], 153–157.

⁸³ Jokinen et al. 2016 [1993], 28–29.

⁸⁴ Berger et al. 2005 [1966], 13.

pidettyä tietoa kohtaan” (*“a critical stance toward taken-for-granted knowledge”*), ”historiallinen ja kulttuurinen relativismi” (*“historical and cultural specificity”*), ”sosiaalisten prosessien merkitys tiedon ylläpitämisessä” (*“knowledge is sustained by social processes”*) sekä ”tiedon poliittinen seurauksellisuus” (*“knowledge and social action go together”*).⁸⁵ Sosiaalisen konstruktionismin ohella – ja monilta osin limittäin sen kanssa – diskurssianalyysiin ovat vaikuttaneet sosiolingvistiikan ja etnometodologian tutkimussuuntaukset. Edellinen irrottautuu saussurelaisesta yhden kielisysteemin staattisuudesta ottaen huomioon kielisysteemin sisällä elävät erilaiset sosiaaliset muuttujat, kuten iän, sukupuolen ja etnisen taustan. Esimerkiksi samassa kulttuuripiirissä elävien miesten ja naisten on havaittu käyttävän kieltä eri tavoin. Jälkimmäinen puolestaan kohdistaa huomion ihmisten arkisen kielenkäytön tavoitteellisuuteen. Jokainen puhuttu sana tai lause oletetaan teoksi, joka vaikuttaa ympäröivään todellisuuteen ja muuttaa sitä.⁸⁶ Kielenkäyttö on näin toimintaa, jonka seuraukset voivat kumuloitua tilannekohtaisen funktion toteutumisesta aina ideologian tasolle asti.

”Merkityssystemi” on diskurssianalyysin kattokäsite. Esimerkiksi avioliittoinstituutio on ilmiö, jonka merkityskentästä voidaan paikantaa lukuisia erilaisia ”merkityssystemejä”. Sakramentaalista taustaansa vasten se voidaan merkityksellistää Jumalan asettamaksi säädökseksi. Tällöin voidaan puhua ”uskonnollisesta diskurssista”. Toisaalta se voidaan tulkita lakisääteiseksi kahden ihmisen väliseksi yhteiselämän muodoksi. Tämä puhetapa olkoon ”juridinen diskurssi”. Muita mahdollisuuksia ovat ”biologinen”, ”feministinen”, ”rakkaus-” tai vaikkapa ”tasa-arvodiskurssi”. Avioliitto manifestoituu sosiaalisena todellisuutena sen mukaan, missä diskurssissa siitä puhutaan eli annetaan ”selontekoja”. Nämä ovat todellisuuden läpeensä merkityksellistettyjä representaatioita, joita ihmiset keskenään vaihtavat sosiaalisissa vuorovaikutustilanteissa. Niiden suhde sosiaaliseen todellisuuteen on kaksisuuntainen. ”Selonteon” antaja käyttää niitä sosiaalisen todellisuuden ymmärrettäväksi tekemisen keinoja, jotka ovat hänen ulottuvillaan ja palvelevat hänen tavoitteitaan. ”Selonteollaan” hän tulee samalla muuttaneeksi kyseisen sosiaalisen todellisuuden järjestystä ja voimasuhteita. ”Identiteetin” käsite taas sulkee sisäänsä ne ominaisuudet, jotka tietyssä ”merkityssystemissä” operoivat toimijat olettavat itselleen ja muille toimijoille. Sosiaalisessa todellisuudessa ihmisen

⁸⁵ Burr 1995, 2–5.

⁸⁶ Pesonen 1997, 137–138.

minus vaihtelee diskurssista toiseen.⁸⁷ Analyysin kulkua käsitellään tarkemmin luvussa 6.1.

2. Pyhän klassinen teorianmuodostus

2.1. Pyhä ontologisena kategoriana

2.1.1. Rudolf Otto: Pyhä transendentin todellisuuden skematisaationa

Saksalainen luterilainen teologi Rudolf Otto otti pyhäteoriaansa vaikutteita erityisesti kahdelta taholta: saksalaisfilosofi Immanuel Kantilta ja saksalaisteologi Friedrich Schleiermacherilta. Kant oli 1700-luvun lopulla sulauttanut rationalismin ja empirismin perusteet transsendentaaliseksi idealismiksi teoksessaan *Puhtaan järjen kritiikki* (Kritik der reinen Vernunft). Kantin keskusargumenttina oli, ettei todellisuutta voida havainnoida sellaisenaan, vaan ilmiöt järjestyvät mielen aprioristen ehtojen, ymmärryksen kategorioiden, mukaisiksi.⁸⁸ Schleiermacher romantiikan hengessä kiinnitti huomion uskonnon emotionaaliseen puoleen sekä pyrki puolustamaan etenkin kristinuskoa sen dogmaattisiin ja rituaalisiin rakenteisiin valistusajalla kohdistunutta kritiikkiä vastaan. 1800-luvun alun teoksessaan *Der christliche Glaube* (”Kristillinen usko”) Schleiermacher tarkastelee uskon ydinolemusta rationaalista ja eettisestä käsityskyvystä erillisenä tietoisuuden kvaliteettina, ”absoluuttisena riippuvuudentunteena” (”*schlechthinnige Abhängigkeitsgefühl*”).⁸⁹

Otto jäsentää vuonna 1917 julkaistussa pääteoksessaan *Das Heilige* (”Pyhä”) uskonnon ei-rationaalisen komponentin suhdetta rationaaliseen.⁹⁰ Voittopuolisesti kristillisen tekstiaineiston pohjalta hän argumentoi pyhätermien, kuten ”שֶׁדֶק (*qds*)”, ”ἅγιος (*hagios*)” ja ”*sacer*” pohjimmiltaan viittaavan inhimilliseen kokemukseen uskonnon tosiolemaisesta, sinänsä transsendentista substraatista. Hän kutsuu tätä ”jotain aivan muuta” (”*etwas ganz anderes*”) latinan sanasta ”*numen*” (”jumaluus”;

⁸⁷ Jokinen et al. 2016 [1999], 281–282; Ks. myös Jokinen et al. 2016 [1993], 27–29, 32–36, 43–45.

⁸⁸ Kant osoittaa yhteensä 12 kategoriaa: (kvantiteetti) ”ykseys”, ”moneus”, ”kaikkeus”; (kvaliteetti) ”reaalisuus”, ”negaatio”, ”limitaatio”; (relaatio) ”inherenssi ja subsistenssi”, ”kausaliteetti ja riippuvuus”, ”yhteisyys”; (modaalisuus) ”mahdollisuus–mahdottomuus”, ”olemassaolo–ei-olemassaolo” sekä ”välttämättömyys–kontingenssi”. Aika ja avaruus ovat ”mielen reseptiivisyyden ehdot”. Ks. Kant 2013 [1781/1787], B102–B107.

⁸⁹ Ks. Cross 1911, 121–122; Otton katsannossa ”absoluuttinen riippuvuudentunte” on semanttisesti liian analoginen arkipäiväiselle relatiiviselle riippuvuudentunteelle. Schleiermacherista poiketen hän nimeää ilmiön ”luotuisuudentunteeksi” (”*Kreaturgefühl*”). Ks. Otto 1990 [1917], 9–10.

⁹⁰ Saksan pyhäsubstantiivi ”*Heilige*” palautuu gootin adjektiivin ”*hails*” (”turvallinen”; ”terve”, ”fyysisesti eheä”). Tämän kanssa samasta kantagermaanin adjektiivista ”**hailaga-*” juontuvat esim. englannin ”*health*”, ”*whole*” ja ”*holy*”. Gootin toinen pyhäadjektiivi ”*weihs*” (”erotettu”; ”pyhitetty”) palautuu kantagermaanin adjektiivin ”**wītha-*” (esim. ”*Weichnacten*” [”pyhänä erotettu yö” > ”joulu”). Ks. Benveniste 1973 [1969], 449–452; Ks. myös Anttonen 1996, 103–104.

”jumalten tahto”) johtamallaan neologismilla ”numinoosi” (*”Numinöse”*). Havainnollistuessaan numeeninen todellisuus skematisoituu ihmismielen myötäsyttyisten ymmärrysrakenteiden mukaisina ideoina, kuten Jumalan vihana ja armona.⁹¹ Mentaalitasolle projisoituneena ”numinoosi” on fundamentaalisesti tunne-elämys, *”mysterium tremendum [et] fascinans”* (”kauhistuttava ja kiehtova mysteeri”).⁹² Siihen liittyvää kauhistuttavuuden elementtiä määrittävät attribuutit ”pelottava” (*”tremendus”*), ”ylivertainen” (*”übermächtig”*) ja ”voimakas” (*”energisch”*).⁹³ Kiehtovuus taas assosioituu rakkauteen (*”Liebe”*), myötätuntoon (*”Erbarmen”*), sääliin (*”Mitleid”*) ja avunantoon (*”Hilfswilligkeit”*).⁹⁴

Otton mukaan pyhän operationalisoituminen fenomenalisessa maailmassa on idullaan jo primitiivisessä uskonnollisuudessa, kuten magiassa, fetisismissä, demonismissa sekä kuolleiden ja luonnon palvonnassa. Keskeistä on uskomusjärjestelmän objektin ei-rationaalinen luonne.⁹⁵ Samalla tapaa esimerkiksi buddhalaisuuden ajatus nirvanan autuudesta palautuu rationaalisen ”sammuksiin puhaltamiseen”.⁹⁶ Tällöin on kuitenkin kyse vajavaisesta *”anamnesiksesta”*, eli ”mieleen palauttamisesta” ja sen myötä oikeaksi tunnistamisesta. Siinä missä numeeninen todellisuus on todellisuus *sui generis*, myös numeeninen mielentila on mielentila *sui generis*. Numinoosia ainoastaan muistuttava ilmiö voi siis herättää ihmisessä numinoosin tunteen – kuten lintujen lento roomalaisauguurissa. Autenttisen pyhän identifiointi edellyttää jumalallisen erottavaa ”selvänäköisyyttä” (*”Divination”*).⁹⁷ Ottolle uskonnollinen kognitio – ei-rationaalisen ja rationaalisen keskinäinen vastaavuus – näyttäytyy huipussaan kristinuskossa.⁹⁸

2.1.2. Mircea Eliade: Pyhä arkkityyppisenä olemassaolon tapana

Romanialainen uskontofenomenologi Mircea Eliade vei pyhän ontologiaa Otton kristinuskokeskeisyydestä yleisuskonnollisempaan suuntaan, sekä käänsi tämän

⁹¹ Otto 1990 [1917], 5–7.

⁹² Esim. 2. Moos. 1–6: ”[1] Mooses paimensi appensa Jetron, midianilaisen papin, lampaista. Kerran hän vei lauman autiomaan toiselle puolelle ja tuli Jumalan vuoren Horebin juurelle. [2] Siellä hänelle ilmestyi Herran enkeli tulenliekissä, joka nousi orjantappurapensaasta. Mooses huomasi, ettei tuli kuluttanut pensasta, vaikka se oli liekeissä. [3] Silloin hän ajatteli: ’Menenpä katsomaan tuota ihmettä. Minkä vuoksi pensas ei pala poroksi?’

[4] Kun Herra näki hänen tulevan katsomaan, hän huusi pensaasta: ’Mooses, Mooses!’ Mooses vastasi: ’Tässä olen.’ [5] Herra sanoi: ’Älä tule lähemmäksi! Riisu kengät jalastasi, sillä paikka, jossa seisot, on pyhä.’ [6] Herra sanoi vielä: ’Minä olen sinun isäsi Jumala, Abrahamin, Iisakin ja Jaakobin Jumala.’ Silloin Mooses peitti kasvonsa, sillä hän pelkäsi katsoa Jumalaa.”

⁹³ Otto 1990 [1917], 13–14, 19–20, 23.

⁹⁴ Otto 1990 [1917], 31–32.

⁹⁵ Otto 1990 [1917], 117–119.

⁹⁶ Otto 1990 [1917], 38–39.

⁹⁷ Otto 1990 [1917], 143–144.

⁹⁸ Ks. esim. Otto 1990 [1917], 74–76.

idean uskonnon ja siinä representoituvan pyhän laadullisesta progressiosta regressioksi. Siinä missä Otto viittaa pyhällä omalakiselle todellisuuden tasoon, on Eliaden huomio kiinnittynyt pyhän kokemukselliseen ulottuvuuteen. Tässä hän nojaa syvyyspsykologian traditioon ja omaa jungilaisen perusotteen. Sveitsiläispsykiatri Carl Gustav Jung rakensi 1900-luvun alkupuolella teoriaa ihmislajin ”kollektiivisesta piilotajunnasta”. Vuonna 1964 julkaistussa ajattelunsa yleisesityksessä *Symbolit, piilotajunnan kieli* (Man and His Symbols) Jung kirjoittaa:

Ihmisruumis edustaa kokonaista elinten museota, jossa jokaisella elimellä on takanaan pitkä kehityshistoria, ja tuntuu järkevältä olettaa mielen olevan järjestäytynyt samalla tavalla. Sillä täytyy olla oma historiansa yhtä hyvin kuin ruumiilla, jossa se asuu. ”Historialla” en tässä tarkoita sitä tosiasiaa, että mieli rakentuu tietoisesta yhteydestä menneisyyteen kielen ja muiden kulttuuristen perinteiden kautta. Tarkoitan mielen biologista, esihistoriallista ja piilotaajuista kehitystä arkaaisella ihmisellä, jonka psyyke oli vielä lähellä eläimen psyykeä. – – Minun näkemyksiäni ”arkaaisista jäänteistä”, joita minä nimitän ”arkkityypeiksi” tai ”perikuviksi”, ovat jatkuvasti arvostelleet ihmiset, joilta puuttuu riittävä tieto psykologiasta ja mytologiasta. Termin ”arkkityyppi” käsitetään usein virheellisesti tarkoittavan joitakin tiettyjä, sisällöllisesti määrättyjä mytologisia kuvia. Ne ovat kuitenkin vain tietoisia representaatioita, ja olisi järjetöntä otaksua, että tällaiset vaihtelevat mielikuvat voisivat olla perittävässä. – – Arkkityyppi tarkoittaa nimenomaan *taipumusta* muodostaa tällaisia mielikuvia jostakin aiheesta – mielikuvia, jotka voivat vaihdella varsin paljonkin menettämättä perushahmoaan. Esimerkiksi vihamielisten veljesten teemasta on monia erilaisia representaatioita, mutta aihe sinänsä pysyy samana.⁹⁹

Vuonna 1957 julkaistussa teoksessaan *Pyhä ja profaani* (Das Heilige und das Profane) Eliade paikantaa universaaleja uskonnollisia arkkityyppejä vertailemalla eri aikakausien ja kulttuuripiirien traditioita. Hänen kiinnostuksensa ensisijaisena kohteena on uskonnollisen eksistenssin omaava arkaainen ihminen. Tälle ”*homo religiosus*” pyhän esiin murtautuminen, ”hierofania”, katkaisee tilan homogeenisuuden ja mahdollistaa siinä suunnistautumisen.¹⁰⁰

Maailmankaikkeus syntyy keskuksesta, se lähtee laajenemaan keskipisteestä, joka on samalla sen ’napa’. – – Tästä seuraa, että kaiken rakentamisen, kaiken valmistamisen mallina on

⁹⁹ Jung 2003 [1964], 67; Tunnettuja jungilaisia arkkityyppejä ovat mm. ”itse” (kokonaispsyyke, tiedostetun ja tiedostamattoman summa ja ydin), ”persoonaa” (ulospäin suuntautuva osa itsestä, eräänlainen julkiasu), ”varjo” (tietoisesta minän kannalta ristiriitaisia arvoja edustava osa tiedostamattomasta), ”anima” (naisuus miehen psyykessä), ”animus” (miehuus naisen psyykessä), ”Sankari”, ”Veijari”, ”Viisas Vanhus”, ”Suuri Äiti” ja ”initiaatio”. Ks. esim. Henderson 2003 [1964]; Ks. myös von Franz 2003 [1964].

¹⁰⁰ Eliade 2003 [1957], 43–44, 48; ”Hierofania” (< ”ἱερός [*hieros*]” [”pyhä”] + ”φαίνω [*fainō*]” [”tulla näkyviin”]).

maailman synty, kosmogonia. Maailman luomisesta tulee kaiken inhimillisen luomisen arkkityyppi.¹⁰¹

Esimerkiksi primitiivinen asumus on ”*imago mundi*” (”maailman kuva”), jonka rakenteet ovat kosmista symboliikkaa.¹⁰² Maailmankaikkeuden keskuksessa tavallisesti sijaitsee ”*axis mundi*” (”maailmanpylväs”), joka yhdistää taivaan, maan ja aliset alueet vertikaalisesti toisiinsa.¹⁰³ Paitsi tilassa, pyhä voi aktualisoitua myös ajassa:

Uskonnollinen ihminen elää siis kahdenlaisessa ajassa, joista tärkeämpi, pyhä aika, on paradoksaalisesti kertautuva, palautuva, uudelleen tavoitettava aika, eräänlainen myyttinen ikuisen nyt-hetki, johon on mahdollista yhtyä ajoittain riittien avulla.¹⁰⁴

Rituaaleissa toistetaan ne arkkityyppiset teot, jotka jumalat myyttien mukaan suorittivat ”*in illo tempore*” (”tuohon aikaan”). Näin ihminen tekee itsensä näiden aikalaiseksi.¹⁰⁵ Esimerkiksi vuoden viimeisenä päivänä kosmos hajoaa takaisin kaokseen palautuakseen vuoden ensimmäisenä päivänä luomishetkensä synnittömään alkutilaan.¹⁰⁶ Kosminen aika on toistumista, paluuta ikuiseen nykyhetkeen.

Eliaden ajattelu voidaan tulkita hyökkäykseksi sekularisaatiota vastaan. Hänen metodinaan on ”luova hermeneutiikka” – ”luovuuden” tarkoittaessa uuden uskonnollisen tietoisuuden herättämistä desakralisoituneessa nyky-yhteiskunnassa. Hänelle pyhä ja profaani ovat kaksi vaihtoehtoista maailmassa olemisen tapaa, joista edellinen edustaa todellisuutta ja jälkimmäinen pelkkää näennäisyyttä.¹⁰⁷ Absoluuttisen profaani olemassaolo on silti käytännössä mahdotonta, sillä pyhän heijastumat nousevat pintaan vähintäänkin nostalgoiden muodossa.¹⁰⁸ Kosmisen uskonnollisuuden merkityksen hämärtyessä esimerkiksi ajan ajoittainen pyhittäminen kalendaaririiteissä menettää kuitenkin fundamentaalisen tarkoituksensa:

*Uskonnollisesta sisällöstä tyhjennetty toistaminen johtaa kuitenkin väistämättä pessimistiseen näkemykseen olemassaolosta. Toistuvaan, sykliseen aikaan, joka ei enää ole tie alun tilanteeseen, jumalten salaperäiseen läsnäoloon, siis pyhydestä riisuttuun sykliseen aikaan sisältyy kauhea piirre: siitä tulee ympyrä, joka kiertää hellittämättä itsensä ympäri, toistaa ikuisesti itseään.*¹⁰⁹

¹⁰¹ Eliade 2003 [1957], 66–67.

¹⁰² Eliade 2003 [1957], 74–75.

¹⁰³ Eliade 2003 [1957], 58–59; Eliade mainitsee arkkityyppisinä ”*axis mundi*”-rakennelmina mm. Australian achilpojen salon, saksien *Irmisulin*, hindujen *skambhan* ja Kanadan länsirannikon kwakiutlien kuparipylyvään. Ks. Eliade 2003 [1957], 56–57.

¹⁰⁴ Eliade 2003 [1957], 92.

¹⁰⁵ Eliade 2003 [1957], 108–109.

¹⁰⁶ Eliade 2003 [1957], 100–102.

¹⁰⁷ Ks. Laitila 1993, xvii–xx.

¹⁰⁸ Esim. isänmaallisuus on tällaista pyhästä kumpuavaa kaihoa. Ks. Eliade 2003 [1957], 45–46.

¹⁰⁹ Eliade 2003 [1957], 128–129.

Eliadelle tavoiteltavaa on vapautuminen ”historian hirmuvallasta”.¹¹⁰

2.2. Pyhä sosiologisena kategoriana

2.2.1. William Robertson Smith: Pyhä sosiaalisen normiston alkulähteenä

Skotlantilaisen Vanhan testamentin tutkijan William Robertson Smithin ajattelua leimasi kaksi orastavaa metodologista trendiä: historiallis-kriittinen raamatuntutki-
mus ja etnografinen kenttätöskentely. Hänen tavoitteenaan oli päästä käsiksi Raa-
matun tapahtumien historialliseen kontekstiin ja sitä kautta löytää sen kirjoitusten
alkuperäinen merkitys. Tähän hän pyrki paitsi tekstintutkimusmenetelmin, myös
havainnoimalla Arabian niemimaan, Egyptin, Libyan, Palestiinan ja Syyrian primi-
tiivisiä paimentolaisheimoja. Teorian tasolla hänen tärkeimpänä suunnannäyttä-
jänään toimi saksalainen Vanhan testamentin tutkija Julius Wellhausen, joka
vuonna 1878 julkaistussa teoksessaan *Prolegomena zur Geschichte Israels* (”Joh-
datus Israelin historiaan”) jakaa Israelin raamatullisen historian kolmeen vaihee-
seen: monoteismia edeltäneeseen heimoritualismiin, profeettojen elävän uskon ai-
kaan ja legalistiseen pappisvaltaan.¹¹¹

Vuonna 1889 julkaistussa pääteoksessaan *Lectures on the Religion of the Se-
mites* Smith tarkastelee Lähi-idän ”positiivisten uskontojen” (”*positive religions*”)
– juutalaisuuden, kristinuskon ja islamin – ”pakanallista” (”*heathen*”) itumuotoa.
Hän tekee perustavanlaatuisen eron ritualistisen primitivismin ja dogmatistisen mo-
dernismin välille: jälkimmäinen kiteytyy uskontunnustukseen, edellisen keskiössä
on uhri.¹¹² Uskonnon varhaisvaiheessa vallinnutta materialismia kuvastaa myös ju-
malallisen eksistenssin paikallinen luonne. Esimerkiksi Baal-jumalan erisnimi tar-
koittaa ”Herraa”, ja yleisnimisessä merkityksessään heprean ”בעל (b’l)” viittaa en-
nen kaikkea maa-alan hallintovaltaan.¹¹³ Lisäksi eri paikoilla oli omat epiteettiset
Baal-jumalansa, kuten ”Hermonvuoren Baal” ja ”Libanonin Baal”.¹¹⁴ Pyhyys (”*ho-
liness*”) liitettiin leimallisesti yhteisön palvoman jumaluuden käyttöön varattuun
maantieteelliseen alueeseen tai maastonkohtaan. ”קדש (qds)” merkitsee juuri tätä

¹¹⁰ Ks. Eliade 1993 [1949], 130–134.

¹¹¹ Ks. esim. Strenski 2015 [2006], 57–59; Wellhausen perustaa mallinsa Pentateukin (1–5. Moos.)
ns. dokumentaarihypoteesiin. Hänen mukaansa teos kerrotaan neljästä itsenäisestä eri aikakausille
sijoittuvasta lähteestä. Ks. esim. Knight 1993, xii–iv.

¹¹² Smith 2005 [1889/1894], 1–2, 16–17; Smithillä on ”antiritualistinen” perusasenne. Se kum-
munnee hänen kiinnostuksestaan yksilöllistä uskonkokemusta korostavaa liberaaliprotestantismia
kohtaan. Lisäksi hän omasi kalvinistisen pappisvihkimyksen. Ks. esim. Strenski 2015 [2006], 56–
57.

¹¹³ ”בעל (b’l)” -juuren muita merkityksiä ovat mm. ”omistaminen”, ”kansakunnan hallitseminen” ja
”vaimoksi ottaminen”.

¹¹⁴ Smith 2005 [1889/1894], 93–94.

rajanvetoa elinpiirin pyhän ja maallisen (”*common*”) vyöhykkeen välillä.¹¹⁵ Pyhä – jumaluuden läsnäoloa vaikkapa kivialttarissa – suojasi kosketuskielto. Vastaava kohdistui myös täysin polaariseen kategoriaan: epäpuhtaaseen (”*unclean*”).¹¹⁶ Esimerkiksi vainajaa koskettanut oli demonisten voimien saastuttamana infektiivinen, minkä vuoksi hänet tuli eristää maallisesta ja pyhästä.¹¹⁷

Smithin mukaan kaikkein alkukantaisimmissa kulttuureissa pyhän ja epäpuhtaan suhteeseen on liittynyt ambivalenttia epätietoisuutta tabun kohteen kategoriasta laadusta.¹¹⁸ Hän pitääkin uskonnollisen pyhän ja maagisen epäpuhtaan erottamista uskontoevoluution ensimmäisenä edistysaskeleena. Ratkaiseva moraalinen kontrasti nousee siitä, onko tabussa kyse hyväntahtoisen jumalan kunnioituksesta vaiko pahansuopien henkien pelosta. Siinä missä magia vihamielisyydessään ”orjuuttaa” ihmistä rajoittamalla viime kädessä jopa luonnonvarojen hyödyntämistä, sisältyy uskuntoon elimellisesti ajatus liittolaisuudesta suhteessa niin jumalaan kuin yhteisöönkin. Ystävällismielisen jumalan käskyjen noudattaminen takaa inhimillisen hyvinvoinnin sekä toimii perustuksena sille sosiaaliselle normistolle, jota ilman yhteiskunta ei voi olla olemassa.¹¹⁹ Sen kehitysvaiheen, jossa uskonto ensi kerran irtautui magiasta – ja pyhä epäpuhtaasta – Smith paikantaa totemismiin.¹²⁰

2.2.2. Émile Durkheim: Pyhä yhteisön symbolisena representaationa

Smith vaikutti Émile Durkheimin ajatteluun monessa suhteessa. Smithin tavoin Durkheim otaksui totemismin edustavan uskontoevoluution primaarivaihetta. Samoin kuin Smith näki Lähi-idän nomadiheimojen ”pakanallisuudessa” jotain uskonnollisuudesta *per se*, myös Durkheim oletti uskonnon perusrakenteiden valottuvan parhaiten tutkittaessa alkeellisinta empiirisesti havainnoitavissa olevaa kulttuuria. Durkheimille sellaista edustivat Australian alkuperäiskansat. Hän niin ikään omaksui Smithin idean uskonnon funktiosta yhteisöllisyyden rakennusaineena, ja jalosti sen suoranaisen sosiaalisen ontologian tasolle. Siinä missä Smith katsoi

¹¹⁵ Smith 2005 [1889/1894], 140–142.

¹¹⁶ Esim. ”חרם (*hram*)” on seemiläinen sananjuuri, joka viittaa uskonnolliseen tabuun. Etenkin arabissa se tarkoittaa sekä ”pyhänä erotettua” että ”saastaisena kiellettyä”. Esim. haram-liha on peräisin rituaalikäytäntöjen vastaisesti teurastetusta eläimestä. Vrt. esim. al-Haramin moskeija Mekassa. Sana ”tabu” itsessään on polynesianlaisperäinen.

¹¹⁷ Smith 2005 [1889/1894], 152–153.

¹¹⁸ Smith käyttää eräänä lähteenään 100-l. eläneen satiristi Lukianoksen teosta Περὶ τῆς Συρίας Θεοῦ (*Peri tēs Syriēs Theou*) (Syyrialaisesta jumalattaresta). Tarkastellessaan Syyrian Hierapoliksen temppelin kulttimenoja tämä mainitsee sian kuuluneen tabun alaisuuteen. Hartaudenharjoittajien keskuudessa ei kuitenkaan ollut vallinnut konsensusta siitä, johtuiko kielto eläimen pyhydestä vai epäpuhtaudesta. Ks. Lucian SG, 54.

¹¹⁹ Smith 2005 [1889/1894], 152–155.

¹²⁰ Smith olettaa varhaisen jinni-instituution edustaneen totemismia. Jinnit ovat arabialaisessa tarustossa ja islamissa esiintyviä henkiolentoja. Ks. Smith 2005 [1889/1894], 124–127.

pyhän kytkeytyvän kollektiiviseen normistoon, Durkheimille se edustaa yhteisön koko olemassaoloa. Lisäksi hygieni- ja tabukäsitykset saivat runsaasti sijaa molempien teorianmuodostuksessa. *Uskontoelämän alkeismuodot* koostuu kolmesta osasta, joista ensimmäinen käsittelee uskonnon olemusta ja alkuperää. Siinä Durkheim esittää tunnetun uskontomääritelmänsä:

[U]skonto on pyhiä, toisin sanoen erityisiä ja kiellettyjä, asioita koskevien uskomusten ja tapojen solidaarinen järjestelmä – uskomusten ja tapojen, jotka yhdistävät kaikki niihin uskovat yhdeksi moraaliseksi yhdyskunnaksi, jota kutsutaan kirkoksi.¹²¹

Teoksen toinen ja kolmas osa sisältävät varsinaisen analyysin. Niiden teemoina ovat totemismiin liittyvät uskomukset ja rituaalit. Durkheimin käyttämän aineiston pääelementtinä ovat englantilaisantropologi W. Baldwin Spencerin ja australialaissetnologi Francis James Gillenin yhteistyössä tekemät kenttäetnografiset havainnot. Ne julkaistiin vuosina 1899 ja 1904 teoksissa *The Native Tribes of Central Australia* ja *The Northern Tribes of Central Australia*.

Aboriginaaliheimo muodostuu lukuisista klaaneista, joista jokaisella on oma tunnuksensa, toteemi.¹²² Metsästyksellä ja keräilyllä elantonsa hankkivien aboriginaalien toteemina toimii useimmiten jokin eläin- tai kasvilaji.¹²³ Sitä kuvaava merkki on hartaan palvonnan kohteena. Esimerkiksi yleinen kulttiesine, *churinga*, saa uskonnollisen merkityksensä siihen kaiverretun toteemisymbolin ansiosta.¹²⁴ Aboriginaalien katsannossa koko ajateltavissa oleva maailma jakautuu absoluuttisesti kahteen kategoriaan: pyhään ja profaaniin. Nämä voidaan erottaa toisistaan kahden tuntomerkin perusteella. Ensinnäkin, sekundaarisesti, pyhä on arvoltaan ja voimaltaan ylivertainen profaaniin nähden.¹²⁵ Esimerkiksi *churingalla* on ihmeellinen kyky parantaa sairaudet ja saada vihollinen menettämään iskukykynsä taistelussa.¹²⁶ Toiseksi, primaaristi, pyhä on ”negatiivisen kultin”, eli profaaniin sovellettavien kieltojen, suojaama.¹²⁷ Esimerkiksi *churingat* on tapana piilottaa salaiseen

¹²¹ Durkheim 1912, 64.

¹²² Alun perin heimo oli jakautunut kahteen fratriaan, ja vasta sosiaalisen eriytymisen myötä kumpikin fratria jakautui useampaan klaaniin. Paitsi ihmiset, myös heitä ympäröivä luonto järjestyy toteemien alaisuuteen. Esim. kuu lukeutuu Mount Gambier -heimon *Kumite*-fratrian Mustan kaka-dun klaaniin. Durkheimin epistemologiassa antiteettinen jako fratrioihin vastaa luokan, ja jako klaaneihin lajin, ideaa. Hän näkeekin totemismissa loogisen ajattelun puitteet, joiden pohjalle mm. inhimillinen ajattelu, kieli ja kulttuuri ovat rakentuneet. Ks. Durkheim 1980 [1912], 139–140, 142–145.

¹²³ Durkheim 1980 [1912], 112–113.

¹²⁴ Durkheim 1980 [1912], 123–124, 133; *Churinga* eli ”suhistuspuu” on puusta tai kivistä veistetty pitkulainen kapistus. Nuoran päässä pyöritettäessä siitä lähtee humiseva ääni.

¹²⁵ Ks. Durkheim 1980 [1912], 55–57.

¹²⁶ Durkheim 1980 [1912], 124–125.

¹²⁷ Ks. Durkheim 1980 [1912], 59, 269–270.

luolaan, jota naiset ja nuoret miehet eivät saa edes lähestyä. Samasta syystä toteemieläimen käyttäminen ravinnoksi on tabu.¹²⁸ Esi-isistä kertovat myytit sitovat ihmisen toteemilajinsa kaltaisuuteen. Esimerkiksi kengurun klaanin jäsen todellakin uskoo olevansa pohjimmiltaan kenguru. Klaanin initioitujen miesjäsenten status onkin sidoksissa toteemin pyhään kvaliteettiin.¹²⁹

Kaksinapaisuus – puhtaus ja epäpuhtaus – on pyhän keskeinen ominaisuus. Epäpuhdasta edustavat pahat voimat herättävät ihmisessä inhon ja pelon tuntemuksia. Kaikkinainen puhtaan ja epäpuhtaan välinen kontakti tulkitaan pyhän profanoinniksi. Esimerkiksi *churingoja* ei milloinkaan tule säilyttää vainajan läheisyydessä. Samoin menstruovaa naista pidetään epäpuhtaana, minkä vuoksi hänet eristetään klaanin miesjäsenistä. Pyhäinhäväistykseen syyllistyneen henkilön uskotaan joutuvan negatiivisen uskonnollisen voiman kohteeksi. Rituaalisissa erityisoluh-teissa puhdas voi kuitenkin muuntua epäpuhtaaksi ja päinvastoin. Esimerkiksi toteemieläimen syöminen voi aiheuttaa kuoleman. Kuukautisverta nauttimalla ihmisen saattaa sitä vastoin parantua sairaudestaan.¹³⁰

Klaanin ajankulussa on kaksi hyvin erilaista vaihetta. Suurimman osan vuodesta sen jäsenet vaeltelevat ympäriinsä pieniin perheryhmiin jakautuneina. Tällöin arkiaskareet ja ravinnon hankkiminen hallitsevat intensiteetiltään keskinkertaista olemassaoloa. Toisinaan klaani sen sijaan kokoontuu yhteen viettämään uskonnollista juhlaa, *corroborria*. Väen keskittyminen ”positiiviseen kulttiin” sähköistää tunnelman. Hurjaluontoiset laulut ja tanssit ovat rituaalisen toiminnan keskiössä: bumerangeja hakataan yhteen ja *churingoja* pyöritetään. Sukupuolinen kanssakäyminen tapahtuu tavanomaisen seksuaalietiikan vastaisesti: miehet vaihtavat vaimojaan ja jopa sukurutsa on mahdollista.¹³¹

Durkheim redusoi uskonnon yhteisöön. Toteemin kaksinaisluonne klaanitunnuksena ja kulttiartefaktina jo itsessään viittaa tähän.¹³² Pyhän objektivoituminen on seurausta taustalla vaikuttavasta ”toteemisesta periaatteesta”.¹³³ Tällä

¹²⁸ Durkheim 1980 [1912], 124, 130.

¹²⁹ Durkheim 1980 [1912], 134–136.

¹³⁰ Durkheim 1980 [1912], 361–363.

¹³¹ Durkheim 1980 [1912], 200–201, 291.

¹³² Ks. Durkheim 1980 [1912], 191–192.

¹³³ ”Toteeminen periaate” vastaa ilmiönä melanesialaisperäistä ”*mana*”, jonka englantilaisantropologi Robert Henry Codrington toi uskontoantropologiseen termistöön v. 1891 julkaistussa teoksessaan *The Melanesians*. ”Se on mahtia tai vaikutusvaltaa, ei fysikaalista, vaan eräässä mielessä yliluonnollista; mutta se ilmenee fysikaalisena voimana tai millaisena ihmisen omistamana mahtina tai oivallisuutena tahansa. Mana ei ole kiinnittyneenä mihinkään, mutta se saattaa kätkeytyä miltei mihin tahansa. Koko Melaneesian uskonto muodostuu itse asiassa tästä Manasta osalliseksi pääsemisestä tai sen käyttämisestä omaksi hyödyksi’ Eikö tämä ole sama käsitys kasvottomasta ja

tarkoitetaan kollektiivisesta ajattelusta lähtevän psyykkisen energian tiivistymistä uskonnolliseen symboliikkaan. Kultissa vallitseva sosiaalinen paine synnyttää yksilössä mielikuvan ulkopuolisesta mahdista, jota kohtaan hän kokee riippuvuuden ja velvollisuudentunnetta.¹³⁴ Ilmiö konkretisoituu esimerkiksi *churingan*, krusifiksin tai valtion lipun kunnioituksena.¹³⁵ Uskonnollisten seremonioiden perimmäinen merkitys on siinä, että ne vahvistavat yhteen kerääntyneen väkijoukon sisäistä solidaarisuutta. Esimerkiksi *corrobboriin*, jumalanpalvelukseen tai itsenäisyyspäivän juhlaan kokoontuneet ihmiset keskittävät ajatuksensa yhteisiin perinteisiin, arvoihin ja uskomuksiin. Symbolisen välityksellä yksittäiset mielet linkittyvät toisiinsa, ja kollektiivinen tajunta uusiutuu. Yksilö tulee osalliseksi monin verroin omaansa nähden suuremmasta psyykkisestä voimasta. Hän kohoaa tavanomaisen itsensä yläpuolelle ja herkistyy pateettisuuteen, joka arkielämässä vaikuttaisi absurdilta. Moraalinormien kumoutuessa ”käymistila” voi johtaa jopa väkivaltaisuuksiin.¹³⁶ Ilman säännöllisiä kokoontumisia, ”pyhiä”, nämä uskonnolliset voimat ehtyvät ja yhdyskunta menettää otteen jäsenistään. Lopulta tämä johtaa asianomaisen uskonnon tai yhteiskuntajärjestyksen päättymiseen.¹³⁷

Durkheimin mukaan ”systemaattinen idealisointi” on kaikille uskonnollisille järjestelmille ominainen mekanismi. Ihmismieli on taipuvainen korvaamaan reaalityodellisuuden mytologian muotoon puetulla ideaalimaailmalla. Ideaalia hallitsevat jumaluudet ja yliluonnolliset voimat kykenevät ylittämään realiteettien raja-arvot. Ne antavat kollektiiviselle tajunnalle mallin, jota kohti se voi uusiutuessaan täydellistyä. Inhimillisen ajattelun tuotoksena myös ideaali on jatkuvassa uusiutumisen tilassa. Eriävien ideaalikäsitysten väliset hegemoniataistelut konkretisoituvat poliittisina ristiriitoina. Konfliktit paikantuvat etenkin kahden ideaalin, nykyisen ja tulevan, rajapinnalle.¹³⁸

jäsentymättömästä voimasta, jonka alkiot jo tapasimme Australian totemismissä –”. (Durkheim 1980 [1912], 182–183.); Ks. Codrington 1891, 118–119.

¹³⁴ Mm. animismi, polyteismi ja monoteismi ovat kollektiivisen tajunnan representaatioita. Esim. sielu on yksilötajunnassa vaikuttava ”toteeminen periaate”. Jumala taas on kollektiivisessä tajunnassa erityisaseman saavuttanut esi-isän sielu. Ks. Durkheim 1980 [1912], 228–229, 261.

¹³⁵ Ks. Durkheim 1980 [1912], 203–205.

¹³⁶ Durkheimille Ranskan suuri vallankumous v. 1789–99 on keskeinen moderni osoitus kollektiivisen ”käymistilan” mieliä kuohuttavasta voimasta.

¹³⁷ Ks. Durkheim 1980 [1912], 194–196, 202–203.

¹³⁸ Ks. Durkheim 1980 [1912], 373–375.

3. Pyhä kulttuurisosiologisena kategoriana

3.1. Ontologisten pyhäteorioiden kritiikki

1960-luvun lopun jälkistrukturalistinen käänne nostatti ontologisia pyhäteorioita kritisoivia äänenpainoja. Tieteenfilosofinen suuntaus pyrkii välttämään kaikenkattavia selitysmalleja inhimillisestä maailmasta. Sen keskeinen argumentti on, ettei sosiokulttuurisissa ympäristöissä ole löydettävissä valmiita rakenteita, vaan kaikki näitä koskeva tieto on subjektiivisesti tuotettua. Esimerkiksi kanadalainen uskonto-tieteilijä Russell T. McCutcheon toteaa:

On mahdottomuus olettaa uskonto historialliseksi ilmiöksi ja samalla väittää, että on olemassa ydin, joka jää jäljelle kunhan suodatamme sen historiallisesta kuonasta, ydin, jonka erityinen luonne edellyttää erityisten tulkitsijoiden erityisiä taitoja. Onkin ironista, että monilla meistä on työpaikka itsenäisillä uskontotieteen laitoksilla mahdollisesti juuri siksi, ettei tuota ristiriitaa ole yleisesti tunnustettu.¹³⁹

Paradigmaan teoksessaan *The Sacred in the Modern World* tukeutuen Gordon Lynch huomauttaa, että Otton ja Eliaden mallit tuottavat pelkistettyjä käsityksiä pyhästä sosiaalisena ilmiönä. ”Teologisoivat” ja ”eksistentiaalifilosofioivat” reduktiot psyyken tai kosmoksen tasolla sijaitsevaan ontologiseen ytimeen selittävät itse itsensä. Samalla ne vievät huomion pois niistä sosiaalisista prosesseista, joiden kautta pyhän legitimiteettiä uusinnetaan ja koetellaan.¹⁴⁰ Tähän liittyen Lynch näkee ontologisissa pyhäteorioissa kahdenlaisia lisävaikeuksia.

Ensinnäkin pyhä ja uskonto samastuvat liiaksi absoluuttisella tavalla, mikä asettaa rajoituksia molempien ilmiöiden kulttuuriselle ymmärtämiselle. Pyhän oletettu epähistoriallinen ydin syöksee – ylikuonnollisen tai arkkityyppisen voimavaiikutuksella – havaintokentän ulkopuolelle ne ulottuvuudet, joissa uskonto näyttäytyy koko historiallisessa konkretiassaan. Näitä ovat muun muassa etiikka ja sosiologia. Pyhän eristäminen eksplisiittisen uskonnon substraatiksi puolestaan tekee vääryyttä ”sekulaarin pyhän” idealle.¹⁴¹

Toiseksi ajatus redusoitumattomasta ytimeestä on kestävätkin tarkasteltaessa moninaisia nyky-yhteiskunnassa vallitsevia pyhän ilmenemismuotoja ja niiden keskinäisiä suhteita. Varsinkin länsimaissa kristillinen kosmologia degeneroituaan on antanut sijaa pyhän diversiteetille, joka käsittää esimerkiksi uususkonnot,

¹³⁹ *One cannot argue for religion as a historical event while at the same time asserting that there is always a kernel left over once we separate it from the historical chaff, a kernel whose special nature dictates the use of special skills exercised by special hermeneuts. Ironically, many of us might have jobs in autonomous religion departments precisely because few have yet to recognise the contradiction.* (McCutcheon 2003, 197.)

¹⁴⁰ Lynch 2012, 16.

¹⁴¹ Lynch 2012, 16–17.

kansallisvaltion, ihmisoikeudet, luonnon ja urheilun. Postmodernissa pyhän institutionaaliset edustukset punoutuvat monisäikeiseksi keskinäisen vuorovaikutuksen, konfliktin, dominanssin, alisteisuuden ja vaihtuvuuden verkostoksi.¹⁴²

3.2. Durkheimilaisen pyhäteorian kritiikki

Uskontoelämän alkeismuodot on kirvoittanut voimakkaita soraääniä aina julkaisustaan lähtien. Kritiikin kärki on kohdistunut tutkimuksen aineistoon ja metodiikkaan. Esimerkiksi vuonna 1913 kirjoittamassaan arvostelussa ranskalaisantropologi Arnold van Gennep haukkuu Durkheimin käyttämän etnografisen materiaalin heikkolaatuisimmaksi, mihin on koskaan törmännyt.¹⁴³ Durkheimin varhainen työtoveri, ranskalais sosiologi Gaston Richard taas olettaa hänen tehneen keskeiset johtopäätöksensä jo ennen koko australialaisaineistoon tutustumista ja sovittaneen sen jälkikäteen tukemaan teoriaansa.¹⁴⁴ Englantilaisantropologi E. E. Evans-Pritchard puolestaan osoittaa, etteivät klaanijärjestelmä ja totemismi edes ole kaikkein alkeellisimpiä sosiaalisen ja uskonnollisen elämän muotoja.¹⁴⁵ Yleisesti on pantu merkille Durkheimin tapa argumentoida kehäpäätelmin ja sulkemalla pois muut vaihtoehdot.¹⁴⁶ Silmiinpistävin esimerkki *petitio principii* -menettelystä koskee hänen uskontomääritelmänsä ja johtopäätöstensä suhdetta. Premissi, että uskonto yhdistää kaikki siihen uskovat ”yhdeksi moraaliseksi yhdyskunnaksi” on paitsi analyysin lähtökohta, myös sen lopputulema.¹⁴⁷ Kulttuurisosiologian näkökulmasta Gordon Lynch pitää durkheimilaista pyhäteoriaa erityisesti kahdella tapaa ongelmalsena.

Ensinnäkin Durkheim olettaa pyhän ja profaanin binaariopposition absoluuttiseksi: toinen ei voi koskettaa toista vaurioitumatta ja menettämättä omaa erityisluonnettaan. Tämä ei välttämättä vastaa reaalityodellisuutta edes Australian kontekstissa. Profaanista myös muodostuu eräänlainen ”jäännöskategoria”, joka käytännössä sulkee sisäänsä arkipäiväisen, epäpuhtaan ja ”vähemmän pyhän”. Näitä alakategorioita ja niiden keskinäistä suhdetta olisi hedelmällisempää tarkastella erikseen ja tilannekohtaisesti. Lisäksi Durkheimin tapa sulkeistaa pyhä yhteisöllisen ja profaani yksityisen piiriin jättää niukasti tilaa tulkinnoille arkipäiväisistä

¹⁴² Lynch 2012, 17.

¹⁴³ Ks. van Gennep 1975 [1913], 205–208.

¹⁴⁴ Ks. Richard 1975 [1923], 235, 256–265.

¹⁴⁵ Ks. Evans-Pritchard 1970 [1965], 66–67.

¹⁴⁶ Durkheim osoittaa vääräksi mm. englantilaisen antropologin Edward Burnett Tylorin ja saksalais-englantilaisen filologin Friedrich Max Müllerin teorat animismista ja luonnonpalvonnasta uskonnon alkuperänä. Eliminaatiosta jäljelle jäänyt vaihtoehto – Durkheimin tapauksessa totemismi – ei kuitenkaan ole sekään välttämättä oikea. Ks. Durkheim 1980 [1912], 65–99.

¹⁴⁷ Lukes 1975 [1973], 31.

kollektiivisen elämän muodoista. Erottelu voitaisiin ennemmin tehdä sosiaalisesti konstruoitujen pyhän ilmenemismuotojen, niiden olemassaoloa uhkaavan profaanin pahan sekä yleisten arkipäiväisten asiointilojen ja käytänteiden välillä.¹⁴⁸

Toiseksi Durkheimin käsitys pyhästä perustuu eräänlaiseen sosiaaliseen ontologiaan. Hänen katsannossaan ”toteeminen periaate” on se universaali ydin, josta kaikki inhimillinen kulttuuri lähtee versomaan. Kuten ontologisten teorioiden kohdalla ylipäänsä, tällainen oletus on perusteeton ja harhaanjohtava. Analyytisesti rakentavampaa olisi kysyä, millaista kokemuksellisuutta eri historiallisissa tilanteissa näyttäytyviin pyhän ilmenemismuotoihin liittyy.¹⁴⁹

3.3. Durkheimilaisen pyhäteorian uudelleenmuotoilu

Gordon Lynchin pyhän kulttuurisosiologia ei ole niinkään teoria tiukan normatiivisessa mielessä, vaan pikemminkin erilaisia variaatioita mahdollistava tutkimusta ohjaava lähestymistapa. Hän perustaa viitekehyksensä erityisesti kolmen jälkidurkheimilaisen yhdysvaltalais sosiologin, Edward Shilsin, Robert N. Bellahin ja Jeffrey C. Alexanderin, uraauurtavalle työlle.

Vuonna 1975 julkaistu kokoelma *Center and Periphery* sisältää Shilsin esseitä kahden vuosikymmenen ajalta. Niiden teemat polveilevat toisessa maailmansodassa ja sen jälkivaikutuksissa, väljänä yhteisenä nimittäjänään keskus ja periferia yhteiskunnassa vallitsevina integratiivisina ja segregatiivisina käsitteellis-analyttisina polariteetteina.¹⁵⁰ Hänen lähtöoletuksenaan on, että ihminen omaa eksistentiaalisen perustarpeen olla kosketuksessa johonkin yksilöllisen ylittävään ja samalla kirkastavaan. Siksi tämä tarvitsee jonkinlaisen pyhän järjestyksen elämänsä keskiöön.¹⁵¹ Tärkeimmät yhteiskunnalliset instituutiot, kuten lainsäädäntö, talous, politiikka, koulutus ja uskonto, välittävät tätä pyhien symbolien, arvojen ja uskomusten vuorovaikutukselle rakentuvaa ”keskusarvojärjestelmää” (*”central value system”*). Vastineeksi ne saavat siltä oikeutuksen olemassaololleen.¹⁵² Julkisten seremonioiden tarkoituksena on tämän legitimitetin uusintaminen. Sopivissa sosiohistoriallisissa olosuhteissa jokin yksittäinen taho saattaa nousta parrasvaloihin edustamaan koko ”keskusarvojärjestelmää”. Näin tapahtui esimerkiksi Ison-Britannian kuningashuoneen kohdalla kuningatar Elisabet II:n kruunajaisten aikaan

¹⁴⁸ Lynch 2012, 26; Ks. myös Lukes 1975 [1973], 26.

¹⁴⁹ Lynch 2012, 26–27.

¹⁵⁰ Shils kirjoittaa mm. *Wehrmachtin* joukkojen ryhmäkoheesiosta, Aasian ja Afrikan vastaisenäistyneiden valtioiden oppositiopuolueiden asemasta, USA:n armeijan primaariryhmistä sekä karisman käsitteestä.

¹⁵¹ Shils 1961, 121.

¹⁵² Shils 1961, 117–120.

vuonna 1953. Aiemmalla vuosisadalla Britanniassa oli ollut voimakasta tasavaltaista liikehdintää. Ensimmäisestä maailmansodasta selviytyminen, hyvinvointivaltion synnyttäminen ja kuningas Yrjö VI:n päätös jäädä Buckinghamin palatsiin *Blitzin* ajaksi kuitenkin riittivät edellytyksiksi sille, että monarkian onnistui uusintaa asemansa brittien pyhien arvojen kollektiivisena symbolina.¹⁵³ ”Keskusarvojärjestelmä” ei siis ole välittävien instituutioidensa intressien summa, vaan omaa ”utopistisen potentiaalin” (*”utopian potentiality”*), johon nähden näiden toimintaa arvotetaan, kritisoidaan ja tarvittaessa haastetaan.¹⁵⁴ Se ei myöskään ole ainoa yhteiskuntaa koossapitävä voima, sillä tähän tehtävään on niin ikään valjastettu pariutumisvietin, ammattiyhdistyksen ja vapaa-ajan harrasteiden kaltaisia sidosaineita.¹⁵⁵

Vuonna 1967 julkaistulla esseellään *Civil Religion in America* Bellah käynnisti ”kansalaisuskontoa” (*”civil religion”*) käsittelevien tutkimustensa sarjan. Termillä hän tarkoittaa kirkkokunnista erillistä, silti kristinuskon elementtejä sisältävää, leimallisesti amerikkalaista uskonnollista orientaatiota.¹⁵⁶ Lähtökohtana on, etteivät perinteiset tavat käsittää uskonto tarjoa riittäviä analyttisiä edellytyksiä modernissa maailmassa esiintyvien pyhän operatiivisten muotojen ymmärtämiseksi.¹⁵⁷ ”Kansalaisuskonto” perustuu demokratian, ihmisoikeuksien ja positiivisen vapauden pyhille arvoille, jotka saavat ilmaisunsa tietyissä teksteissä, symboleissa ja rituaaleissa: itsenäisyysjulistuksessa, perustuslaissa, presidenttien virkaanastujaispuheissa, tähtilipussa, kansallisissa hautausmaissa sekä kiitos- ja muistopäivän vietossa.¹⁵⁸ Se saa legitimitettinsä paitsi liittovaltion poliittiselta auktoriteetiltä, myös ja ennen kaikkea Jumalalta.¹⁵⁹ Esimerkiksi presidentti John F. Kennedy totesi virkaanastujaispuheessaan:

Me emme ole tänään todistamassa puolueen voittoa vaan juhlistamassa vapautta. Samat valtakunnalliset uskomukset, joiden puolesta esi-isämme taistelivat, ovat yhä ajankohtaisia

¹⁵³ Ks. Shils et al. 1953.

¹⁵⁴ Shils 1961, 120.

¹⁵⁵ Shils 1957, 131.

¹⁵⁶ Bellah 2005 [1967], 42; ”Kansalaisuskonto” (*”religion civile”*) on alkujaan ranskalaisfilosofi Jean-Jacques Rousseau’n luoma käsite. V. 1762 julkaistussa teoksessaan *Yhteiskuntasopimuksesta* (*Du contrat social*) hän määrittelee sen kansalaisten yhteistunteeseen vetoavaksi ajattelutavaksi, jonka opinkappaleisiin kuuluvat ”[k]aikkivaltiaan, viisaan, laupiaan, huoltavan ja kaitsevan jumaluuden olemassaolo, tuleva elämä, oikeamielisten onni, pahojen rangaistus, yhteiskuntasopimuksen ja lakien pyhyys” sekä suvaitsevaisuus. Rousseau 1998 [1762], 223.

¹⁵⁷ Bellah 2005 [1967], 40; Erityisen riittämättömänä Bellah pitää länsimaista käsitystä, että kukin henkilö voi kuulua ainoastaan yhteen uskontokuntaan kerrallaan.

¹⁵⁸ Ks. esim. Bellah 2005 [1967], 46, 48–49.

¹⁵⁹ Bellah 2005 [1967], 42–43.

ympäri maailman – usko siihen, etteivät ihmisen oikeudet ole peräisin valtion jalomielisyydestä, vaan Jumalan kädestä.¹⁶⁰

Tasavaltalaiseen moraalinäkemykseen nojaavan ”kansalaisuskonnon” suhde yhteiskunnan avaininstituutioihin ei kuitenkaan ole mutkaton. Yhdysvaltojen julkista elämää määrittää sen ohella voimakas liberalistinen eetos. Nämä kaksi traditiota ovat selkeän antagonistisia, sillä juuri ”kansalaisuskonnon” tervehdyttävät arvot esittävät yhteiskuntaa vajoamasta pyhitetyn negatiivisen vapauden normittomuuteen. Liberalismi on dominantti osapuoli vaikkapa perustuslaissa, jossa ei ole lainkaan mainintaa Jumalasta. Näin ollen ”kansalaisuskonnolle” ei ole lainvoimaisia perusteita.¹⁶¹

Kulttuurisosiologian ”vahvan ohjelman” julistuksessaan Alexander painottaa, ettei kulttuurissa ole sen enempää kyse alla piilevien sosiaalisten rakenteiden ilmauksesta kuin yhteiskunnan erityisestä osa-alueestakaan:

Kulttuuri ei ole entiteetti, vaan ulottuvuus. Se ei ole objekti, jota voitaisiin tutkia riippuvana muuttujana, vaan tekijä, joka läpäisee jokaisen ajateltavissa olevan yhteisöllisyyden muodon.¹⁶²

Ajatusta voidaan soveltaa debattiin struktuurin ja agenssin suhteesta. Tällöin kulttuurinen merkityksenantojärjestelmä näyttäytyy välittävänä mekanismina, jonka kautta sosiaalista rakennetta tulkitaan ja jota vasten sosiaalista toimijuutta luodaan. Tässä symbioosissa struktuuri lunastaa – tai menettää – legitimitettinsä ja agentti subjektipositionsa.¹⁶³ Alexander tarkastelee kulttuurista merkityksenantojärjestelmää moraalisesti ja emotionaalisesti latautuneihin polariteetteihin, pyhään ja profaaniin, tukeutuvana kompleksina. Hänen triangulaatiossaan Durkheimin kategoriakäsitykset yhdistyvät de Saussuren ideaan merkin arbitraarisuudesta.¹⁶⁴ Pyhän ilmenemismuodot ovat:

johtavien agenttien vallan ja identiteetin, symbolien hallintaa koskevan kilpailun sekä valtarakenteiden ja niitä määrittävän resurssien jakamisen vaikutuksen alaisia vaihtuvia kulttuurisia konstruktioita.¹⁶⁵

¹⁶⁰ *We observe today not a victory of party but a celebration of freedom. – – [T]he same revolutionary beliefs for which our forebears fought are still at issue around the globe – the belief that the rights of man come not from the generosity of the state but from the hand of God.* (CBS 2011.)

¹⁶¹ Bellah 1998 [1978], 196–197.

¹⁶² – – [C]ulture is not a thing but a dimension, not an object to be studied as a dependent variable but a thread that runs through – – every conceivable social form. (Alexander 2006 [2003], 7.)

¹⁶³ Alexander 1988, 2–3.

¹⁶⁴ Alexander 1998 [1992], 30–31.

¹⁶⁵ – – *shifting cultural constructions fatefully affected by the power and the identity of the agents in charge, by the competition of symbolic control, and the structures of power and distribution of resources that condition it.* (Alexander 2006 [2003], 33.)

Esimerkiksi holokaustia pidettiin toisen maailmansodan välittömässä jälkimainin-geissa lähinnä oireena saksalaisesta nationalismista, eikä sen uhreille suotu erityisen merkittävää moraalista statusta. Vasta antisemitismin laantumisen ja Anne Frankin päiväkirjan tapaisten narratiivien leviämisen myötä se alkoi saada painoarvoa etnisen, rodullisen ja uskonnollisen oikeudenmukaisuuden mitä suurimpana profanaationa. Tällä perusteella natsismi voitiin tuomita absoluuttiseksi pahuudeksi.¹⁶⁶ 9/11-iskuilla Al-Qaeda taas pyrki herättämään maailman muslimiyhteisössä myötämielisen reaktion tuhotessaan Yhdysvaltojen ekonomisen, poliittisen ja sotilaallisen vallan profaanit symbolit. Amerikkalaiset vastasivat pyhittämällä terroritekojen uhrit ja New Yorkin *Ground Zeron*, sekä julistamalla sodan terroristeja vastaan demokratian ja vapauden puolesta. Vuoden 2001 tapahtumat ovat kohtauksia ”performanssin” (*”performance”*) ja ”vastaperformanssin” (*”counterperformance”*) pyhässä draamassa, joka on jatkunut idän ja lännen välillä jo vuosisatoja.¹⁶⁷

Mitä tulee jälkidurkheimilaisen teorian kehittämiseen, voidaan Shilsin meriiteiksi lukea nykyisenlaista laaja-alaista ja monisyistä yhteiskuntamallia paremmin vastaava heterogeenisempi käsitys pyhästä sekä huomiot pyhän ilmenemismuotojen historiallisesta variabiliteetista ja maallisista arkipäivän sosiaalisista voimista.¹⁶⁸ Bellahin vahvuutena on perinpohjainen ymmärrys pyhän ilmenemismuotojen sisällöllisestä ja rakenteellisesta kontekstisidonnaisuudesta: kansallisvaltiossa vallitseva ”kansalaisuskonto” ei ole universaali ilmiö. Lisäksi hän nostaa esille idean keskenään kilpailevista pyhän ilmenemismuodoista.¹⁶⁹ Alexanderin ansiona on osoittaa, miten pyhän kaikkein vaalituimmatkin ilmenemismuodot – demokratia ja ihmisoikeudet niihin liittyvine moraalisine sympatioineen ja loukkaamattomuuden vaateineen – ovat pelkkiä kulttuurisia konstruktioita, joiden ylläpitäminen edellyttää kulttuurista työtä. Hänen projektissaan on kyse eräänlaisesta ”kollektiivisesta psykoanalyysista”, jonka tavoitteena on paljastaa tiedostamattomat prosessit sosiaalisen rakenteen ja toimijuuden välillä.¹⁷⁰ Durkheimilaisen teorian kohtaaman kriiikin sekä Shilsin, Bellahin ja Alexanderin kehitystyön pohjalta Lynch määrittelee pyhän seuraavasti:

¹⁶⁶ Ks. Alexander 2006 [2003], 27–84.

¹⁶⁷ Ks. Alexander 2004.

¹⁶⁸ Lynch 2012, 34–35.

¹⁶⁹ Lynch 2012, 38–40.

¹⁷⁰ Lynch 2012, 43, 45–46.

Pyhää on se, jonka ihmiset kollektiivisesti kokevat absoluuttisena, muuttumattomana todellisuutena, ja joka tuottaa normatiivisia vaateita sosiaalisen elämän merkityksille ja kululle. Pyhän ilmenemismuodot ovat erityisiä, historiallisesti vaihtuvia, pyhän edustuksia. Pyhän ilmenemismuodot rakentuvat erityisten, kehoon juurtuneiden symbolien, ajattelun/diskursiivisuuden, tunteiden ja toimintojen asetelmista. Nämä ruumiillistuneen ajatuksen, tunteen ja toiminnan asetelmat uusintavat toistuvasti pyhän ilmenemismuodon pyhyden ja toimivat perustana ryhmille, joiden piirissä jaetaan yhteisiä diskursseja, sentimenttejä ja käytänteitä. Representoituessaan pyhän ilmenemismuotona normatiivinen todellisuus konstruoi samalla pahan, joka voi profanoida sen. Tämän pyhän todellisuuden kannattajat kokevat sen saastumisen kivuliaana haavana, jonka olemassaolo vääjäämättä edellyttää jonkinlaista sovitusta. Sosiaalisena ilmiönä pyhä on moraalisesti monitulkintainen. Nyky-yhteiskunnassa tyypillisesti kehittyi moninaisia pyhän ilmenemismuotoja. Pyhän esiintymistä sosiaalisessa elämässä tulee tarkastella suhteessa maallisten ajattelutapojen, käytänteiden, emotioiden ja esteettisten käsitysten arkipäiväiseen kontekstiin.¹⁷¹

Näennäisessä järkkymättömyydessään ja pakottavuudessaan pyhä on voimantäyteinen. Tahrattomuudessaan pyhä on kielletty.

4. ”Peli, joka on tehnyt Italian”¹⁷²

4.1. *Calcio – italialaisen jalkapallon tarina*

Jalkapallo kehittyi nykymuotoonsa 1800-luvun puoliväliin mennessä Ison-Britannian sisäoppilaitoksissa, ja ensimmäinen niistä riippumaton jalkapalloseura, *Sheffield Football Club*, perustettiin vuonna 1857.¹⁷³ Vuonna 1869 avattiin Suezin kanava, mikä mahdollisti meriliikenteen Aasiaan Välimeren pohjukan kautta. Brittiläisten merimiesten matkassa jalkapallo rantautui myös Italiaan, ja oletettavasti ensimmäiset leikkimieliset pelit käytiin maan länsirannikon merenkulkukaupunkien

¹⁷¹ *The sacred is defined by what people collectively experience as absolute, non-contingent realities which present normative claims over the meanings and conduct of social life. Sacred forms are specific, historically contingent, instances of sacred. Sacred forms are constituted by constellations of specific symbols, thought/discourse, emotions and actions grounded in the body. These constellations of embodied thought, feeling and action recursively reproduce the sacrality of the sacred form and constitute groups who share discourses, sentiments and practices. The normative reality represented by a sacred form simultaneously constructs the evil which might profane it; and the pollution of this sacred reality is experienced by its adherents as a painful wound for which some form of restitution is necessary. – [A]s a social phenomenon, the sacred is morally ambiguous. – [M]odern society is characterized by the emergence of multiple sacred forms. – [T]he presence of the sacred in social life needs to be contextualized in relation to the mundane logics, practices, emotions, and aesthetics of everyday life. (Lynch 2012, 47–49.)*

¹⁷² Otsikko on mukaelma John Footin italialaisen jalkapallon historiikin *Calcio 1898–2010: Storia dello sport che ha fatto l’Italia* (”Jalkapallo 1898–2010: Historia lajista, joka on tehnyt Italian”) alaotsikosta. Foot taas on lainannut idean toimittaja Antonio d’Erricolta.

¹⁷³ Edelleen olemassa oleva Sheffield F.C. pelaa tätä nykyä Englannin kahdeksanneksi korkeimmalla sarjatasolla.

– Genovan, Livornon, Napolin ja Palermon – satama-alueilla.¹⁷⁴ Tästä huolimatta italialaisen seurajalkapallon ensiaskeleet otettiin sisämaassa, ”Alppien pääkaupungissa” Torinossa. Keväällä 1887 nottinghamilaisen tekstiilitehtaan Torinon haarakonttorin kirjanpitäjä Edoardo Bosio palasi työmatkaltaan Englannista tuliaisinaan jalkapalloja ja rakkaus lajiin: 13. maaliskuuta hän perusti Italian ensimmäisen jalkapalloseuran, *Torino Football & Cricket Clubin*. Se sai vastustajan vuonna 1889, kun Abruzzin herttua Luigi Amedeo perusti *Nobili Torinon*.¹⁷⁵ Vuonna 1891 Bosion ja Amedeon seurojen fuusiosta syntyi *Internazionale Torino*, ja vuonna 1894 sai alkunsa *Football Club Torinese*.¹⁷⁶ Hieman myöhemmin jalkapallokulttuuri alkoi organisoitua myös Genovassa: 7. syyskuuta 1893 perustetun *Genoa Cricket and Athletic Clubin* jalkapallotoiminta käynnistyi vuonna 1896 englantilaisen merimieslääkäri James Spensleyn vaikutuksesta.¹⁷⁷ Loppiaisenä 1898 Spensley järjesti interurbaanisen Genoa–Torinese -ottelun, mikä toimi impulssina kansallisen lajiliiton perustamiselle: samana keväänä, 15. maaliskuuta, *Federazione Italiana del Football* – vuodesta 1909 *Federazione Italiana Giuoco Calcio* – aloitti toimintansa, ja 8. toukokuuta Torinossa taisteltiin ensimmäisestä Italian mestaruudesta. Yksipäiväiseen turnaukseen ottivat osaa Internazionale, Torinese, *Ginnastica Torino* ja Genoa.¹⁷⁸ Aamupäivän välieristä iltapäivän loppuotteluun tiensä selvittivät Internazionale ja Genoa. Sadan silmäparin edessä ligurialaiset olivat parempia 2–1.¹⁷⁹

Englanniksi ”jalkapallo” on ”football”, saksaksi ”fußball”, ranskaksi ”football”, espanjaksi ”fútbol” ja portugaliksi ”futebol”. Italiaksi se on ”calcio” eli ”potku”. Sana juontuu latinan ”kantapäätä” tarkoittavasta substantiivista ”calx”, ja sen muita merkityksiä ovat ”kalsium” ja ”tuliaseen tukki (perä)”. Maailman vanhimman kielitoimiston, firenzeläisen *Accademia della Cruscan* italian sanakirjan, *Vocabolario degli Accademici della Cruscan* vuonna 1612 julkaistun ensiedition mukaan ”calcio” on myös:

¹⁷⁴ Ghirelli 1967 [1954], 8–9; Foot 2015 [2006], 23.

¹⁷⁵ ”Nobili” (”Aateliset”).

¹⁷⁶ Ghirelli 1967 [1954], 16–17; Manzo et al. 2005, 86; Foot 2015 [2006], 26; Internazionaliens vi-rallinen nimi oli *International Football Club*.

¹⁷⁷ V. 1899 seuran nimi vaihtui muotoon *Genoa Cricket and Football Club*. Italian vanhin ole-massa oleva seura pelaa yhä pääsarjatasolla.

¹⁷⁸ V. 1844 perustettu Ginnastica oli alkujaan voimisteluseura. Sen jalkapallotoiminta käynnistyi v. 1897.

¹⁷⁹ Ghirelli 1967 [1954], 18–19; Foot 2015 [2006], 27–28.

pelin nimi, tyypillinen ja perinteinen Firenzen kaupungissa, säännelty joukkotaistelun muoto, käytetään ilmatäytteistä palloa, muistuttaa *sfairomakhiaa*, siirtynyt kreikkalaisilta latinalaisille, ja latinalaisilta meille. Lat. *harpastum*.¹⁸⁰

Määritelmässä viitataan *calcio fiorentinoon*, 1500-luvun Firenzessä suosittuun joukkuepeliin, jossa pallo pyritään saattamaan vastustajan maaliin pitkälti keinoja kaihtamatta. Nykykatsojan silmään laji muistuttaa lähinnä rugbya ja vapaaottelun sekamuotoa. Italiassa ensimmäisen maailmansodan alla virranneiden nationalististen virtausten mobilisoimina maan jalkapalloviranomaiset päättivät luopua englilmin käytöstä lajin nimenä. ”*Calcio*” sitä vastoin oli sopiva nimitys ulottamaan uuden suosikkilajin juuret Italian historiassa aina renessanssiin ja antiikkiin saakka. Fasistihallinnon 1930-luvulla elvyttämää *calcio fiorentinoa* voi nykyisin seurata paikan päällä Firenzen Piazza Santa Crocella juhannuksen aikoihin.¹⁸¹

Italialaisesta pelitavasta puhuttaessa esille nousee usein termi ”*catenaccio*” eli ”lukko”. Alun perin se merkitsi itävaltalaisvalmentaja Karl Rappanin 1930-luvulla Sveitsissä lanseeraamaa taktista oivallusta, jossa miesvartiointiin perustuneen puolustuslinjan taakse sijoitettiin – varmuuden vuoksi – yksi ylimääräinen pelaaja. Italian pääsarjassa Serie A:ssa ”*liberoa*” (”vapaata [puolustajaa]”) hyödynsi ensimmäisenä Salernitanan Gipo Viani kaudella 1947–48, ja suuren yleisön tietoisuuteen liberotaktiikan toi Interin kauden 1952–53 mestariksi valmentanut Alfredo Foni.¹⁸² Myöhemmin *catenacciota* kehittivät edelleen Milanin Nereo Rocco ja Interin Helenio Herrera, jotka 1960-luvulla johdattivat joukkueensa myös kansainväliseen menestykseen. Liberon käytöstä luovuttiin 1990-luvulla, minkä jälkeen ”*catenaccio*” on väljentynyt tarkoittamaan italialaisjoukkueille tyypillistä puolustusvoitosta pelitapaa, ja sitä, että tarkoitus voi tarvittaessa pyhittää keinot. Ensinnäkin italialaisjoukkueet ovat puolustamisen mestareita, ja etenkin alemmilla sarjatasoilla lähtökohta on monesti se, että vieraskentällä 0–0 on erinomainen ja 0–1 täydellinen lopputulos. Toiseksi vilppi – näytteleminen, taktiset virheet, valittaminen ja negatiivinen psyykkaus – kuuluu italialaiseen jalkapallokulttuuriin siinä missä

¹⁸⁰ – – *nome d'un giuoco, proprio, e antico della Città di Firenze, a guisa di battaglia ordinata, con una palla a vento, rassomigliantesi alla sferomachia, passato da' Greci a' Latini, e da' Latini a noi. Lat. harpastum.* (Accademia della Crusca.); *Sfairomakhia* (< ”σφαῖρα [sfaira]” [”pallo”] + ”μάχη [makhē]” [”taistelu”]) oli muinainen kreikkalainen, erityisesti spartalainen joukkuepeli, joka muistutti roomalaisten suosimaa *harpastumia* (”ἄρπάζω [harpazō]” [”siepata”] > ”ἄρπαστόν [harpaston]” [”siepattu”]). Peliväline pyrittiin käsin syöttelemällä saattamaan vastustajan maalilinjan yli. Antiikin peleistä ks. esim. Patrucco 1972, 338–340; Ks. myös Koski et al. 2004, 75–77.

¹⁸¹ Foot 2015 [2006], 23–25; Firenzen suojeluspyhimykselle Johannes Kastajalle omistettu vuotuinen *Torneo di San Giovanni* -turnaus käydään neljää historiallista kaupunginosaa edustavien joukkueiden kesken. Finaali ajoittuu juhannuspäivään. Ks. Torneo.

¹⁸² Foot 2015 [2006], 169–171; ”Serie A” -nimike otettiin käyttöön kaudella 1929–30, jolloin Italian mestaruudesta alettiin pelata koko maan kattavan kaksinkertaisen sarjan muodossa.

muuhunkin yhteiskuntaan.¹⁸³ Italian lukuisat sopupeliskandaalit, kuten vuoden 1980 *Totonero* ja vuoden 2006 *Calciopoli*, voidaankin lukea eräänlaiseen ”*catenacion*” laajaan merkitysalaan.¹⁸⁴

”*Libero*”, ”*centrocampista*” (”keskikenttäjä” [keskikenttäpelaaja]) ja ”*contropiede*” (”vastajalka” [vastahyökkäys]) ovat italian kielen käytetyintä jalkapalloterminologiaa. Nämä – ja kymmenet muut neologismit – ovat toimittaja-kirjailija Gianni Breran sepittämiä. Hän on myös vastuussa monista lempinimistä, joista tunnetuimpia ovat Interin ”*Beneamata*” (”Rakastettu”) ja Silvio Berlusconiin ”*Cavaliere*” (”Ritari”).¹⁸⁵ Italiankielinen lajisanasto ylipäänsä on varsin deskriptiivinen ja rikas. Esimerkiksi ”*mediano*” (”välittäjä” [puolustava keskikenttäpelaaja]), ”*mezzala*” (”puolisiipi” [ulompi hyökkäävä keskikenttäpelaaja]), ”*regista*” (”ohjaaja” [alempi rytmittävä keskikenttäpelaaja]), ”*seconda punta*” (”toinen kärki” [ylintä hyökkääjää tukeva hyökkääjä]) ja ”*trequartista*” (”kolmeneljäsosaaja” [ylempi rakentava keskikenttäpelaaja]) ovat pelirooleja, joille ei löydy vastaavia suomenkielisiä ilmaisuja.

Italiassa ilmestyy päivittäin kolme urheiluun, ja varsinkin jalkapalloon, keskittyntä sanomalehteä: milanolainen *La Gazzetta dello Sport*, roomalainen *Corriere dello Sport–Stadio* ja torinolainen *Tuttosport*. Niistä laajalevikkisin on perinteisesti vaaleanpunaiselle paperille painettu *La Gazzetta dello Sport*. Se perustettiin Ateenan olympiavuonna 1896, ja on näin maailman vanhin yhä ilmestynvä urheilu-lehti.¹⁸⁶ Italian radion ensimmäinen jalkapalloselostus, Keski-Euroopan kansainvälisen cupin ottelu Unkaria vastaan, kuultiin 25. maaliskuuta 1928.¹⁸⁷ Televisiosta italialaiset pääsivät seuraamaan reaaliaikaista jalkapalloa 24. tammikuuta 1954, jolloin yleisradioyhtiö RAI välitti maailmanmestaruuskisojen karsintaottelun Egyptiä vastaan.¹⁸⁸ Säännölliset lähetykset oli aloitettu vain kolme viikkoa aiemmin, mistä lähtien ohjelmistoon on kuulunut studio-osuuksia ja kenttätaltiointeja yhdistelevä

¹⁸³ Figliolia et al. 2014, 273; Foot 2015 [2006], 168–169, 256.

¹⁸⁴ V. 1980 ja 2006 suuret sopupeliskandaalit johtivat lukuisten seurojen, pelaajien ja toimihenkilöiden eriasteisiin sanktioihin. Esim. *Totonerossa* Milan ja *Calciopolissa* Juventus pudotettiin sarjaporrasta alemmas.

¹⁸⁵ Foot 2015 [2006], 343–345; Interin lempinimi on peräisin 1960-l., jolloin Herreran huippukoonpano hurmasi jalkapallon ystäviä ympäri Italiaa. Berlusconiin lempinimi tulee hänelle myönnetystä kansallisesta *Cavaliere del lavoro* (”Työn ritari”) -arvonimestä. Breran ”jalkapallokielestä” ks. Maietti 1976.

¹⁸⁶ Esim. helmikuussa 2016 *La Gazzetta dello Sport* oli Italian viidenneksi luetuin sanomalehti 184 801 kappaleen kokonaislevikillään. *Corriere dello Sport–Stadion* ja *Tuttosportin* vastaavat lukemat olivat 95 173 ja 60 299. Ks. *Accertamenti Diffusione Stampa*.

¹⁸⁷ Keski-Euroopan kansainvälinen cup oli v. 1927–60 järjestetty Euroopan mestaruuskisojen edeltäjä.

¹⁸⁸ RAI (*Radiotelevisione Italiana*).

La Domenica Sportiva ("Urheilusunnuntai").¹⁸⁹ RAI:n suosituimpiin jalkapallo-ohjelmiin lukeutuvat myös *90° minuto* ("90. minuutti") ja *Quelli che il calcio* ("Ne jotka...jalkapalloa"). Edellinen on sunnuntai-illan kaksituntinen, jossa Serie A -kierroksen koosteet puretaan asiantuntijoiden johdolla. Jälkimmäinen taas on viihdeohjelma, jossa käynnissä olevaa Serie A:n pääkierrosta seurataan studiosta käsin – vailla kuvaa itse pelitapahtumista. Otteluiden lähetysoikeudet ovat koko kuluvan vuosituhannen ajan kuuluneet maksullisille kanaville, tätä nykyä *Sky:lle* ja *Mediaset Premiumille*. Digitaalisation ja "hyperkommodifikaation" symbioosin myötä Serie A:n perinteinen otteluajankohta, sunnuntai-iltapäivä, on sirpaloitunut suuremman kokonaiskatsojamäärän tavoittamiseksi.¹⁹⁰ Tätä nykyä otteluita järjestetään vaihtelevasti keski- ja iltapäivästä sekä alku- ja loppuillasta perjantaisin, lauantaisin, sunnuntaisin ja maanantaisin, sekä toisinaan myös keskellä viikkoa.¹⁹¹

Italian mestaruutta kutsutaan "*scudettoksi*", mikä tarkoittaa "pientä kilpeä". Nimitys viittaa hallitsevan mestarijoukkueen pelipaitansa rintamuksessa kantamaan heraldiseen Italian trikoloriin.¹⁹² Eniten *scudettoja*, 32 kappaletta, on vuodesta 1923 Fiat-perhe Agnelliin omistukseen kuuluneella Juventuksella. Myös viisi viimeisintä Italian mestaruutta ovat menneet torinolaisille. Milan ja Inter ovat kumpikin saavuttaneet 18 *scudettoa*. Vähintään kymmenen mestaruuden merkiksi milanolaisjoukkueiden pelipaidan rintamukseseen on ommeltu tähti. Juventuksella tähtiä on vastaavasti kolme. Genoa on voittanut yhdeksän *scudettoa*, joista kuusi Italian mestaruussarjan seitsemänä ensimmäisenä kautena. Pro Vercelli, Bologna ja Torino ovat jokainen yltäneet seitsemään *scudettoon*. Pro Vercellin kaikki mestaruudet ajoittuvat ensimmäisen maailmansodan ympärille. Bolognan mestaruuksista viisi sijoittuu maailmansotien väliseen aikaan. Torinon mestaruuksista viisi on tullut toisen maailmansodan loppuvaiheessa tai pian sen päättymisen jälkeen. Torinon loistokas historia kätkee myös italialaisen jalkapallon kipeimmän tragedian, Heyselin ohella. Iltapäivällä 4. toukokuuta 1949 "*Grande Torinon*" ("Suuren Torinon") joukkue oli palaamassa pelimatkalta Lissabonista. Sää oli myrskyinen, ja laskeutuessaan

¹⁸⁹ Di Maio 2008, 17; Foot 2015 [2006], 358; 3 gennaio 1954.

¹⁹⁰ Ylituotteistaminen (*hypercommodification*) on postmoderniin sisältyvä prosessi, modernin tuotteistamisen (*commodification*) radikaali intensifikaatio. "Hyperkommodifikaatiosta" urheilussa ja jalkapallossa ks. esim. Walsh et al 2001, 55; Ks. myös Giulianotti 2002, 29–30.

¹⁹¹ Esim. kauden 2015–16 kierroksella 26 otteluajataulu oli seuraavanlainen: perjantaina 19.2. klo 20:45 Bologna–Juventus; lauantaina 20.2. klo 18:00 Verona–Chievo, klo 20:45 Inter–Sampdoria; sunnuntaina 21.2. klo 15:00 Atalanta–Fiorentina, Genoa–Udinese, Sassuolo–Empoli, Torino–Carpi, klo 18:00 Frosinone–Lazio, klo 20:45 Roma–Palermo; maanantaina 22.2. klo 20:45 Napoli–Milan.

¹⁹² Italian lipun värit vasemmalta oikealle ovat vihreä, valkoinen ja punainen. Ensimmäisen kerran *scudetto* ommeltiin mestarijoukkueen pelipaitaan kaudella 1924–25.

lentokone törmäsi Supergan kukkulalla sijaitsevan basilikan muuriin. Käytännössä koko joukkue, joka muodosti myös Italian maajoukkueen rungon, sai surmansa onnettomuudessa. Roomalaisseuroista Romalla on kolme ja Laziolla kaksi *scudettoa*. Fiorentinalla ja Diego Maradonan Napolilla on niin ikään kaksi *scudettoa*. Yhden *scudetton* seuroja ovat Casale, Novese, Cagliari, Verona ja Sampdoria. Huomattavaa on, miten kansallinen jalkapallomenestys on keskittynyt teolliseen ja siksi vauraaseen Pohjois-Italiaan.¹⁹³ Po-joen pohjoispuoliset ”tähtiseurajat” ovat menestyneet myös maanosan arvostetuimmassa seurajoukkuekilpailussa Euroopan cupissa, nykyisessä Mestareiden liigassa: Milanilla voittoja on seitsemän, Interillä kolme ja Juventuksella kaksi.¹⁹⁴

Italian kuningaskunta julistettiin perustetuksi 17. maaliskuuta 1861 vuosikymmeniä kestäneen yhdistymisprosessin, *Risorgimenton*, päätteeksi. Tätä ennen Apenniinien niemimaa oli Wienin kongressin vuosina 1814–15 tekemien päätösten mukaisesti jaettu 11 valtioon, joista Sardinian kuningaskunnan laajentumispyrkimykset synnyttivät Italian nykymerkityksessään. Patriootti Massimo d’Azeglio toteasi muistelmissaan, että ”vaikka Italia on tehty, valitettavasti italialaisia ei ole tehty.”¹⁹⁵ Osittain tämä pitää paikkansa edelleen. Maa jakautuu hallinnollisesti 20:een alueelliseen yksikköön, *regioneen* (alueeseen), joiden välillä on huomattavia taloudellisia, sosiaalisia ja kulttuurisia eroja. Esimerkiksi Lombardian bruttokansantuote asukasta kohti on kaksinkertainen Campaniaan verrattuna, eivätkä milanolaiset ymmärrä Napolin murretta.¹⁹⁶ Eräs harvoista Italiaa kansakuntana yhdistävistä asioista on maan jalkapallomaajoukkue – ja sekin ainoastaan joka neljäs vuosi, maailmanmestaruuskisojen aikaan. *Azzurri* (siniset) ovat voittaneet turnauksen neljästi, vuosina 1934, 1938, 1982 ja 2006.¹⁹⁷

¹⁹³ Dietschy 2004, 298–299; Albo d’oro.

¹⁹⁴ History; Euroopan cupista pelattiin ensimmäisen kerran kaudella 1955–56. Kaudesta 1992–93 kilpailu on järjestetty Mestareiden liiga -nimikkeellä.

¹⁹⁵ Hearder 2001 [1990], 161, 196; ”– – *pur troppo s’è fatta l’Italia, ma non si fanno gl’Italiani.*” (d’Azeglio, 1867, 7.)

¹⁹⁶ Esim. v. 2015 Lombardian (hallinnollinen keskus Milano) bruttokansantuote asukasta kohden oli 36 600 €, kun taas Campanian (hallinnollinen keskus Napoli) vastaava lukema oli 17 600 €. Ks. Regional Gross Domestic Product; Italian kirjakieli pohjautuu vulgaarilatinasta kehittyneeseen Toscanan murteeseen, jota mm. renessanssikirjailijat Dante Alighieri, Giovanni Boccaccio ja Francesco Petrarca käyttivät. Italia pysyi varsin pitkään sivistyneistön ja yläluokan kielenä, tavallisen kansan puhuessa omia eriytyneitä paikallismurteitaan. Italian asema yleispuhekielenä vakiintui vasta 1900-l. kouluopetuksen, radion ja television vaikutuksesta. Tästä syystä Italiassa on edelleen huomattava romaanisten murteiden ja kielten diversiteetti. Ks. esim. Anhava 2005 [1998], 71–73.

¹⁹⁷ Momenti di gloria; *Azzurro* valittiin Italian maajoukkueen pelipaitaan, koska se on Savoijin kuningashuoneen väri. Yhdistyneen Italian ensimmäinen kuningas Vittorio Emanuele II toimi suvun päämiehenä.

4.2. A.C. Milan

”Olemme paholaisten joukkue.
Värimme ovat punainen, kuten tuli, ja musta, kuten vastustajiemme pelko.”¹⁹⁸

Herbert Kilpin, 1899

Toukokuussa 1898 Internazionale Torino oli hävinnyt Italian ensimmäisestä jalkapallomestaruudesta käydyn loppuottelun Genoalle. Joukkueeseen kuului Nottinghamista Pohjois-Italiaan muuttanut tekstiilityöntekijä Herbert Kilpin. Finaalitappion jälkeen Kilpin asettui Milanoon aikomuksenaan perustaa kaupunkiin uusi seura. Ensi töikseen hän pyrki saattamaan oluthuone Spatenbräun italialaiset ja American Barin englantilaiset jalkapalloentusiastit saman pöydän ääreen. Tavoite toteutui 16. joulukuuta 1899 Hotel Du Nord et es Anglais’ssa, kun *Milan Cricket and Football Club* sai alkunsa.¹⁹⁹ Seuran ensimmäiseksi puheenjohtajaksi nimitettiin Ison-Britannian varakonsuli Alfred Edwards. Joukkueen pelipaidan punaisten ja mustien pystyraitojen kombinaation – joka yhdessä Milanon vaakunasta lainatun Pyhän Yrjön ristin kanssa muodostaa myös pohjan seuran logolle – kerrotaan olevan Kilpinin itsensä ideoima.²⁰⁰ Milanille tunnusomainen paholaisembleemi taas assosioituu Kilpinin protestanttisen taustan katolisessa Italiassa kirvoittamiin ennakkoluuloihin.²⁰¹ Milan pelasi ensimmäisen ottelunsa 11. maaliskuuta 1900 Parco Trotterissa, missä paikallinen voimisteluseura Mediolanum kaatui 2–0. Vain reilu vuosi tästä *rossoneri* (punamustat) juhlivat ensimmäistä Italian mestaruuttaan: finaalissa 5. toukokuuta 1901 isäntäjoukkue Genoa kukistui 3–0. Kilpin oli saanut revanssinsa.²⁰²

Kauden 1908 alla Milanissa virisi erimielisyyksiä. Lajin kansallista identiteettiä edistääkseen Italian jalkapalloliitto oli päättänyt kahdesta rinnakkaisesta mestaruussarjasta: *Campionato italiano* oli varattu eksklusiivisesti italialaispelaille, *Campionato federale* sitä vastoin avoin myös ulkomaalaisille. Etenkin suurimmat seuramat, jotka sekä syntyhistoriansa että pelaajamateriaalinsa puolesta olivat paljosta velkaa Britteinsaarille ja Keski-Eurooppaan, kokivat menettelyn ksenofobisena. Milan jakautui kahteen ryhmittymään: niihin, jotka olivat valmiita taipumaan liiton ehtoihin, ja niihin, jotka eivät. Vastarinta henkilöityi taiteilija Giorgio

¹⁹⁸ *Saremo una squadra di diavoli. I nostri colori saranno il rosso come il fuoco e il nero come la paura che incuteremo agli avversari.*

¹⁹⁹ Nykyisen nimensä *Associazione Calcio Milan* seura otti käyttöön v. 1945.

²⁰⁰ V. 1099–1797 olemassa ollutta Genovan tasavaltaa alun perin symboloinut Pyhän Yrjön risti (punainen risti valkoisella pohjalla) on levinnyt mm. Englannin lippuun ja Milanon vaakunaan.

²⁰¹ *Foot* 2015 [2006], 33; *Di Cera* 2015, 15–17.

²⁰² *Di Cera* 2015, 19–21.

Muggianiin, jonka agitoimana 44 jäsentä irtisanoutui perustaakseen uuden seuran – Interin. Hallitseva Italian mestari Milan ei onnistunut uusimaan titteliään 44 vuoteen.²⁰³

Alkuaikoina Milanin kotikenttä vaihtui tiheään. Kesällä 1909 seuran johtoon nousi rengassuvun jälkeläinen Piero Pirelli, jonka liki kaksikymmenvuotisen hallintokauden kauaskantoisin projekti oli San Siron stadionin rakennuttaminen. Arkkitehti Ulisse Stacchinin suunnitteleman 35 000 -paikkaisen ”jalkapallon Scalan” avajaisia vietettiin 19. syyskuuta 1926 Milanin hävitessä Interille 3–6. Vuonna 1935 San Siro siirtyi Milanon kaupungin omistukseen, minkä jälkeen stadion on läpikäynyt muutamia perusteellisia laajennusoperaatioita. Kaudesta 1947–48 lähtien Milan on isännöinyt San Siroa yhdessä Interin kanssa. Viralliselta nimeltään *stadio Giuseppe Meazza* nykykapasiteetti on hieman yli 80 000.²⁰⁴

1900-luvun jälkipuoli on Milanin historian kulta-aikaa. 1950-luku muistetaan parhaiten Lontoosta 1948 Ruotsille olympiakultaa tuoneesta kolmikosta Gunnar Gren, Gunnar Nordahl ja Nils Liedholm. ”Gre-No-Lin” johdolla Milan saavutti *scudetton* kaudella 1950–51 katkaisten näin lähes puoli vuosisataa kestäneen kirouksensa. Nordahl kruunattiin peräti viidesti Serie A:n *capocannoniereksi* (”päätykkimieheksi” [maalikuninkaaksi]).²⁰⁵ 1960-luvun keskushahmoja olivat *catenaccion* pioneereihin lukeutuva valmentaja Nereo Rocco ja syöttötaidostaan kuulu *trequartista* Gianni Rivera. Seuran puheenjohtajana syksystä 1954 toiminut kustannusimperiumin perillinen Andrea Rizzoli tarjosi puitteet myös kansainväliselle menestykselle. 22. toukokuuta 1963 joukkueen kapteeni Cesare Maldini nosti voittopokaalin ilmaan Lontoon Wembleyllä: Milan oli saavuttanut ensimmäisen Euroopan cup -mestaruutensa päihitettyään finaalissa Benfican 2–1. Samana vuonna Carnagossa otettiin käyttöön harjoituskeskus Milanello. Kauden 1968–69 päätteeksi Milan valloitti Euroopan cupin toistamiseen, ja Rivera palkittiin ensimmäisenä italialaisena Euroopan parhaan jalkapalloilijan Kultaisella pallolla.²⁰⁶ Keskinkertaisesti sujunut 1970-luku kulminoitui Milanin historian kymmenenteen Italian mestaruuteen kaudella 1978–79, mistä on merkinä joukkueen pelipaidan rintamukseen ommeltu

²⁰³ Foot 2015 [2006], 40; Di Cera 2015, 27–29; Galasso 2016 [2015], 8–9.

²⁰⁴ Raimondi 2014, 199–201; Di Cera 2015, 32, 40–41; Storia; V. 1980 stadion nimettiin Interin ja Italian maajoukkueen 1930-l. suurpelaajan mukaan, mistä huolimatta sitä kutsutaan yhä kaupunginosan perusteella San Siroksi.

²⁰⁵ Di Cera 2015, 61, 63–64; Gunnar Nordahl.

²⁰⁶ Foot 2015 [2006], 190–191; Di Cera 2015, 68, 86, 88; History; *France Football* -lehden perustama Kultainen pallo on jaettu v. 1956 lähtien. Tätä nykyä palkinnon voi saada minkä maalainen pelaaja tahansa.

tähti. Seuraavalla kaudella Milan pudotettiin Serie B:hen rangaistukseksi osallisuudesta maata kuohuttaneeseen *Totonero*-sopupeliskandaaliin.²⁰⁷

1980-luvun alussa Milan oli ajautunut vakaviin talousvaikeuksiin. Suhdanne kääntyi jyrkkään nousuun 20. helmikuuta 1986, kun mediamiljardööri ja Italian tuleva pääministeri Silvio Berlusconi hankki seuran omistukseensa. Hänen toistaiseksi kolme vuosikymmentä kestänyt valtakautensa Milanissa hakee jalkapallomaailmassa vertaistaan. Kaudesta 1987–88 alkaen joukkuetta valmensi modernin aluepelin kehittäjänä tunnettu Arrigo Sacchi.²⁰⁸ Maansa vuoden 1988 Euroopan mestaruuteen siivittänyt hollantilaistrio Ruud Gullit, Marco van Basten ja Frank Rijkaard vastasi hyökkäystephosta. Omat kasvatit Franco Baresi ja Paolo Maldini johtivat erästä jalkapallohistorian varmimmista puolustuslinjoista. Syksyllä 1991 Sacchi siirtyi maajoukkue tehtäviin, ja Fabio Capello jatkoi hänen työtään aina kaudelle 1995–96 asti.²⁰⁹ Maineikkaat ”*Immortali*” (”Kuolemattomat”) ylsivät kaikkiin viiteen Italian ja kolmeen Euroopan cup -mestaruuteen. Henkilökohtaisella tasolla Gullit palkittiin Kultaisella pallolla vuonna 1987 ja van Basten vuosina 1988, 1989 ja 1992.²¹⁰

Berlusconiin aikakauden toinen voittosykli käynnistyi syksyllä 2001, jolloin Sacchin *regista* Carlo Ancelotti aloitti joukkueen luotsina. Tämän alaisuudessa ”*Diavolo*” (”Paholainen”) kartutti vitriiniään yhdellä Italian mestaruudella ja kahdella Mestareiden liigan voitolla. Yksi ympyrä sulkeutui 28. toukokuuta 2003 Manchesterin Old Traffordilla, kun Milan oli peitonnut Juventuksen rangaistuspotkukilpailussa: Maldini, kapteenin ominaisuudessa, kohotti Euroopan parhaan seurajoukkueen palkintokannun pänsä yläpuolelle – kuten isänsä oli tehnyt 40 vuotta aiemmin. Hänen ohellaan Ancelottin kirkkaimpiin tähtiin lukeutuivat Kultaisen pallon vuonna 2004 saanut ukrainalaiskärki Andriy Shevchenko ja saman tunnustuksen vuonna 2007 vastaanottanut brasilialaistrequartista Kaká.²¹¹ Ancelottin väistyttyä kesällä 2009 joukkueen vire on ollut laskusuhdanteinen – lukuun ottamatta kauden 2010–11 Italian mestaruutta, Milanin historian 18:tta. Seuran viime vuosien näkyvin aikaansaannos onkin arkkitehti Fabio Novembren käsialaa: Portellon alueelle toukokuussa 2014 avattu hulpea hallintorakennus *Casa Milan*.²¹²

²⁰⁷ Foot 2015 [2006], 294–296; Di Cera 2015, 142, 149.

²⁰⁸ Sacchilla oli keskeinen rooli taktisessa evoluutiossa, jossa siirryttiin miesvartiointista aluepuolustukseen ja luovuttiin liberon käytöstä.

²⁰⁹ Foot 2015 [2006], 142–143, 263; Di Cera 2015, 190, 211.

²¹⁰ La storia del Milan; Palmarès^a.

²¹¹ Foot 2015 [2006], 144; Di Cera 2015, 237, 243–244; Palmarès^a.

²¹² Di Cera 2015, 264, 267; Seuran pääkonttorin lisäksi *Casa Milan* käsittää mm. *Mondo Milan* -museon. Ks. Il Milan ha una nuova casa.

4.3. F.C. Internazionale Milano

”Tämä upea yö antaa tunnuksellemme värit: musta ja sininen tähtien kultaamalla taustalla. Olkoon nimenme Internazionale, koska me olemme veljiä tässä maailmassa.”²¹³

Giorgio Muggiani, 1908

Keväällä 1908 osa Milanin jäsenistä oli eronnut ulkomaalaispelaajien asemaa koskeneen kiistan seurauksena. 9. maaliskuuta ”*dissidenti*” (”toisinajattelijat”) koontuivat illastamaan ravintola l’Orologioon, jossa ossobucon ja Oltrepòn viinin nauttimisen lomassa sai alkunsa *Football Club Internazionale*.²¹⁴ Seuran nimi viittaa ideaaliin kaikille kansallisuuksille avoimesta urheiluyhteisöstä. Interin logo, sinisen ja mustan ympyrän rajaamalle kultaiselle pohjalle päällekkäin sommitellut kirjaimet F, C, I ja M, on karikatyyristi Giorgio Muggianin taidonnäyte. *Nerazzurri* (sinimustien) peliasun väriyhdistelmä valittiin tietien kontrastiksi Milanin punamustalle. Interin ensimmäiseksi puheenjohtajaksi nimitettiin huonosta onnestaan kuulu Giovanni Paramithiotti, jonka lyhyen hallintokauden päätehtäväksi jäi veteen harhautuneiden pallojen kalastaminen seuran silloisen kotikentän Ripa Ticinesen vieeisestä Naviglio Grande -kanavasta. Inter pelasi ensimmäisen ottelunsa 4. lokakuuta 1908, jolloin isäntäjoukkue Genoa oli parempi 2–10. Kokoonpanoon kuului peräti kahdeksan sveitsiläispelaajaa.²¹⁵ Kauden 1909–10 päätteeksi Inter jakoi *Campionato federalen* kärkipaikan tasapistein ennakkosuosikki Pro Vercellin kanssa. Sääntöjen mukaan mestaruuden ratkaisemiseksi tuli järjestää uusintaottelu, jonka ajankohta ei kuitenkaan miellyttänyt vercelliläisiä: nämä protestoivat juokuttamalla kotikentälleen 24. huhtikuuta 1910 11–14 -vuotiaista pojista koostetun joukkueen. Tarina kertoo, miten piemontelaisseuran alun toistakymmentä käyvä kapteeni oli tarjonnut kollegalleen, Interin ja Italian maajoukkueen Virgilio Fossatille, suklaakonvehteja. Inter voitti farssin 10–3 ja samalla ensimmäisen Italian mestaruutensa, vain kaksi vuotta perustamisestaan.²¹⁶

Vuoteen 1925 mennessä Benito Mussolini oli luonut Italiaan totalitaarisen yksipuoluejärjestelmän. Äärinationalistiselle fasistihallinnolle ”kansainvälistä” tarkoittava ja kommunistisiakin kaikuja heijasteleva sana ”*internazionale*” oli tabu.²¹⁷

²¹³ *Questa notte splendida darà i colori al nostro stemma: il nero e l'azzurro sullo sfondo d'oro delle stelle. Si chiamerà Internazionale, perché noi siamo fratelli del mondo.*

²¹⁴ Nykyisen nimensä *Football Club Internazionale Milano* seura otti käyttöön v. 1967.

²¹⁵ Galasso 2016 [2015], 11–13.

²¹⁶ Brizzi 2015, 102; Galasso 2016 [2015], 16–18.

²¹⁷ *Terza Internazionale* (Kolmas internationaali) oli v. 1919–1943 toiminut Neuvostoliiton Kommunistisen puolueen kansainvälinen yhteistyöjärjestö.

Elokuussa 1928 Inter pakotettiin fuusioon toisen milanolaisseuran, U.S. Milanesen kanssa, ja muuttamaan nimensä Ambrosianaksi – Milanon 300-luvun piispan, kirkkoisä Ambrosiuksen mukaan.²¹⁸ Uudisseuran logo muodostui fasistien vitsakimpusta, Pyhän Yrjön rististä ja Milanon herttuakuntaa myöhäiskeskiajalla hallinneen Viscontin suvun heraldisesta ihmishahmoa nielevästä käärmeestä.²¹⁹ ”Biscione” (”Käärme”) on sittemmin vakiintunut Interin symbolisen kuvaston keskiöön. Parco Sempionessa sijaitsevan historiallisen Arena Civican kotikentäkseen valinnut Ambrosiana saavutti kaikkiaan kolme Italian mestaruutta.²²⁰ Joukkueen kiistaton supertähti oli Italian maailmanmestaruuksiin vuosina 1934 ja 1938 siivittänyt keskushyökkääjä Giuseppe Meazza.²²¹ Huhtikuussa 1945 Mussolinin ja hänen rakastajattarensa Clara Petaccin ruumiit roikkuivat näytteillä Milanon Piazzale Loretolla. Fasismi oli kaatunut ja Interistä tuli jälleen Inter. Tämä tapahtui kuitenkin liian myöhään joukkueen valmentajana toimineen unkarinjuutalaisen Árpád Weiszin kannalta. Hän oli ehtinyt menettää henkensä Auschwitzin kaasukammiossa tammikuussa 1944.²²²

1960-luvun ”Grande Interin” (”Suuren Interin”) menestyksen taustalla vaikutti seuran puheenjohtajana keväästä 1955 toiminut öljymagnaatti Angelo Moratti.²²³ Kaudesta 1960–61 alkaen joukkuetta valmensi argentiinalainen Helenio Herrera, jonka versioon *catenacciosta* kuuluivat aggressiivinen prässipeli ja puolustuksen käynnistämät vastahyökkäykset. ”Taca la bala!” (”Kiini paloon!”) kuului muuan hänen elämään jääneistä lausahduksistaan. Vuonna 1962 Appiano Gentilessä otettiin käyttöön harjoituskeskus Pinetina.²²⁴ Kentällä kirkkaimmin loistivat kärkkäästi nouseva vasen laitapuolustaja Giacinto Facchetti, espanjalaistrequartista Luis Suárez, ”putoavasta lehdestään” kuulu vasen laitahyökkääjä Mario Corso ja Valentino-isänsä Supergan lento-onnettomuudessa menettänyt *seconda punta* Sandro Mazzola. Joukkue ylsi yhteensä kolmeen Italian mestaruuteen, kauden 1965–66 *scudetto della stella* (”tähtimestaruus”) mukaan lukien, minkä lisäksi se valloitti historiansa kaksi ensimmäistä Euroopan cupia: finaalissa 27. toukokuuta

²¹⁸ Seuran virallinen nimi oli *Società Sportiva Ambrosiana*.

²¹⁹ Vitsakimppu on antiikin Roomasta periytynyt hallintovallan symboli (”fascio” [”kimppu”] > ”fascismo” [”fasismi”]).

²²⁰ Napoleonin amfiteatteriksi rakennuttama Arena valmistui v. 1807. V. 2002 alkaen stadionin virallinen nimi on ollut *Arena Civica Gianni Brera*.

²²¹ Foot 2015 [2006], 219; Galasso 2016 [2015], 37–38, 42; Palmarès^b.

²²² Header 2001 [1990], 248; Galasso 2016 [2015], 57; Chi era Árpád Weisz?

²²³ Foot 2015 [2006], 134–135; Galasso 2016 [2015], 21, 73.

²²⁴ Harjoituskeskuksen virallinen nimi v. 2016 alkaen on *Centro Sportivo Suning in memoria di Angelo Moratti*.

1964 Wienin Praterstadionilla Real Madrid kaatui 3–1, ja päivälleen vuotta myöhemmin Inter kukisti kotikentällään San Sirolla pelatussa loppuottelussa Benfican 1–0.²²⁵ Vaisusti sujuneen kauden 1967–68 jälkeen Moratti ja Herrera jättivät Interin – joka seuraavien neljän vuosikymmenen aikana pääsi juhlimaan Italian mestaruutta vaivaiset kolme kertaa.²²⁶

Erityismaininnan ansaitsee Serie A:ssa ennätyspisteet haalinut kauden 1988–89 mestarijoukkue, jota luotsasi *zona mistan* kehittäjänä tunnettu Giovanni Trapattoni.²²⁷ Sitä tähdittivät libero Giuseppe Bergomi sekä Länsi-Saksan vuoden 1990 maailmanmestaruuteen johdattaneet vasen laitapuolustaja Andreas Brehme ja keskikentän dynaaminen yleispelaaja Lothar Matthäus, joka palkittiin saavutuksistaan myös Kultaisella pallolla.²²⁸

Morattin suvun saaga Interissä sai jatkoa helmikuussa 1995, kun Angelon poika Massimo hankki seuran omistukseensa. Tämän avokätisyydestä huolimatta mestaruudet antoivat odottaa itseään, ja paljossa oli kyse suoranaisestä kohtalon ivasta. Esimerkiksi kesällä 1997 joukkueeseen hankittu brasilialainen huippuhyökkääjä Ronaldo istui viidestä Interissä viettämästään kaudesta yli puolet katsomossa vaikeiden polvivammojen rampauttamana. Hän voitti Kultaisen pallon niin tulo-, kuin myös lähtövuonnaan 2002.²²⁹ Kauden 2004–05 alla joukkueen peräsimeen asettui pragmaatikko Roberto Mancini, ja kesällä 2006 paljastuneen *Calciopoli*-sopupeliskandaalin jälkimainingeissa tuuli kääntyi vihdoinkin Interille myötäiseksi: Juventus tultua diskatuksi se nousi Serie A:n toiselta sijalta kauden 2005–06 Italian mestariksi. Seura toisti saavutuksensa myös kahdella seuraavalla kaudella – kabinettien sijaan kentällä. Kansainvälisellä tasolla koettujen pettymysten vuoksi Mancini kuitenkin sai kauden 2007–08 jälkeen tehdä tilaa portugalilaiselle José Mourinholle.²³⁰ *The Special Onen* saldoksi kertyi kaksi kautta, kaksi Italian mestaruutta – ja kauan kaivattu Euroopan parhaan seurajoukkueen titteli: Mestareiden liigan finaalissa 22. toukokuuta 2010 Madridin Santiago Bernabéulla Inter päihitti Bayern Münchenin 2–0. Menestyksen takuumiehiä olivat argentiinalainen

²²⁵ Foot 2015 [2006], 250–252; Galasso 2016 [2015], 91, 101, 114; Palmarès^b; Praterstadionin nykyinen nimi on Ernst-Happel-Stadion.

²²⁶ Galasso 2016 [2015], 132–134; Palmarès^b.

²²⁷ *Zona mista* (”sekavyöhyke”) on taktinen yhdistelmä *catenacciota* ja hollantilaisten 1970-l. tunnetuksi tekemää ”totaalista jalkapalloa”. Jälkimmäisessä pelaajien roolit vaihtuvat pelitilanteen edellyttämällä tavalla.

²²⁸ Foot 2015 [2006], 264–265; Galasso 2016 [2015], 192–193, 197; Palmarès^a.

²²⁹ Foot 2015 [2006], 136, 139; Galasso 2016 [2015], 212; Palmarès^a.

²³⁰ Foot 2015 [2006], 272–273; Galasso 2016 [2015] 278–279.

keskushyökkääjä Diego Milito, kamerunilainen *seconda punta* Samuel Eto'o ja argentiinalainen oikea laitapuolustaja Javier Zanetti.²³¹

Kauden 2009–10 Italian mestaruus on ”*Beneamata*” historian 18:s ja toiseksi viimeinen. Marraskuussa 2013 Moratti myi seuran osake-enemmistön indonesialaisen Erick Thoririn *International Sports Capital* -holdingyhtiölle. Kesäkuussa 2016 Interin pääomistajuus siirtyi kiinalaisen Zhang Jindongin *Suning Holdings Groupille*.²³²

4.4. *Il derby della Madonnina*

Italiassa ”*derby*” on perusmerkitykseltään kahden samasta kaupungista kotoisin olevan joukkueen välinen ottelu, *stracittadina*. Lisäksi ”*derby*” voi tarkoittaa muun maantieteellisen alueen sisäistä tai jostain syystä ”klassisen” arvon omaavaa kohtaamista. Maineikkaita italialaisia paikallistaistoja ovat esimerkiksi *derby della Capitale* (”Pääkaupungin derby”) Roma–Lazio, *derby d’Italia* (”Italian derby”) Juventus–Inter, *derby della Lanterna* (”Majakan derby”) Genoa–Sampdoria, *derby della Mole* (”Kolossin’ derby”) Juventus–Torino, *derby di Sicilia* (”Sisilian derby”) Palermo–Catania, *derby del Sole* (”Auringon derby”) Roma–Napoli ja *derby del Tirreno* (”Tyrrhenanmeren derby”) Livorno–Pisa.²³³ Jo yleisömäärien valossa eräs suurimmista on milanolaisseurojen välinen *derby della Madonnina* (”Pikku-Madonnan’ derby”).²³⁴ Nimitys viittaa kaupungin tuomiokirkon, *Duomon*, katolla seisovaan kullattuun Neitsyt Marian patsaaseen. Historian ensimmäinen *derby della Madonnina* toteutui 18. lokakuuta 1908 *Coppa Chiasso* -turnauksessa Sveitsissä, missä Milan voitti 2–1.²³⁵ Joukkueiden ensikohtaaminen Italian mestaruussarjassa tapahtui 9. tammikuuta 1909, jolloin Milan oli parempi 3–2. *Derby della Madonnina* on pelattu virallisissa kilpailuissa yhteensä 216 kertaa: Interille voittoa on kertynyt 77, Milanille 75, ja 64 kertaa on päädytty tasapeliin. Seurat ovat jakaneet San Siron miltei seitsemän vuosikymmenen ajan. Kyse on paitsi kaupungin, myös stadionin herruudesta.²³⁶

²³¹ Galasso 2016 [2015], 281, 290–291.

²³² Dalla Vite et al. 2013; Galasso 2016 [2015], 306–307, 311; Palmarès^b.

²³³ *Mole Antonelliana* -rakennus on Torinon, ja majakka Genovan maamerkki. *Derby del Solessa* kohtaavat suuret Pohjois-Italian ulkopuoliset seurat.

²³⁴ San Siro on Italian suurin stadion, joten poikkeuksetta loppunmyydyt *derby della Madonninat* vetävät paikan päälle enemmän yleisöä kuin mikään muu ottelupari. Esim. kaudella 2015–16 *derby della Madonninat* olivat neljännellä (3 004 094) ja viidennellä (2 882 123) sijalla televisiokatsojien määriä vertailtaessa. Tilaston kärkeä piti Inter–Juventus (3 353 620). Ks. Ascolti Serie A.

²³⁵ Turnaus järjestettiin Chiassossa kolmesti vuosina 1906–08.

²³⁶ Figliolia et al. 2014, 266; Raimondi 2014, 69–71; Tutto sul derby della Madonnina.

5. ”Meidän asenteemme koituu teidän tappioksenne...”²³⁷

5.1. *Ultras – stadioneiden ekstremistit*

Heinäkuussa 1907 Italiassa astui voimaan laki, jolla turvattiin työntekijöille 24 tunnin yhtäjaksoinen, pääsääntöisesti sunnuntaihin ajoittuva viikkolepo. Lisääntynyt vapaa-aika avasi uusia mahdollisuuksia paitsi jalkapallon pelaamiselle, myös sen seuraamiselle. Sanat ”tifo” (”kannatus”) ja ”tifoso” (”kannattaja”) esiintyivät lehtien jalkapallouutisissa ensimmäisen kerran 1910-luvulla. Muinaiskreikan ”τύφος (tyfos)” tarkoittaa ”savua”, ”usvaa”, ”harhakuvitelmaa” ja ”omahyväisyyttä”. Siitä juontuvat latinan ”typhus” ja italian ”tifo” – ”lavantauti”. Semanttisessa mielessä jalkapallokannattajat siis rinnastuvat houraileviin kuumesairaisiin. Lajin kasvanut suosio synnytti myös jännitteitä. Esimerkiksi SPES Livorno–Pisa -ottelun jälkimainingeissa tammikuussa 1914 toscanalaisseurojen kannattajat kivittivät toisiaan ja revolverinlaukauksiakin vaihdettiin. Ensimmäisen kuolonuhrinsa italialainen jalkapallo vaati 2. toukokuuta 1920, kun Viareggio–Lucchese -ottelun jälkeen syntyneessä mellakassa kotijoukkueen nuori kannattaja Augusto Morganti menehtyi karabinierein luotiin.²³⁸ Kansallisurheiluksi jalkapallo kypsyi viimeistään Benito Mussolinin yksipuoluediktatuurissa, joka hyödynsi sitä nationalistisen propagandan välineenä: suuria stadioneita rakennettiin, ja esimerkiksi toukokuussa 1933 Italia–Englanti -ystävyysottelua Rooman *stadio Nazionale del Partito Nazionale Fascistalla* (”Kansallisen fasistipuolueen kansallisstadionilla”) seurasi 50 000 silmäpää.²³⁹ Runsaat puoli vuotta aiemmin samalla stadionilla pelatussa *derby della Capitale*ssa oltiin nähty jalkapallohistorian kenties ensimmäinen koreografia varhaisen kannattajaryhmän *Paranza Aquilottin* (”Kotkanpoikien parven”) levitettyä ”*Forza Lazio!*” (”Hyvä Lazio!”) -lakanan. Varsinaisten kannattajaklubien aika koitti kuitenkin vasta kaksi vuosikymmentä myöhemmin – toinen maailmansota takana ja ”*boom economico*” edessä.²⁴⁰ Trendin käynnistivät 1950-luvun alkuvuosina perustetut Interin *Moschettieri Nerazzurri* (”Sinimustat muskettisoturit”), Lazion *Circoli Biancocelesti* (”Taivaansiniset ympyrät”), Roman *Attilio Ferraris* ja Torinon *Fedelissimi Granata* (”Uskollisimmat tummanpunaiset”).²⁴¹ Kesällä 1960

²³⁷ *Derby della Madonninassa* 4.5.2014 Milan-ultras levittivät banderollin: ”HÄNELLE JOKA MINUA RAJOITTA: MINUN ASENTEENI KOITUU AINA SINUN TAPPIOKSESI” (”*PER CHI MI REPRIME: LA MIA MENTALITÀ SARÀ SEMPRE LA TUA SCONFITTA*”). Otsikko on mukaelma tästä.

²³⁸ Foot 2015 [2006], 368; Spagnolo 2017, 26–27.

²³⁹ *Stadio Nazionalen* paikalla sijaitsee nykyään *stadio Flaminio*.

²⁴⁰ ”*Boom economicolla*” viitataan Italian 1950–60-l. voimakkaaseen talouskasvuun.

²⁴¹ Attilio Ferraris pelasi 1920–30-l. Roman ja Italian maajoukkueen keskikentällä.

Barcelonasta Interiin siirtynyt mestarivalmentaja Helenio Herrera toi tuliaisinaan katalonialaisen mallin kannattajatoiminnan masinoimisesta. Sen pohjalta luotiin Inter-klubien katto-organisaatio, joka koordinoi lippujen jakelua, etuuksien myöntämistä ja matkoja vierasotteluihin. Vastineeksi joukkueelle taattiin kannatus myös vieraskentillä. Interin *Aficionadosin* ("Intoilijoiden") ohella ensimmäisinä uutta toimintakulttuuria seurasivat Fiorentinan *Viola Club Viesseux* ("Violetti klubi Viesseux") ja *Settebello* ("Ruutuseiska").²⁴²

Latinassa "ultra" tarkoittaa "tuonnemmaksi", "tuolle puolen", "yli", "kauemmin kuin" ja "enemmän kuin". Italialainen tietosanakirja *Treccani* määrittelee "ultran" seuraavasti:

Ranskan vallankumouksen aikana lyhenne sanoista "ultrarévolutionnaire", "ultrapatriote" jne., jolla viitattiin ideologisen ja poliittisen ääriajattelun edustajiin. Restaurationin aikana lyhenne sanasta "ultraroyaliste", jolla viitattiin absoluuttisen monarkian äärikannattajiin ja Ludvig XVIII:n vuonna 1814 hyväksymän peruskirjan vastustajiin.

Toisen maailmansodan jälkeen, vuodesta 1950 lähtien, Ranskassa sanalla "ultra" on viitattu ääriationalistiseen henkilöön, ekstremistiin. Italiassa sillä (yleensä muodossa "ultra") viitataan poliittisessa kontekstissa äärioikeistolaiseen tai -vasemmistolaiseen ekstremistiin. Urheilun ja journalismin kontekstissa sillä viitataan jalkapallofanaatikkoon, joka usein kuuluu järjestäytyneisiin ryhmiin sekä harjoittaa vandalismia ja väkivaltaa vastustajajoukkueen jäseniä ja kannattajia kohtaan.²⁴³

Sanan poliittinen latautuneisuus kielii niistä olosuhteista, joissa ultraliike eriytyi kannattajaklubitoiminnasta. 1960-luvun lopulla italialainen yhteiskunta oli kristilliskonservatiivisen – jopa postfasistisen – oikean ja sosialistisen vasemman välisen vastakkainasettelun repimä.²⁴⁴ Myös jalkapalloseurojen kannattajakunnat

²⁴² Spagnolo 2017, 47–48; *Aficionadosin* espanjankielinen nimi johtuu Herreran vaikutuksesta. *Viola Club Viesseux* on nimetty v. 1819 avatun firenzelaïsen kulttuuri-instituutti *Gabinetto Viesseux'n* perustajan Giovan Pietro Viesseux'n mukaan.

²⁴³ *Nella Francia della Rivoluzione, abbreviazione di ultrarévolutionnaire, ultrapatriote ecc. che indicava chi spingeva all'eccesso la propria ideologia e prassi politica. Durante la Restaurazione, come abbreviazione di ultraroyaliste, definì i partigiani intransigenti della monarchia assoluta, avversari della carta costituzionale concessa da Luigi XVIII nel 1814.* – –

Nel secondo dopoguerra, dal 1950, il termine u. ha assunto in Francia il significato di nazionalista intransigente, oltranzista. In Italia (dove è più comune l'adattamento ultrà), è usato nel linguaggio politico con il significato di oltranzista, estremista, sia di destra sia di sinistra; in quello sportivo e giornalistico, indica un tifoso fanatico di una squadra di calcio, spesso appartenente a gruppi organizzati, autore di atti di vandalismo e di violenza contro appartenenti e sostenitori della squadra avversaria. (Treccani.)

²⁴⁴ Koko kylmän sodan aikakauden Italian johtava puolue oli keskustaioikeistolainen Kristillisdemokraattinen puolue (*Democrazia Cristiana*). Samaan aikaan Italian kommunistinen puolue (*Partito Comunista Italiano*) oli maan johtava oppositiopuolue ja kannatukseltaan Länsi-Euroopan suurin kommunistipuolue. 1960-l. oikeisto–vasemmisto -akselin molemmissa ääripäissä alkoi tapahtua radikaalia eriytymistä. Tuolloin perustettuja äärioikeistolaisia järjestöjä olivat mm. *Avanguardia Nazionale* ("Kansallinen etuvartio"), *Lotta di Popolo* ("Kansan taistelu") ja *Ordine Nuovo* ("Uusi järjestys"). *Lotta di Popolo* oli tarkalleen ottaen ns. "natsi-maoistinen" liike, joka

erottautuivat toisistaan sosiopoliittisen statuksensa puolesta. Esimerkiksi konservatiivisen Veneton johtava seura Verona profiloitui jyrkän oikeistolaiseksi, kommunistisen Emilia-Romagnan Bologna taas edusti vasemmistolaista aatetta. Milanossa jako tehtiin vasemmistoproletaariseen Milaniin ja oikeistoporvarilliseen Interiin. Milanin kannattajien loppuvuodesta 1968 perustamaa *Fossa dei Leonia* ("Leijonien luolaa") pidetään ensimmäisenä todellisena ultraryhmänä. Alkuvuodesta 1969 sai alkunsa Interin *Boys*. Myöhemmin samana vuonna Sampdorian *Ultras Tito Cucchiaroni* ja Torinon *Ultras Granata* ("Tummanpunaiset ultrat") ottivat käyttöön "ultra"-nimityksen.²⁴⁵ Vuonna 1971 pantiin alulle Veronan *Brigate Giallobu* ("Sinikeltaiset prikaatit"), vuonna 1972 Roman *Boys* ja Napolin *Commando Ultrà Curva B*, vuonna 1973 Catanzaron *Ultras Catanzaro* ja Genoan *Fossa dei Grifoni* ("Aarnikotkien luola"), vuonna 1974 Bolognan *Forever Ultras*, vuonna 1975 Atlantan *Brigate Nerazzurre* ("Sinimustat prikaatit"), Juventuksen *Fighters* ja Milanin *Brigate Rossonere* ("Punamustat prikaatit") sekä vuonna 1977 Lazion *Eagles* ja Roman *Commando Ultrà Curva Sud*.²⁴⁶ Kollektiivien välille rakentui tiivis ystävyys- ja vihollisuhteiden verkosto, jota poliittinen suuntautuminen pitkälti määritteli. Esimerkiksi Bologna- ja Milan-ultrat olivat ystäviä, Bologna- ja Verona-ultrat vihollisia. Uusi alakulttuuri otti vaikutteita Italiassa ja muualla Euroopassa raivonneista opiskelija- ja työläisprotesteista sekä englantilaisesta jalkapallohuliganismista. Sen tunnusmerkkeihin kuuluivat muun muassa iskuhuudot, peltirummut, banderollit, "kaksikeppiset", liput, paukku- ja savupommit, parka- ja taistelutakit, hiha- ja rintamerkit, partiohuivit, kommandopipot – sekä potentiaalisesti aggressiivinen käytös. Ultrat miehittivät kaarre- ja päätykatsomoissa sijaitsevat stadioneiden halvimmat paikat. He ottivat tavakseen seistä ja laulaa tauotta läpi ottelun – sekä tarpeen vaatiessa puolustaa värejään myös väkivalloin. Tämä ultrana olemisen kunniaakoodi tyhjentyi käsitteeseen "mentalità" ("asenne").²⁴⁷

1970- ja 1980-lukujen taitteessa jalkapalloväkivalta alkoi eskaloitua ympäri Eurooppaa. Varsinkin Isossa-Britanniassa ja Keski-Euroopassa skinheadtyyli muukalaisvastaisine ajatusmalleineen nosti päätään. Myös Italiassa äärioikeisto alkoi

ideologiassaan pyrki sulauttamaan uusfasismin ja kommunismin. Ääri vasemmistolaista liikehdintää edustivat mm. *Avanguardia Operaia* ("Työläisten etuvartio"), *Lotta Continua* ("Päättymätön taistelu") ja *Potere Operaio* ("Työläisten valta"). Ks. esim. Hearder 2001 [1990], 259–261; Ks. myös Marchi 2015 [1994], 92–94.

²⁴⁵ Argentiinalainen Ernesto "Tito" Cucchiaroni pelasi 1950–1960-l. taitteessa Sampdorian vasempana laitahyökkääjänä.

²⁴⁶ "Grifone" on Genoan lempinimi. Se on myös Genovan kaupungin vaakunaeläin.

²⁴⁷ Podaliri et al. 1998, 90–92; Ferreri 2009, 15–17.

ottaa entistä enemmän tilaa. Maan vasemmisto puolestaan radikalisoitui aina terrorismin asteelle. Maaliskuussa 1978 Punaiset prikaatit (*Brigate Rosse*) -järjestö kidnappasi kristillisdemokraattien puheenjohtajan, pääministerinäkin toimineen Aldo Moron, ja 9. toukokuuta hänet löydettiin ammuttuna Rooman via Caetanin varteen pysäköidystä punaisesta Renault 4 -autosta. Paikka sijaitti kahden korttelin säteellä niin kristillisdemokraattien kuin kommunistienkin puoluetoimistolta. Myös jalkapallokatsomoissa liehui poliittisen kartan äärimarginaalien symboliikka: kaksiteräinen kirves, kelttiläinen risti ja &-riimu, sekä Che Guevara, Lenin ja tähti.²⁴⁸ Poliittisen ekstremismin tavoin ultrakulttuurissa tarkoitus pyhitti keinot: ”*violenza come strumento*” (”väkivalta välineenä”) kuului slogan. Kahakoista tuli sunnuntai-ilta-päivien arkea, ja 28. lokakuuta 1979 Rooman *stadio Olimpicon* pohjoiskaarteessa istunut 33-vuotias Lazion kannattaja Vincenzo Paparelli kuoli Roma-ultran eteläkaarteesta ampuman raketin osuttua häntä silmään. Samaan aikaan ultraryhmät jatkoivat kasvuaan ja vahvistivat organisaatorakennettaan. Sisäisessä hierarkiassa ylöspäin pyrkineen jäsenen tuli todistaa lojaaliutensa, toisinaan myös nyrkkien avulla. Lukuisat tehtävät, kuten vierasotteluiden matkajärjestelyt, *tifoon* tarvittavat varustehankinnat sekä suhdetoiminta seurajohtoon ja muuhun ultramaailmaan, edellyttivät koordinoitua yhteistyötä ja vastuun delemoimista.²⁴⁹

1980-luvun puoliväliin mennessä ultrat olivat vallanneet Italian alasarjatkin. Eurooppalainen vasemmisto maltillistui, ja Berliinin muuri murtui vuosikymmenen lopulla. Samalla representaatio *curvasta* ”sorrosta vapautettuna vyöhykkeenä” muuntui ”palaksi isänmaata”. ”*Campanile*” tarkoittaa ”kellotornia”, ja sen johdos ”*campanilismo*” sananmukaisesti ”kellotorniin keskittymistä”, eli nurkkapatriotismia. Tässä ilmapiirissä ultraliike kävi läpi sukupolvenvaihdosta, kun teini-ikäiset pojat perustivat omia – usein kansalliskiihkoa ja suvaitsemattomuutta ihannoineita – ryhmiään. Stadionkaarteet täytyivät skinheadeista ja ”*paninaroista*”.²⁵⁰ Urbaanin ”*guerrilleron*” symbolinen hahmo vaihtui Stanley Kubrickin ohjaaman *Kellope-liappelsiini*-elokuvan nuoreen sosiopaattiin Alexiin. Yhteenotoista tuli

²⁴⁸ Italian 1970-l. poliittisessa kontekstissa kaksiteräinen kirves oli *Ordine Nuovon* ja &-riimu *Avanguardia Nazionale*n symboli. Punaisten prikaatien tähti erottui muista kommunistisista viisisakaraisista tähtisymboleista ”alaspäin venyneen” ulkomuotonsa ansiosta.

²⁴⁹ Podaliri et al. 1998, 92–94; Spagnolo 2017, 121–123.

²⁵⁰ ”*Paninaro*” viittaa 1980-l. alkupuolella syntyneen nuorisoalakulttuurin edustajaan. Tämä tyyppillisesti suosi kalliita merkkejä, kuten Alpha Industries, Armani, Burlington, Henry Lloyd, Invicta, Levi’s, Moncler, New Balance, Ray-Ban, Sebago, Stone Island, Timberland ja Vans. Nimitys tulee milanolaisesta *Al Panino* (”Sämpylä”) -ravintolasta, josta liike sai alkunsa. Ultrat totesivat suuntauksen käytännölliseksi välteltäessä virkavallan huomiota. Samaan aikaan ja samasta syystä englantilaishuligaanit omaksuivat vastaavan *casual*-tyylin. Ks. esim. Marchi 2015 [1994], 120–121; *Casuals*-kulttuurista ks. esim. Armstrong 2000 [1998], 166–167.

itsetarkoituksellisia ja kontrolloimattomia, eikä kollektiivien välisiä ystävyyssuhteita kunnioitettu. Kivistä ja pesäpallomailoista koostunut asearsenaali täydentyi puukoilla ja polttopulloilla, mikä osaltaan lisäsi kuolemantapauksia ja vakavia loukkaantumisia. 1980-luvulla kymmenen ihmistä sai Italiassa surmansa suoranaisten jalkapalloväkivallan tai muiden lajiin liittyneiden järjestyshäiriöiden seurauksena.²⁵¹ Joulukuussa 1989 maassa otettiin käyttöön lakiuudistus, jonka nojalla riskiryhmään lukeutuville henkilöille voidaan langettaa niin kutsuttu *Daspo* (*Divieto di accedere alle manifestazioni sportive* [”Pääsykielto urheilutapahtumiin”]).²⁵² Viranomaisvalvonnan tehostumisen myötä tappelut siirtyivät yhä useammin stadionalueiden ulkopuolelle, kuten huoltoasemille ja levähdyspaikoille. 1990-luvun alkupuolella antisemitismi, ksenofobia, rasismi ja separatismi rehottivat niin jalkapallostadioneilla kuin muuallakin yhteiskunnassa. Esimerkiksi kesällä 1992 juutalaiset sukujuuret omaavan tummaihoisen hollantilaismezzala Aron Winterin siirto Lazioon sai Roomassa aikaan hakaristillä varustettujen ”*Winter raus!*”-seinäkirjoitusten aallon. Pohjoisen liitto (*Lega Nord*) -puolue oli vastikään alkanut ajaa Padanian, eli Po-joen laakson ympärille keskittyneen Pohjois-Italian itsenäisyyttä, ja saavutti merkittävää suosiota.²⁵³ Esimerkiksi Atalanta-ultrat lauloivat:

Bergamo on valtio,
kaikki muu Etelää.²⁵⁴

Paitsi juutalaisia, muslimeja, romaneja ja tummaihoisia, italialaiset syrjivät etnisen taustan perusteella myös toisiaan. Ultrakulttuuri absorboi diskriminaation ja heijasti sen astetta suuremmassa magnitudissa.²⁵⁵

29. tammikuuta 1995 24-vuotias Genoa-ultra Vincenzo Spagnolo sai surmansa *Brigate Rossoneren* äärioikeistolaiseen siipeen kuuluneen Milan-ultran

²⁵¹ Podaliri et al. 1998, 94–96; Ferreri 2009, 27–29, Spagnolo 2017, 128–130.

²⁵² Italian sisäministeriön alainen *Osservatorio Nazionale sulle Manifestazioni Sportive* (”Urheilutapahtumien kansallinen valvontayksikkö”) on tasaisin väliajoin modifioinut *Daspo*-lainsäädäntöä. *Daspo*n avulla henkilö voidaan esim. velvoittaa ilmoittautumaan kotipaikkansa poliisiasemalla otelujakohtana. Italiassa jokaisen jalkapallo-ottelussa kävijän tulee todistaa henkilöllisyytensä. Ks. *Daspo*.

²⁵³ Pohjoisen liitto perustettiin joulukuussa 1989. Esim. huhtikuun 1992 yleisvaaleissa puolue saavutti 8,7 % kannatuksen (edustajainhuone). Sen edelle sijoituivat kristillisdemokraatit (29,7 %), vasemmistodemokraatit (16,6 %) ja sosiaalidemokraatit (13,6 %). Kolmen pääpuolueen (Kristillisdemokraattinen puolue, Demokraattinen vasemmistopuolue [*Partito Democratico della Sinistra*] ja Italian sosialistinen puolue [*Partito Socialista Italiano*]) kannatus kuitenkin romahti. *Lega Nordin* populistinen vaalilause kuului: ”Rooman varkaat, se on loppu!” (*”Ladri di Roma, è finita!”*). 1990-l. alun poliittisessa ilmapiirissä saivat myös alkunsa mm. Berlusconiin keskusta-oikeistopopulistinen *Forza Italia*, vanhoillisnationalistinen *Alleanza Nazionale* (”Kansallinen liittouma”) ja uusfasistinen *Fiamma Tricolore* (”Vihreävalkopunainen liekki”). Ks. Hearder 2001 [1990], 269–270; Ks. myös Campani 2016, 33–34.

²⁵⁴ *Bergamo nazione / Tutto il resto è Meridione*.

²⁵⁵ Podaliri et al. 1998, 96–97; Spagnolo 2017, 152, 155.

puukosta. Genovan Marassi-stadionin ulkopuolella tapahtuneen veriteon – ja sitä seuranneen kaupunkisodankäyntiä muistuttaneen mellakan – johdosta ultraliike joutui median ryöpytykseen.²⁵⁶ Suurimpien ryhmien johtajat kokoontuivat asian tiimoilta, ja seuraavana viikonloppuna Italian kaikilla stadioneilla nähtiin yksi ainoa banderolli:

EI PUUKOILLE, EI ROISTOILLE!²⁵⁷

Tiedotteessaan ultrat tuomitsivat paitsi teräaseet, myös ”Molotovin cocktailit” ja monta-vastaan-yksi -hyökkäykset, sekä peräänkuuluttivat vanhan ajan kunniallisuutta myös tappeluihin. Väkivalta ja suvaitsemattomuus vähenivät, joskaan eivät loppuneet. Esimerkiksi kesäkuussa 1996 Bolognan nousua Serie A:han seuranneissa juhlallisuuksissa joukko *Mods*-ryhmän jäseniä pahoinpiteli raa’asti kahdeksan afrikkalaisimmigranttia.²⁵⁸ Episodi ravisteli voimakkaasti Bologna-kollektiivia, ja historiallinen *Forever Ultras* esitti julkisesti myötätuntonsa uhreille. Vastaava kahtiajako määrittä italialaista ultrakulttuuria kokonaisuudessaan: *tifoon* keskittynyt enemmistö kannatti sosiaalisesti rakentavaa linjaa, aggressiivinen ääriaines riehui stadioneiden ulkopuolella. 1990-luvulla levottomuudet vaativat yhdeksän ihmishenkeä.²⁵⁹

Uudella vuosituhannella erityisesti kaksi teemaa ovat saaneet ultraliikkeen tiivistämään rivejään. Ensinnäkin ultrat ovat nousseet barrikadeille nykyjalkapallon kaupallistumiskehitystä vastaan. Joulukuussa 1999 Roman *Curva Sud* käynnisti *No al calcio moderno* (”Ei modernille jalkapallolle”) -kampanjan seuraavalla manifestilla:

1. Ei pelaajasiirtoja kauden aikana, vaan ainoastaan kesäisin. Siirtoikkuna korkeintaan lokakuuhun asti.
2. Pelaajille vapaus juhlia maalia kaarteiden edustalla ilman varoitusta tai muuta rangaistusta. Lisäaikakäytännön ansiosta kyse ei ole ajanpeluusta.
3. Sarjakierroksen kaikki ottelut pelattava samana päivänä samaan aikaan.
4. Ulkomaalaispelaajien määrää joukkueessa rajoitettava, koska he vievät peliaikaa omilta junioreilta.

²⁵⁶ Marassin virallinen nimi on *stadio Luigi Ferraris*, vuosisadan alun Genoa-pelaajan mukaan.

²⁵⁷ *BASTA LAME, BASTA INFAMI!*

²⁵⁸ Pahoinpitelyyn osallistui myös Roman *Boys*-ryhmän jäseniä. *Mods*in ja *Boys*in ystävyys perustui äärioikeistolaiselle aatteelle. ”*Mod*” on lyhenne sanasta ”*modernist*” ja viittaa 1950–60-l. taitteessa Lontoossa syntyneeseen nuorisoalakulttuuriin. Sen alkuperäisiä tunnusmerkkejä olivat mm. puvut, skootterit, amfetamiini ja R&B -musiikki. 1960-l. lopulla astetta proletaarisempi *hard mod* -suuntaus eriytyi skinheadtyyliksi. *Mod*-kulttuurista ks. esim. Marchi 2015 [1994], 35–37.

²⁵⁹ Podaliri et al. 1998, 97–98; Ferreri 2009, 42–43; Spagnolo 2017, 177, 179.

5. Vuoden pelikielto pelaajalle, joka sopimuksen tehtyään haluaa siirtyä toiseen seuraan paremman palkan vuoksi.
6. Yksittäinen henkilö ei saa toimia samaan aikaan usean eri seuran puheenjohtajana tai pääosakkaana. Sama pätee kaikkiin talouskytköksiin seuroihin, jotka osallistuvat samaan kilpailuun.
7. Vanha Euroopan cup takaisin. On väärin, että Mestareiden liigan voi voittaa seura, joka ei ole maansa mestari.
8. Pelipaitojen numerointi 1–11.
9. Etuoikeudet vierasotteluiden pääsylippuihin pois matkatoimistoilta.
10. Pelipaidat edustavat traditiota, eikä niiden ulkoasua tule muuttaa taloudellisista syistä, tai ainakin vieraspelipaidan tulee ilmentää ainoastaan seuran värejä.
11. Ei pelaajien nimiä pelipaitoihin.
12. Seurojen ei pidä listautua pörssiin.
13. Vieraskatsomonosan pääsylippujen hintavalvonta. Muuten joudumme menemään valeasussa muihin katsomonosiin...²⁶⁰

Ultran velvollisuuksiin kuuluu:

1. Pitäytyä suhteista seurajohtoon ja kieltäytyä sen tarjoamasta avusta.
2. Kieltäytyä viranomaisten tarjoamasta ”avusta”. Heidän tehtävänsä on kontrolloida, ei auttaa.
3. Edesauttaa sitä, että omassa kaarteessa olisi mahdollisimman vähän eri ryhmiä.
4. Matkustaa vierasotteluihin omalla kulkuneuvolla.
5. Rikkoa kaikkia mahdollisia rajoituksia.²⁶¹

²⁶⁰ ”1. [C]ampagna acquisti da effettuarsi solo in estate e divieto di trasferimenti durante il campionato; al massimo, mercato di riparazione ad ottobre. / 2. [L]ibertà di correre sotto la curva per festeggiare i gol senza essere ammoniti o sanzionati in alcun modo: ormai non c'è più neanche la scusa della perdita di tempo, che si recupera; -- / 3. [T]utte le partite devono essere giocate nello stesso giorno ed alla stessa ora; / 4. [L]imitazione degli stranieri nelle squadre -- poiché tolgono spazio ai giovani; / 5. [S]top di un anno al calciatore che dopo aver firmato il contratto con una squadra vuole andarsene in anticipo perché un'altra squadra offre di più; / 6. [I]mpossibilità per il Presidente di una squadra di essere Presidente o azionista di maggioranza di più squadre di calcio --; allo stesso dovrebbe essere anche vietato di sponsorizzare altri club, visto che potrebbe giocarci contro --. / 7. [R]ipristino della vecchia Coppa dei Campioni: non è giusto che una squadra che non ha mai vinto uno scudetto possa vincere la Champions League; -- / 8. [N]umeri delle maglie da 1 a 11; / 9. [D]ivieto di esclusiva ad agenzie di viaggio per i biglietti delle partite in trasferta; / 10. [L]e maglie siano quelle della tradizione e non cambiate ogni anno per questioni di mercato o quantomeno che i colori delle seconde maglie abbiano solo i colori sociali; / 11. [N]o ai nomi dei calciatori sulle maglie; / 12. [N]o alla quotazione dei club in borsa --. / 13. Calmierare il prezzo dei biglietti settore-ospiti: altrimenti saremo costretti ad andare in incognito in un altro settore...” (Manifesto.)

²⁶¹ ”1. [R]ifiutare ogni rapporto od aiuto dalle società di calcio; / 2. [R]ifiutare ogni "aiuto" dalle forze dell'ordine, il cui compito è controllare e non aiutare; / 3. [A]vere nelle proprie curve meno gruppi possibile; / 4. [A]ndare in trasferta con mezzi propri; / 5. [V]iolare ogni limitazione che dovesse essere posta --.” (Manifesto.)

Toiseksi ultrat ovat kyllästyneet kohteluunsa toisen luokan kansalaisina. Esimerkiksi vuoden 2010 alusta käyttöön otettu *Tessera del tifoso* ("Kannattajakortti") on herättänyt runsaasti närkästystä. Kyseessä on viranomaisvalvontaa helpottava erillinen henkilöllisyystodistus, jota ilman on mahdotonta ostaa kausikorttia kaarteeseen tai pääsylippua vieraskatsomonosaan.²⁶² Vuosituhannen vaihteesta tähän päivään seitsemän henkilöä on kuollut jalkapalloon liittyvissä väkivaltaisuuksissa Italiassa. Viimeisin uhri, 31-vuotias Napoli-ultra *Ciro Esposito*, menehtyi 25. kesäkuuta 2014 sairaalassa jouduttuaan vajaan kaksi kuukautta aiemmin Roma-ultran ampumaksi. Napolin Scampiasa vietettyihin hautajaisiin osallistui tuhansia ihmisiä, joukossa lukuisia delegaatioita eri puolilta ultramaailmaa.²⁶³

5.2. *Curva Sud Milano*

Milanonmurteinen sana "*casciavit*" tarkoittaa "ruuvimeisseliä". Erisnimenä sillä viitataan Milanin kannattajakuntaan, joka alkujaan koostui kaupungin työväenluokasta. 1960-luvun jälkipuolelta tultaessa punamustaa *tifo* San Siron lehtereillä edusti näkyvimmin Milan-klubi *Fedelissimi*. Marraskuussa 1968 perustettua *Fossa dei Leoni* pidetään ensimmäisenä varsinaisena ultraryhmänä. Sen toiminta käynnistyi Milanin kotiotteluita San Siron itäsivun toisen kerroksen *rampa 18* -katsomonosasta seuranneiden nuorukaisten aloitteesta.²⁶⁴ He lainasivat itselleen seuran vanhan Linaten lähistöllä sijainneen harjoituskentän lempinimen ja mukailivat omakseen Mario Monicellin ohjaaman *L'armata Brancaleone* ("Tyhjäntoimittajien armeija") -komedian tunnuslaulun:

Me leijonasotilaat
marssimme
Olemme Leijonien luola
Leijonien, Leijonien, Leijonien
Leijonien, Leijonien
Olemme Leijonien luola
Verta! Väkivaltaa!
Leijonien luola!
Milan! Milan! Milan!²⁶⁵

²⁶² Ks. esim. Guschwan 2013.

²⁶³ Ferreri 2009, 52–53; Spagnolo 2017, 208, 219, 233–234.

²⁶⁴ *Rampa 18* sijaitsi nykyisessä 2° *anello arancio* ("2. oranssissa kerroksessa"). San Siron itäsivun katsomonosien istuimet ovat oransseja, eteläkaartein sinisiä, länsisivun punaisia ja pohjoiskaartein vihreitä.

²⁶⁵ *Leoni armati / stiam marciando / Siam la Fossa dei Leon / dei Leon, Leon, Leon / Leon, Leon / Siam la Fossa dei Leon / Sangue! Violenza! / Fossa dei Leoni! / Milan! Milan! Milan!*

Marraskuussa 1973 ryhmä siirtyi lopulliseen asemapaikkaansa eteläkaarten toiseen kerrokseen.²⁶⁶ Se hallitsi *Curva Sudia* yli kolme vuosikymmentä – valtaosan ajasta yhdessä kahden muun historiallisen ryhmän, *Brigate Rossoneren* ja *Commandos Tigren* (”Tiikerikommandojen”) kanssa.²⁶⁷ Lokakuussa 2005 Juventusta vastaan pelatusta kotiottelusta alkanut tapahtumaketju kuitenkin kiristi Milan-kollektiivin sisäisiä jännitteitä. Joukko *Fossa dei Leonin* jäseniä oli varastanut vierailijoiden *Viking*-ryhmältä kaksi lippua ja esitteli saalistaan *Curva Sudissa*. Joitakin päiviä myöhemmin *Viking* iski takaisin ja otti puukoilla uhaten haltuunsa *Fossa dei Leonin* nimibanderollin. Välikohtauksen yhteydessä *Fossa dei Leoni* tuli rikkooneeksi etikettiä kahdella tapaa: se kieltäytyi tappelemasta ja turvautui asiassa viranomaisten apuun.²⁶⁸ Muiden ryhmien painostamana se joutui lopettamaan toimintansa. *Commandos Tigre* on yhä aktiivinen, mutta marginalisoitunut. *Brigate Rossonere* hajosi vuonna 2008. Muista edesmenneistä Milan-ryhmistä mainittakoon *Alternativa Rossonera* (”Punamusta vaihtoehto”), *Armata Rossonera* (”Punamusta armeija”), *Assatanati* (”Riivatut”), *Bad Boys*, *Drunk Company Veneto Alcool*, *Eagles*, *Gruppo Veleno* (”Myrkkoryhmä”), *Guerrieri Ultras* (”Ultrataistelijat”), *Kmer* (”Khmeerit”), *Malnatt* (”Saasta”), *Metal Militia*, *Mods*, *Nobiltà Rossonera* (”Punamusta aristokratia”) *Panthers 1976*, *Rams*, *Sconvolts* (”Häiriintyneet”), *Settembre Rossonero* (”Punamusta syyskuu”), *Tigers*, *Torcida Rossonera* (”Punamusta torcida [’kannatus’]”), *Ultras 1973* ja *Vecchia Guardia* (”Vanha kaarti”).²⁶⁹

Kaudesta 2010–11 alkaen Milan-ultrat ovat järjestäytyneet yhteisen ”*Curva Sud Milano*” -nimibanderollin taakse. Organisaatioon kuuluvat muun muassa alaryhmät *Estremi Rimedi* (”Äärimmäiset keinot”), *Finché Vivrò* (”Elämäni loppuun saakka”) *Nervi Tesi* (”Kireät hermot”), *Ultras 1976* ja *Vecchia Maniera* (”Vanha liitto”), sekä aluejaostot *Belgio* (Belgia), *Emilia-Romagna*, *Nordest* (Koillinen), *Quarto*, *Roma*, *Sondrio*, *Torino* ja *Toscana*. Vasemmistolaisen liikehdinnän taituttua 1980-luvulla on *Curva Sud* enimmäkseen korostanut poliittista neutraaliuttaan. ”Ei punaisia, ei mustia, vain ja ainoastaan punamustia”, kuuluu sen motto.²⁷⁰ Se on

²⁶⁶ Nykyinen 2° anello blu.

²⁶⁷ Alfaroli 2016^a; Spagnolo 2017, 48–49; *Commandos Tigre* perustettiin v. 1967, mutta ultrastuksensa se saavutti vasta myöhemmin. Alun perin ryhmä oli asettunut San Siron pohjoiskaarteseen, kunnes se v. 1985 muutti eteläkaarten ensimmäiseen kerrokseen. *Brigate Rossonere* miehitti *Fossa dei Leonin* kanssa eteläkaarten toista kerrosta.

²⁶⁸ *Fossa dei Leoni* -johto kääntyi asiassa järjestäytyneen rikollisuuden, terrorismin ja jalkapalloväkivallan torjuntaan erikoistuneen *Digosin* (*Divisione Investigazioni Generali e Operazioni Speciali* [”Yleisten tutkimusten ja erikoisoperaatioiden osasto”]) puoleen.

²⁶⁹ Alfaroli 2016^a; Spagnolo 2017, 202–204.

²⁷⁰ ”*Né rossi né neri, ma solo rossoneri.*”

läheisessä ystävyysuhteessa Brescian *Curva Nordin* ja Sevillan *Gol Norten* ("Pohjoiskaarten") kanssa. Interin *Curva Nordin* ohella sen pahimpiin vihollisiin lukeutuvat Juventus-, Roma-, Genoa-, Napoli-, Fiorentina-, Sampdoria- ja Verona-ultrat. Milanin kotiotteluissa San Siron eteläkaarten toiseen kerrokseen kerääntyy parhaimmillaan miltei 9 000 kannattajaa, joista varsinaista ydinjoukkoa on noin puolet. Vierasotteluihin matkustaville varataan yleensä osapuilleen tuhatpäisen kannattajajoukon vetävä katsomolohko. *Curva Sudin* päämaja – olutravintola *Clan 1899* – sijaitsee Milanon pohjoispuolisessa Sesto San Giovannissa.

5.3. *Curva Nord Milano*

Milanon murteella Interin kannattajat ovat "*Baùscia*" eli "Kerskailijoita". Lempinimellä viitataan heidän alkuaan keskiluokkaiseen taustaansa. Tammikuussa 1969 joukko Italian sosiaaliseen liikkeeseen kuuluneita nuorukaisia erosi Inter-klubi *Virgilio Fossatista* perustaakseen ensimmäisen sinimustan ultraryhmän.²⁷¹ Sen nimeksi tuli "*11 assi. Boys-Le furie nerazzurre*" ("11 kirvestä. Boys-Sinimustat rai-vopää"), mihin antoi inspiraation Interin virallisessa lehdessä seikkaillut sarjaku-vahahmo Boy.²⁷² Aluksi ryhmä asettui San Siron itäsivun toiseen kerrokseen, mistä se syyskuussa 1979 siirtyi nykylokaatioonsa pohjoiskaarten toiseen kerrokseen.²⁷³ Vuonna 1981 se muokkasi nimensä muotoon "*Boys S.A.N.*" Lyhenne tulee sanoista "*Squadre d’Azione Nerazzurre*" ("Sinimustat toimintajoukot"), mikä on ilmeinen konnotaatio Mussolinin puolisoitilaallisiin toimintajoukkoihin (*Squadre d’Azione Mussolini [S.A.M.]*), niin kutsuttuihin "mustapaitoihin". *Boys S.A.N.* on yhä aktiivinen ja voimissaan. Toimintansa sitä vastoin lopettaneita Inter-ryhmiä ovat esimerkiksi *Aquile* ("Kotkat"), *Borgoesia Alcoolica Nerazzurra* ("Alkoholisoitunut sinimusta Borgoesia"), *Forever Ultras*, *Druidi* ("Druidit"), *Estremo Sostegno* ("Äärimmäinen tuki"), *Fuorilegge* ("Lainsuojattomat"), *Gioventù Nerazzurra* ("Sinimusta nuoruus"), *Gruppo Brusco* ("Tyly joukko"), *Gruppo Grappa* ("Grapparyhmä"), *Gruppo Ribelle* ("Kapinaryhmä"), *Hell’s Commandos*, *Hooligans*, *Inferno Nerazzurro* ("Sinimusta helvetti"), *Kaos*, *Korps*, *Legione Nerazzurra* ("Sinimusta legioona"), *Longobards*, *Monkeys*, *Nuova Guardia* ("Uusi kaarti"), *Perversi*

²⁷¹ Italian sosiaalinen liike (*Movimento Sociale Italiano – Destra Nazionale*) oli v. 1946–95 toiminut oikeistopuolue.

²⁷² Antiikin Rooman ja fasistien valtasymboliin vitsakimppuun on kiinnitetty kirves. 1900-l. jälkipuoliskolla kirves on ollut yleinen äärioikeiston symboli.

²⁷³ Nykyinen 2° *anello verde*.

(”Perverssit”), *Senso Unico* (”Ainutlaatuinen tunne”), *Skins* (”Skinheadit”) ja *Snakes*.²⁷⁴

Kaudesta 2006–07 lähtien Inter-ultrat ovat kooperoineet *Curva Nord Milano 1969* -yläorganisaationa. *Boys S.A.N.* -ryhmän lisäksi sen alaisuudessa toimivat muun muassa *Brianza Alcoolica* (”Alkoholisoitunut Brianza”), *Boys Roma*, *Bulldogs*, *Imbastisci* (”Järjestäytykää!”), *Ultras 1975*, *Irriducibili* (”Taipumattomat”) *Milano Nerazzurra* (”Sinimusta Milano”), *Pessimi Elementi* (”Surkein aines”), *Pitbull*, *Squilibrati* (”Sekopäät”) ja *Viking*. *Curva Nord* on aina sijoittunut poliittisen kentän oikeaan äärilaitaan. Paljolti tälle aateveljeydelle perustuu sen liki kolme vuosikymmentä kestänyt ystävyys Lazion *Curva Nordin* kanssa. Myös Varesen ja Nizzan kaarteet ovat sille läheisiä. Milanin *Curva Sudin* ohella sen päävihollisia ovat Juventus-, Atalanta-, Napoli- ja Roma-ultrat. Interin kotiotteluissa San Siron pohjoiskaarten toiseen kerrokseen mahtuu runsaat 7 000 kannattajaa keskiarvon jäädessä suunnilleen puoleen tästä. Vierasotteluihin lähtevät sijoitetaan tavallisesti noin tuhatpaikkaiseen katsomolohkoon. *Curva Nord* pitää päämajaansa San Siron viereisessä olutravintola *Baretto 1957:ssa*.

5.4. Ultraliike muualla Euroopassa ja sen ulkopuolella

1980-luvun alkupuolella ultrakulttuuri alkoi levitä Italian rajojen ulkopuolelle, alkaen Espanjasta, Portugalista, Ranskasta, Kreikasta ja Jugoslaviasta.²⁷⁵ Tätä nykyä liike vaikuttaa paikallisine ominaispiirteineen kaikkialla Manner-Euroopassa ja Pohjois-Afrikassa. Ainoastaan Isossa-Britanniassa perinteiset ”firmat” ovat säilyttäneet asemansa. Kuten Italiassa, myös muualla ultrat ilmentävät yhteiskunnan sosiopoliittista ilmapiiriä. Esimerkiksi Jugoslavian hajoamissodissa etnisiä puhdistuksia vuosina 1991–92 suorittaneen Serbien vapaaehtoiskaartin ydinjoukko muodostui Belgradin Punaisen tähden *Delije* (”Urheat”) -ryhmän jäsenistä.²⁷⁶ Arabikevään yhteydessä tammi–helmikuussa 2011 tapahtuneessa Egyptin kansannousussa kairolaisseurojen Al-Ahlyn ja Zamalekin *Ahlawy* ja *White Knights* -ryhmillä oli merkittävä rooli muun muassa keskeisen Tahririn aukion valtaamisessa.²⁷⁷ Turkin hallituksen vastaisten mielenosoitusten sarja kesällä 2013 käynnistyi Istanbulin

²⁷⁴ Podaliri et al. 1998, 89; Alfaroli 2016^b; Spagnolo 2017, 51–51.

²⁷⁵ Ferreri 2009, 24.

²⁷⁶ Puolisotilaallisia joukkoja kutsuttiin komentajansa mukaan ”Arkanin tiikereiksi”. Arkan eli Željko Ražnatović oli alkujaan myös *Delijen* johtaja. Ks. esim. Foer 2005 [2004], 14–38.

²⁷⁷ Kansannousun tuloksena maata kolme vuosikymmentä hallinnut presidentti Hosni Mubarak erosi virastaan. Tahririn aukio oli 18 päivää kestäneiden mielenosoitusten keskus. Ks. esim. El-Zatmah 2012.

Gezi-puistosta, missä Beşiktaşın *Çarşı* ("Tori") -ryhmä oli taistelemassa etulinjassa.²⁷⁸

6. Analyysi

6.1. Yleisiä periaatteita

Näennäisessä järkkymättömydessään ja pakottavuudessaan pyhä on voimantäyteinen. Tahrattomuudessaan pyhä on kielletty. Nämä ominaispiirteet ovat tutkimuksen sisällönanalyysivaiheen perusta. Niiden pohjalta aineistosta – kannatuslauluista, banderolleista ja katsomokoreografioista – koodataan tuntomerkkejä vastaavat kohdat. Ensinnäkin tarkastelun alla olevista teksteistä etsitään mainintoja ”absoluuttisesta, muuttumattomasta todellisuudesta, joka tuottaa normatiivisia vaateita sosiaalisen elämän merkityksille ja kululle”. Toiseksi niistä pyritään löytämään kieltoja. Kiinnostuksen kohteena on paitsi kieltojen suojaama pyhä, myös kielloilla eristetty profaani. Koodauksen jälkeen aineisto luokitellaan näihin kahteen kategoriaan. Sitten vuorossa on luvuissa 6.2.1–2. ja 6.3.1–2. eksplisiittisesti selostettu teemoittelu. Sekä *Curva Sudin* että *Curva Nordin* osalta kysytään kaksi kysymystä: mikä on pyhää ja mikä on profaania? Sisällönanalyysin keskeisenä tavoitteena on muodostaa kuva kummankin ultrakollektiivin pyhästä symbolikoodistosta.

Diskurssianalyysivaiheessa pyritään selvittämään sitä sosiaalista todellisuutta, mitä pyhä ylläpitää ympärillään. Tarkemmin sanottuna kyse on kulttuurisesta itseidentifikaatiosta – siitä, millaisia agensseja ja subjektipositiioita ultrat ottavat suhteessa pyhään. Miten he tunnustavat sen suvereniteetin? Miten he varjelevat sen loukkaamattomuutta? Diskurssianalyysi sijoittuu lukuihin 6.2.3. ja 6.3.3.

Lähtökohtaisesti aineisto koostuu kaikkiaan 30 kannatuslaulusta, 313 banderollista ja 12 katsomokoreografiasta. Lauluista ovat valikoituneet tutkimusajankohdan suosituimmat. Banderollit ja koreografiat ovat kausilta 2016–17 ja 2017–18. Lisäksi aineistoon kuuluu ultrakatsomonosien ”kiinteä” symboliesineistö, kuten liput ja ultraryhmien nimibanderollit. ”Kiinteä kokoonpano” muodostuu yhteensä 187 artefaktista. Valtaosa visuaalisesta aineistosta on peräisin *Curva Sud Milano* ja *Curva Nord Milano 1969* -organisaatioiden verkko- ja sosiaalisen median sivustoilta. Kuvamateriaali kaikkinaensa käsittää 3 194 otosta, joissa samat sisällöt

²⁷⁸ Tapahtumat lähtivät eskaloitumaan ympäristömielenosoituksesta, jolla vastustettiin Gezi-puiston uudisrakennushanketta. Viranomaiset kohdistivat aktivisteihin voimakkaita vastatoimia, mikä provosoi väkijoukot ympäri maata nousemaan pääministeri Recep Tayyip Erdoğanin hallitusta vastaan. *Çarşı* on nimetty Istanbulin Beşiktaşin kaupunginosan historiallisen keskustan mukaan. Ks. esim. Turan et al. 2017.

luonnollisesti toistuvat useampaan otteeseen. Aineistoa tukevat kausina 2016–17 ja 2017–18 viidessä ottelussa ja kahdessa ultrakollektiivien viikkokokouksissa tehdyt kenttähavainnot.

6.2. Pyhän merkkejä San Siron eteläkaarteessa

6.2.1. Voimantäyteinen ja kieltojen suojaama pyhä

Curva Sudille Milan on kokonaisuudessaan ”absoluuttinen, muuttumaton todellisuus, joka tuottaa normatiivisia vaateita sosiaalisen elämän merkityksille ja kulle.” Entiteetin voimantäyteisyyttä palvotaan ja sen tahrattomuutta suojellaan, kuten näissä kolmessa laulussa:

Kannatamme vahvinta joukkuetta,
jonka maailma on milloinkaan nähnyt
Maaginen Milan, voita meille!
Maaginen Milan! Ja maaginen Milan, hei!
Nyt kun Milan on todella vahva,
me Eteläkaarteessa laulamme yhdessä näin
Eeoooo! Hyvä maaginen Milan!²⁷⁹

Hei, hei, hei, Milan hei!
Voimaa, taistele, voita!
Me emme jätä sinua milloinkaan.²⁸⁰

Elämäni loppuun saakka
olen punamusta
Minä olen punamusta
ja Milanin puolesta laulan, taistelen.²⁸¹

Eurooppa-liigan kotiottelussa Craiovaa vastaan 3. elokuuta 2017 esitetty bannerimosaiikkikoreografia ilmentää samaa pateettisuutta:

AC MILAN
KAUKANA SINUSTA SYDÄMENI ON SURULLINEN.²⁸²

Pyhän voimantäyteisyydestä paitsioon jääminen on aina eksistentiaalinen tragedia.

²⁷⁹ *Sosteniamo la squadra più forte / che il mondo ha visto mai / Magico Milan vinci per noi / Magico Milan e magico Milan olè / Ora che il Milan è veramente forte / noi della Sud cantiamo insieme così / Eeooooo forza magico Milan eeoooo.*

²⁸⁰ *Alé alé alé Milan alé / Forza lotta vincerai / Non ti lasceremo mai.*

²⁸¹ *Finchè vivrò / io sarò un rossonero / Io sarò un rossonero / e per il Milan canterò combatterò.*

²⁸² *AC MILAN / È TRISTE IL MIO CUORE LONTANO DA TE.*

Curva Sudin pyhän symbolikoodiston keskiössä ovat punamustat värit. Ne hallitsevat San Siron eteläkaarten ”kiinteää kokoonpanoa” eli lippuja, ”kaksikeppisiä” ja alaryhmien nimibanderolleja. (Ks. Kuva 1.)

KUVA 1. Punamusta väriyhdistelmä hallitsee *Curva Sudin* ”kiinteää kokoonpanoa”. Kuva on syksyn 2016 *derby della Madonninasta*.

Milan-ultrien suhde väreihin on arvostava ja lopullinen, mitä nämä kaksi laulua heijastelevat:

Ja värit joita kannamme
ovat kunniaa, ovat kunniaa
Ja värit joita kannamme
ovat punamustien kunniaa
Hyvä Milan, hei!
Hyvä Milan, hei!
Hyvä Milan, hei, hei, hei!
Milan! Milan! Milan! Milan!²⁸³

Laulamme kuolemaamme saakka
kohottaen värejämme,
jotka nousevat sydämiemme syvyyksistä
Hei, hei, hei, hei, hei...²⁸⁴

²⁸³ *Ed i colori che noi portiamo / sono la gloria sono la gloria / Ed i colori che noi portiamo / sono la gloria dei rossoner / Forza Milan olè / Forza Milan olè / Forza Milan olè olè olè / Milan Milan Milan Milan.*

²⁸⁴ *Canteremo fino alla morte / innalzando i nostri color / che ci vengon dal profondo del cuor / Alé alé alé alé alé.*

Värien ikuisuusarvo nousee esille myös koreografioissa. Kotiottelussa Juventusta vastaan 22. lokakuuta 2016 *Curva Sudin* punamusta banneri-mosaiikkikoreografia muodosti jättitekstin:

ETELÄKAARRE MILANO

EILEN, TÄNÄÄN, HUOMENNA... ME OLEMME AINA TÄÄLLÄ!²⁸⁵

Derby della Madonninassa 4. huhtikuuta 2018 esitetyn lakana-mosaiikkikoreografian punamustaa taustaa vasten oli tyylytelty *Curva Sudin* tunnuskuva – naamioitunut ultra ja Pyhän Yrjön risti – sekä teksti:

KUOLEMAAN SAAKKA!

Eteläkaarre Milano 2008–2018

Gate 14.²⁸⁶

Pyhät värit ovat paitsi voimantäyteisinä kunnioitettuja, myös tahrattomina suojeltuja. Syksyn 2016 Juventus-ottelussa *Curva Sud* levitti banderollin:

HYEENAT, MÄDÄT OMENAT JA PETTURIT

KAUAKSI MEIDÄN TULEVAISUUDESTAMME JA VÄREISTÄMME!²⁸⁷

Tällä se ilmaisi tyytymättömyytensä seuran hallintoporrasta ja erityisesti toimitusjohtaja Adriano Galliania kohtaan. Värien puolesta suoranaisesti myös taistellaan, kuten näistä kahdesta laulusta käy ilmi:

Olemme punamusta armeija,
kukaan ei koskaan pysäytä meitä
Uskollisina omalle lipullemme,
me emme luovuta milloinkaan.
Lalalalalalalalaa lalalalalalalaa...²⁸⁸

Hei Milan, hei!
Eteläkaarre on täällä kanssasi
Taistele paidan puolesta!
Voita ultrien tähden!²⁸⁹

Lippu ja pelipaita ovat pyhän kylläisimmät objektivoitumat.

Myös paholaisembleemi on *Curva Sudille* pyhä. Tässä laulussa sitä palvotaan:

²⁸⁵ *CURVA SUD MILANO / IERI, OGGI, DOMANI... NOI SAREMO SEMPRE QUA!*

²⁸⁶ *FINO ALLA MORTE! / Curva Sud Milano 2008–2018 / Gate 14; Portti 14 on San Siron eteläkaarteeseen toiseen katsomokerrokseen vievä sisäänkäynti.*

²⁸⁷ *SCIACALLI, MELE MARCE E TRADITORI / LONTANO DAL NOSTRO FUTURO E NOSTRI COLORI!*

²⁸⁸ *Noi siamo l'armata rossonera / e mai nessun ci fermerà / Fedeli alla nostra bandiera / noi non molleremo mai / Lalalalalalalalaa lalalalalalalaa.*

²⁸⁹ *Alé Milan alé / La Sud è qui con te / Lotta per la maglia / Vinci per gli ultrà.*

Koko kaartein pitää laulaa
Hyvä Milan! Hei, voita meille!
Koko kaartein pitää laulaa
Paholainen, hei! Hyvä Paholainen, hei!²⁹⁰

Tässä sen puolesta kilvoitellaan matkustamalla vierasotteluihin aina Cagliariä ja Crotonea myöten:

Taivallamme kilometrit
Ylitämme esteet,
Paholainen
syvällä sydämessä.²⁹¹

Kotiottelussa Juventusta vastaan 28. lokakuuta 2017 *Curva Sudin* lakana-banneri-koreografian taustan muodosti valtava halloween-kurpitsa. Etualalle oli sommiteltu kauhuelokuvamainen hautausmaa, jonka läpi velhohahmo oli kädestä pitäen johdattamassa lapsipaholaista. Maiseman kuhunkin seitsemään hautakiveen oli kaiverrettu vuosiluku muistoksi Juventuksen häviämistä Euroopan cup- ja Mestareiden liiga -finaaleista: ”1973”, ”1983”, ”1997”, ”1998”, ”2003”, ”2015” ja ”2017”. Kohdasta täydensi teksti:

VOITTAMINEN EI OLE TÄRKEÄÄ
SE ON VÄLTTÄMÄTÖNTÄ...
VOITTOPOKAALI, UNELMA JA SUURI PAINAJAINEN.²⁹²

”Voittaminen ei ole tärkeää, se on ainoa merkityksellinen asia” (*”Vincere non è importante, è l’unica cosa che conta”*) on alkujaan Juventuksen kunniapresidentti Giampiero Bonipertin fraasi, josta on sittemmin sukeutunut seuran motto. Tekstin loppuosa on mukailtu 883-yhtyeen kappaleesta *Il grande incubo* (”Suuri painajainen”).²⁹³

²⁹⁰ *Tutta la curva deve cantar / forza Milan dai vinci per noi / Tutta la curva deve cantar / Diavolo alé e forza Diavolo alé.*

²⁹¹ *Ci facciamo i chilometri / Superiamo gli ostacoli / col Diavolo / in fondo al cuor.*

²⁹² *VINCERE NON È IMPORTANTE / È L’UNICA COSA CHE CONTA... / LA COPPA, IL SOGNO E IL GRANDE INCUBO.*

²⁹³ Boniperti pelasi Juventuksen hyökkääjänä v. 1946–61 ja toimi seuran puheenjohtajana v. 1971–90; 883-yhtyeen v. 1995 julkaistun kappaleen kertosäe kuuluu ”*La donna, il sogno e il grande incubo*” (”Nainen, unelma ja suuri painajainen”).

Eräiden yksittäisten henkilöiden pyhyysarvo on suurempi kuin toisten. San Siron eteläkaarten ”kiinteän kokoonpanon” keskeisimmällä paikalla liehuu kaksi tästä kertovaa suurta lippua. Ensimmäisessä on Herbert Kilpinin kuva ja Milanin perustamispäivä ”16. joulukuuta 1899”, toisessa Franco Baresin sukunimi ja hänen pelinumeronsa ”6”. Kilpin muistuttaa seuran juurista, Baresi sen voitokkaimmasta aikakaudesta. ”Kulta-ajan” palautti mieliin myös *derby della Madonninassa* 20. marraskuuta 2016 esitetty lakana-mosaiikkikoreografia. (Ks. Kuva 2.)

KUVA 2. *Curva Sudin* Berlusconi-aiheinen koreografia syksyn 2016 *derby della Madonninassa*.

Kokonaisuus koostui *scudetton*, Mestareiden liigan ja Milanin tunnuskuviista, vuosiluvuista ”1986” ja ”2016”, Silvio Berlusconista palkintojensa keskellä, Domenico Modugnon *Nel blu dipinto di blu* (Taivaan sinessä) -kappaleen ensisäkeeseen tukeutuvista kiitossanoista hänelle sekä milanonmurteisista terveisistä vastapäiselle *Curva Nordille*.²⁹⁴

TRIPLA?...KUKA?!!!

LUULEN ETTEI TÄLLAINEN UNELMA TOISTU ENÄÄ KOSKAAN...

KIITOS PRESIDENTTI!

REVI SIITÄ KERSKAILIJA!²⁹⁵

²⁹⁴ Kaikki viralliset kilpailut (Serie A, Euroopan cup, Mestareiden liiga, Italian cup, Intercontinental cup, FIFA:n seurajoukkueiden maailmanmestaruuskisat, UEFA Supercup ja Italian supercup) mukaan lukien Berlusconi on saavuttanut yhteensä 28 mestaruutta; V. 1958 julkaistun *Volare*-nimelläkin tunnetun kappaleen alku kuuluu ”*Penso che un sogno così non ritorni mai più*” (”Ajattelen ettei tällainen uni palaa enää milloinkaan”).

²⁹⁵ *TRIPLETE?...CHI?!!! / CREDO CHE UN SOGNO COSÌ NON RITORNI MAI PIÙ... GRAZIE PRESIDENTE! / CIAPA SU BAUSCIA!*

”Triplalla” viitattiin Interin mestaruuksiin Serie A:ssa, Italian cupissa ja Mestareiden liigassa kaudella 2009–10. Oletusarvoisesti – mikä myös realisoitui myöhemmin – kyseessä oli Berlusconin viimeinen paikallisottelu Milanin omistajana.

6.2.2. Saastainen ja kielloilla eristetty profaani

Inter symbolikoodistoinen edustaa *Curva Sudille* profanoivaa pahaa. *Derby della Madonninassa* 15. huhtikuuta 2017 Milan-ultrat esittivät Disneyn *Robin Hood* -elokuvan teemaa mukailevan lakana-mosaiikkikoreografian, jossa sankarikettu punamustissaan oli tähtäämässä jousipyssyllä sinimustaan sonnustautunutta susihahmoista Nottinghamin sheriffiä. Kohtausta reunusti kaksi suurta Pyhän Yrjön ristiä ja teksti:

MILANO

JOKA KAUPUNGILLA ON ONGELMANSA...

MEILLE LAINSUOJATTOMILLE TE OLETTE KUTSUMATTOMIA VIERAITA.²⁹⁶

Vastenmielisyys Interiä ja sen kannattajia kohtaan välittyy myös näistä kahdesta laulusta:

Mihin on? Mihin on? Mihin on?

Mihin on tästä Interistä, ken tietää?

Sillä on 14 kannattajaa,

pahimpia mahdollisia luusereita,

eivätkä he matkusta vierasotteluun Lombardian ulkopuolelle.²⁹⁷

21. toukokuuta 2001

on päivämäärä jota kukaan ei unohda,

eikä varsinkaan mustasinenin,

koska voitimme tuolloin derbyn 6–0

Tunnumme teidät, surkeat hölmöt

Te, jotka uskotte olevanne Milanon ultrat,

mutta osoittaudutte aina pelkiksi tyhjätöimittajiksi,

vaikutatte enemmän hautausmaalta kuin kaarteelta

Ja Inter paska, Inter, Inter paska...²⁹⁸

²⁹⁶ MILANO / OGNI CITTÀ IL SUO GUAIO HA... / PER NOI BANDITI SIETE OSPITI SGRADITI.

²⁹⁷ *Che sarà che sarà che sarà / Che sarà di questa Inter chi lo sa / Han 14 tifosi i più sfigati che ci sian / e in trasferta vanno solo in Lombardia.*

²⁹⁸ *21 maggio 2001 / è quella data non la scorda più nessuno / ma soprattutto l'azzurronero / perché quel derby l'abbiam vinto 6–0 / Poveri pirla vi conosciamo / Voi che credete di esser gli ultras di Milano / ma sempre muti cariche zero / più che una curva voi sembrate un cimitero / E Inter merda Inter Inter merda...*

Muista seuroista merkittävin urheilullinen uhka Juventus ja Etelä-Italian suuri seura Napoli ovat niin ikään saastaisina vältettäviä, kuten nämä kaksi laulua varsin kirjaimellisesti antavat ymmärtää:

Mikä sekasorto,
kun kannustamme
Se on tunne,
joka kasvaa vähitellen
Purista mua lujaa,
tule lähemmäksi
Kuka ei hypi,
on Juventuksen sika.
Laalaalalala lalalalalalala...²⁹⁹

Haista tuota löyhkää, koiratkin pakenevat
Napolilaiset saapuvat
Oi koleerikot, maanjäristyksen uhrit,
ette ole koskaan pesseet itseänne saippualla
Napoli paska, Napoli kolera
Olet koko Italian häpeäpilkku
Napolilainen, paiski töitä,
jotta voit myös antaa persettä Maradonalle
Ja Diego paska, Diego, Diego paska...³⁰⁰

Diego Maradona on Napolin toteemi.

Profaani uhka ei aina tule ulkopuolelta, vaan toisinaan myös oman seuraorganisaation sisältä. Tällöin se ilmenee vajavaisena sitoutuneisuutena tai vääränlaisena motivaationa. 28. heinäkuuta 2016 *Curva Sud* kokoontui osoittamaan mieltään Milanon pohjoispuolisessa Arcoressa sijaitsevan Berlusconiin residenssin, Villa San Martinon, edustalle. Banderolleissa hyökättiin voimakkaasti pelaajasiirtopoliitiksaan epäonnistunutta toimitusjohtaja Galliania vastaan:

NYT RIITTÄÄ!³⁰¹

GALLIANI HÄIVY!³⁰²

EI ENÄÄ JOKA PÄIVÄ UUSIA SUUNNITELMIA!³⁰³

²⁹⁹ *Che confusione / sarà perché tifiamo / È un emozione / che cresce piano piano / Stringimi forte / e stammi più vicino / E chi non salta / è un porco juventino / Laalaalalala lalalalalalala.*

³⁰⁰ *Senti che puzza scappano anche i cani / Stanno arrivando i napoletani / O colerosi terremotati / voi col sapone non vi siete mai lavati / Napoli merda Napoli colera / Sei la vergogna dell'Italia intera / Napoletano lavora duro / che a Maradona devi dare pure il culo / E Diego merda Diego merda.*

³⁰¹ *ORA BASTA!*

³⁰² *GALLIANI VATTENE!*

³⁰³ *BASTA COI CAMBIAMENTI DI IDEE OGNI GIORNO!*

JO RIITTÄÄ PILKANTEKO!³⁰⁴

GALLIANI MILANO VIHAA SINUA!³⁰⁵

KUNNIOITTAKAA KANNATTAJIANNE!³⁰⁶

GALLIANI OLET MILANIN TUHO!³⁰⁷

VÄLITÖN SELVYYS MEIDÄN TULEVAISUUTTEEMME!³⁰⁸

Banderolliprotestit jatkuivat kotiotteluissa Torinoa ja Sassuoloa vastaan 21. elokuuta ja 2. lokakuuta 2016:

GALLIANI ULOS UUDISTUNEESTA MILANISTA.³⁰⁹

GALLIANI:

SINUN ON AIKA KESKITTYÄ MILANIN SIJASTA JOHONKIN MUUHUN...

PAINU PAKKAAMAAN MATKALAUKKUSI!³¹⁰

Kevään 2017 *derby della Madonninaan* mennessä ne olivat tuottaneet toivotun lopputuloksen:

KORPPIKOTKAN LENTO ON LOPULLISESTI OHI

VIIMEIN SINÄKIN OLET VAPAA AGENTTI!³¹¹

Galliani on saanut lempinimensä ”*Condor*” (”Kondori”) ”korppikotkamaisten” kasvopiiirteidensä perusteella. ”Vapaa agentti” on siirtomarkkinoilla vailla voimassa olevaa sopimusta liikkuva pelaaja – jollaisia Galliani oli ilmaissiirroilla haalinut Milaniin.³¹² Joukkueesta profanoivia otteita olivat esittäneet ranskalais-senegalilainen yleishyökkääjä M’Baye Niang ja maalivahtilupaus Gianluigi Donnarumma. Kotiottelussa Cagliariä vastaan 27. heinäkuuta 2017 edelliselle suunnattiin banderolli:

TÄSSÄ KUNNIANHIMOISESSA JA UUDISTUNEESSA MILANISSA

EI OLE TILAA NIILLE JOTKA OVAT VÄSYNEITÄ

³⁰⁴ *BASTA PRESE IN GIRO!*

³⁰⁵ *GALLIANI MILANO TI ODI!*

³⁰⁶ *RISPETTATE I VOSTRI TIFOSI!*

³⁰⁷ *GALLIANI SEI LA ROVINA DEL MILAN!*

³⁰⁸ *CHIAREZZA IMMEDIATA SUL NOSTRO FUTURO!*

³⁰⁹ *VIA GALLIANI DAL NUOVO MILAN.*

³¹⁰ *GALLIANI: È ANNI CHE NON PENSI AL MILAN / E FAI ALTRO... VAI A FARE LE VALIGE!*

³¹¹ *IL VOLO DEL CONDOR È FINITO PER DAVVERO / FINALMENTE ANCHE TU SEI UN PARAMETRO ZERO!*

³¹² EU:n tuomioistuimen joulukuussa 1995 tekemän päätöksen mukaan joukkueurheilijat saavat sopimuksensa päätyttyä siirtyä vapaasti seurasta toiseen. Ennen tätä ns. ”Bosman-sääntöä” pelaajan edellinen seura oli sopimuksen päätyttyäkin oikeutettu siirtokorvaukseen. Työvoiman vapaan liikkuvuuden ja tasavertaisen kohtelun turvaamiseksi tuolloin myös luovuttiin ulkomaalaispelaajien kiintiöistä EU:n jäsenmaista tulevien urheilijoiden suhteen. Globalisaation myötä vierastyövoimaa koskevista kiintiöistä on jalkapallokentillä luovuttu lähes kokonaan.

NIANG PAINU TIEHESI.³¹³

Jälkimmäinen sai osansa Italian cupin kotiottelussa Veronaa vastaan 13. joulukuuta 2017:

HENKISTÄ VÄKIVALTA

6 MILJOONAA VUODESSA JA SIIPEILIJÄVELJEN PALKKAAMINEN?

PAINU HELVETTIIN KÄRSIVÄLLISYYS ON NYT LOPPU!³¹⁴

Curva Sud otti näin puheeksi Donnarumman managerin Mino Raiolan väitteet jatkosopimuksen allekirjoittamista varjostaneesta henkisestä painostuksesta sekä Milanin kanssa niin ikään sopimuksen solmineen kolmosmaalivahti Antonio Donnarumman, ”Gigion” vanhemman veljen, ”suojatyöpaikan”.

Viranomaistahot voivat loukata pyhän koskemattomuutta. Keväällä 2016 Roomassa pelatun Italian cupin loppuottelun Milan–Juventus jälkeisestä puukotusvälikohtauksesta epäiltynä tutkintavankeuteen ja sittemmin kotiarestiin joutuneen Kevin Pirolan kohtalo kuohutti tunteita.³¹⁵ Syksyn 2016 Torino-ottelussa *Curva Sud* vetosi Milan-ultran puolesta banderollissaan:

KEVIN VAPAAKSI.³¹⁶

Vaatus myös liitettiin San Siron eteläkaarteeseen ”kiinteään kokoonpanoon”. Syytteet Pirolaa vastaan lopulta hylättiin, mikä huomioitiin banderollilla kotiottelussa Bolognaa vastaan 25. toukokuuta 2017:

NYT VOIMME TAAS YHDESSÄ SYLEILLÄ SINUA

OSOITUKSEKSI TÄYDELLISESTÄ SYYTTÖMYYDESTÄSI!

KEVIN PYSY AINA VAHVANA.³¹⁷

Vierasottelussa Atalantaa vastaan 13. toukokuuta 2017 *Curva Sud* toivotti viiden vuoden *Daspon* – ja miltei samanmittaisen vankeustuomion – kärsineen johtajansa Luca Luccin tervetulleeksi jättibanderollilla.³¹⁸

TERVETULOA TAKAISIN LUCA.³¹⁹

³¹³ *IN QUESTO MILAN AMBIZIOSO E RINNOVATO / NON C'È SPAZIO PER CHI È STRESSATO / NIANG VATTENE.*

³¹⁴ *VIOLENZA MORALE 6 MILIONI ALL'ANNO e / L'INGAGGIO DI UN FRATELLO PARASSITA? / ORA VATTENE LA PAZIENZA È FINITA!*

³¹⁵ Rooman kantakaupungissa finaalin jälkeen tapahtuneessa baariyhteenotossa kahta asiakasta puukotettiin. Syyllisiä ei koskaan kyetty varmuudella identifioimaan.

³¹⁶ *KEVIN LIBERO.*

³¹⁷ *ORA TI POSSIAMO RIABBRACCIARE COMPATTI A DIMOSTRARE LA TUA INNOCENZA TOTALE! / KEVIN FORTE SEMPRE.*

³¹⁸ Kevään 2009 *derby della Madonninan* yhteydessä kehkeytyneessä joukkotappelussa Lucci mm. aiheutti Inter-ultralle vaikean näkövamman.

³¹⁹ *BENTORNATO LUCA.*

Eurooppa-liigan kotiottelussa Austria Wieniä vastaan 23. marraskuuta 2017 *Curva Sud* palasi kolmen viikon takaisiin AEK Ateena–Milan -ottelua edeltäneisiin tapahtumiin. Paikalliskannattajien ja Milan-ultrien välistä konfliktia taltuttaessaan kreikkalaispoliisit olivat turvautuneet koviin otteisiin, ja muutama punamusta – näiden joukossa 72-vuotias Abele Ruggieri – oli loukkaantunut lievästi.³²⁰ Banderollissa luki:

ATEENAN POLIISI

2-11-17

PIENIKIN VÄÄRYYS

PITÄÄ TEIDÄT ETÄÄLLÄ MILANISTA:

HÄVETKÄÄ, ABELE ÄLÄ LUOVUTA.³²¹

Viranomaiset ovat uhka koko ultraliikkeelle. Kotiottelussa Torinoa vastaan 26. marraskuuta 2017 *Curva Sud* vaati selvyyttä Vicenzassa kolme viikkoa aiemmin sattuneeseen välikohtaukseen, jossa poliisi huhujen mukaan olisi hakannut Sambenedettese-ultra Luca Fanesin koomaan.³²² Banderollin viesti kuului:

TOTUUS LUCA FANESIN TAPAUKSESTA.³²³

Kotiottelussa Napolia vastaan 21. tammikuuta 2017 Milan-ultrat esittivät vastalauseensa *Tessera del tifoso* -kortille banderollilla:

EI KANNATTAJAKORTILLE.³²⁴

Lisäksi San Siron eteläkaarten ”kiinteä kokoonpano” sisältää joitakin viranomaisvalvontaa vastustavia banderolleja ja ”kaksikeppisiä”:

POISSAOLIJAT PAIKALLA.³²⁵

VAPAUS ULTRILLE.³²⁶

MEISTÄ EI TULE MILLOINKAAN SELLAISIA KUIN TE HALUATTE.³²⁷

Art. 21.

Viimeinen on Italian perustuslain sanan- ja ilmaisunvapautta käsittelevä artikla.

³²⁰ VäkivaltaisuuDET alkoivat eräiden Milan-ultrien päätettyä matkata stadionille tilausbussin sijasta metrolla.

³²¹ *POLIZIA DI ATENE / 2-11-17 / NON DEV'ESSERE UN GESTO INFAME / CHE DAL MILAN DEVE FARTI ALLONTANARE: / VERGOGNA, ABELE NON MOLLARE.*

³²² Serie C:n Vicenza–Sambenedettese -ottelun jälkeisessä yhteenotossa Fanesi sai kallonmurtuman ja pysyvän neurologisen vamman. Syyllistä ei koskaan saatu selville.

³²³ *VERITÀ PER / LUCA FANESI.*

³²⁴ *NO ALLA TESSERA.*

³²⁵ *ASSENTI PRESENTI.*

³²⁶ *LIBERTÀ PER GLI ULTRÀ.*

³²⁷ *NON CI AVETE MAI / COME VOLETE VOI.*

en tunne enää armoa
Millaisen selkäsauan sinulle tuona päivänä annankaan.³³⁵

Puhutaan että olemme kaikki rikollisia
koska haluamme aiheuttaa vain onnettomuuksia
Jos tulee kahakka se on tappava
Lähetämme teidät kaikki sairaalaan
Ooo, AC Milan! Ooo, AC Milan!³³⁶

Aina vaan rakastuneempana,
syvällä sielussa Eteläkaarre
Tämä ei ole lupaus vaan toteamus
Jokaisella stadionilla ultrien väkivaltaa
Ultrien väkivaltaa! Ultrien väkivaltaa!³³⁷

Niin ikään samasta asenneilmapiiristä kielivät *Estremi Rimedi-* ja *Nervi Tesi* -alaryhmien nimibanderollit. Viranomaisten harjoittaman sensuurin vuoksi edellinen on ”salakirjoittanut” nimensä muotoon ”*E Senza Te REsto a ManI vuote*” (”Ja ilman sinua jään tyhjin käsin”). Myös lainsuojattomuusdiskurssi ammentaa inspiraationsa viranomaisten ”sortotoimenpiteistä” – ja on vahvasti ironian sävyttämä. Tutkimusajankohtana *Curva Sud* identifioi itsensä lempinimellä ”*Banditi*” (”Roistot”).³³⁸ Se otti tunnuskuviin Heath Ledgerin *Yön ritari* -elokuvassa esittämän Jokerin ja *Rahapaja* -televisiosarjan Salvador Dali -naamariin asustautuneen konnafiguurin. 9. toukokuuta 2018 Roomassa pelatussa Italian cupin loppuottelussa Juventus–Milan se esitti *stadio Olimpicon* pohjoiskaarteessa mosaiikkikoreografian, jossa oli Jokeri, ässäneloet ja teksti:

ALL IN
HYVÄ MILAN PELAA SYDÄMELLÄ.³³⁹

Samanhenkistä tematiikkaa edustaa *Nativi Milano* (”Milanon natiivit”) -alaryhmän tunnushahmo, Daniel Day-Lewisin *Gangs of New York* -elokuvassa näyttelemä gangsteri Bill ”The Butcher” Poole.

³³⁵ È passato tanto tempo / e non ti ho scordato mai / Siam la Curva Sud Milano / solo scontri e tanti guai / mi fai schifo e sai perché / sai soltanto correre / Ogni olta che mi affronti scappi te / E se poi ti incontrerò / più pietà non avrò / quante botte io quel giorno ti darò.

³³⁶ Dicono che siamo tutti delinquenti / solo perché ci piace fare incidenti / Se ci sarà uno scontro sarà letale / Vi manderemo tutti all'ospedale / ooo AC Milan ooo AC Milan.

³³⁷ Innamorato sempre di più / in fondo all'anima la Curva Sud / Perché non è una promessa ma è quel che sarà / in ogni stadio la violenza ultrà / violenza ultrà violenza ultrà.

³³⁸ Ks. myös viite 296.

³³⁹ ALL IN / FORZA MILAN GIOCA COL CUORE.

Milan-ultran viimeinen identiteetti on ”tosi milanolainen”, ja se esiintyy ni-
menomaisesti suurta profaania uhkaa merkitsevissä Inter-yhteyksissä. Omaa pai-
kallisuutta korostamalla pyritään vähättelemään naapurin vastaavaa ominaisuutta,
kuten tässä laulussa:³⁴⁰

Milano olemme me

Milano olemme me

Milano olemme me, yksin me.³⁴¹

Curva Sud lähetti saman viestin myös Italian cupin välierässä Interiä vastaan 27.
joulukuuta 2017. Sen esittämän lakana-mosaiikkikoreografian keskiössä oli Pyhän
Yrjön risti, jota täydensi teksti:

OLEMME YKSIN

ME

ETELÄKAARRE MILANO.³⁴²

Derby della Madonninassa 15. lokakuuta 2017 *Curva Sud* kuvasi lakana-mosaiik-
kikoreografiassaan Milanon kuulun *Arco della Pace* -riemukaaren attikan hevos-
veistoksineen, marmorireliefeineen ja piirtokirjoituksineen.³⁴³ Asetelman keskiössä
kuusivaljakkoa ohjastanut Minerva-jumalatar piteli vasemmassa kädessään keihään
sijasta punamustaa viiriä. Kahdella Lombardian jokijumalalla oli lipuissaan Pyhän
Yrjön ristit. Taivas oli värjäytynyt punamustavalkoiseksi. Tekstinä oli latinankieli-
nen sanonta:

PER ASPERA AD ASTRA.

Tämä tarkoittaa sananmukaisesti ”vaikeuksien läpi tähtiin”, eli tutummin ”vaikeuk-
sista voittoon”.

6.3. Pyhän merkkejä San Siron pohjoiskaarteessa

6.3.1. Voimantäyteinen ja kieltojen suojaama pyhä

Myös *Curva Nordille* oma seura on kokonaisuutena pyhä entiteetti. *Derby d'Itali-
assa* 18. syyskuuta 2016 nähtiin lakana-mosaiikkikoreografia, joka koostui Interin
logosta ja jättitekstistä:

FC1908

MILLOINKAAN EN JÄTÄ SITÄ YKSIN.³⁴⁴

³⁴⁰ Ks. myös viitteet 296 ja 298.

³⁴¹ *Milano siamo noi / Milano siamo noi / Milano siamo noi solo noi.*

³⁴² *SIAMO SOLO / NOI / CURVA SUD MILANO.*

³⁴³ Arkkitehti Luigi Cagnolan suunnittelema uusklassinen monumentti valmistui v. 1838. ”Rauhan
kaari” rakennettiin Wienin kongressin saavutusten kunniaksi.

³⁴⁴ *FC1908 / SOLA NON LA LASCIO MAI.*

bannerikoreografian, jossa liehuivat kymmenet suuret sinimustat, keltasinimustat ja Pyhän Yrjön risti -liput. Kokonaisuuteen oli liitetty teksti:

...ENNEMMIN MINÄ KUOLEN KUIN PETÄN SEN...³⁴⁸

Interin sinimustat värit ovat *Curva Nordin* pyhän symbolikoodiston perusta. Ne hallitsevat San Siron pohjoiskaarten ”kiinteää kokoonpanoa”. (Ks. Kuva 3.)

KUVA 3. Sinimustat värit ovat näkyvästi esillä myös Interin vierasotteluissa. Kuva on Genoan Marassi-stadionilta keväältä 2017.

Kotiottelussa Romaa vastaan 26. helmikuuta 2017 *Curva Nord* kuvasi lakana-mosaikkikoreografiassaan Milanon Castello Sforzesco -linnoitusta. Maamerkin yllä loistivat rakkaat värit. Tekstinä oli:

...Nyt taivas on sinimusta...

Me Pohjoiskaarteesta olemme paikalla.³⁴⁹

Värejä ja niiden tärkeimpiä objektivoitumia – pelipaitaa ja lippua – palvotaan ja suojellaan näissä neljässä laulussa:

Sinimusta on
jotain joka syntyy sisälläni
Sininen ja musta ovat värit joita rakastamme
Ette pysäytä meitä mitenkään,
paskiaiset!³⁵⁰

Minä seuraan sinua

³⁴⁸ ...IO PIUTTOSTO DI TRADIRLA MORIREI...

³⁴⁹ ...Ora di nerazzurro il cielo si colora... / Eccoci qua, Noi della Nord.

³⁵⁰ Nerazzurro è / qualcosa che nasce dentro di me / Neroblu sono i colori che amiamo noi / Non ci fermate mica voi / bastardi.

Aina kaikkialla laulan
kunniaksi paidan
Hyvä Inter! Tee meille maali!
Oooooooooooooooooo...³⁵¹

Joka kerta kun kentällä on Inter
yllään rakastamamme värit
me puolustamme lippuamme,
jatkamme laulamista sinulle
Lalalaalalalaalalalalaa lalalaalalalaalalalaa...³⁵²

Korkeuksissa meidän lippumme
liehuvat Pohjoistuulella
Olemme sinimusta armeija,
kaikkialla väriemme kanssa
Oooooooooooooooooo...³⁵³

Kotiottelussa Udinesea vastaan 28. toukokuuta 2017 *Curva Nord* kiitti viisikautisen Inter-uransa päättäneitä argentiinalaishyökkääjiä Rodrigo Palaciota banderollilla:

OLET AINA OSOITTANUT KUNNIOITUSTA MEIDÄN PAIDALLEMME...
KIITOS KAIKESTA RODRIGO PALACIO.³⁵⁴

Samassa ottelussa se muisti toisella koko uransa lopettanutta Roma-ikoni Francesco Tottia banderollilla:³⁵⁵

KUNNIANOSOITUS FRANCESCO TOTVILLE
ESIMERKKI SITOUTUMISESTA OMIIN VÄREIHIN.³⁵⁶

Väreillä on objektiivinen pyhyysarvo, joka tunnustetaan keskeisenä osana koko ultrakulttuurin läpäisevää symbolijärjestelmää.

Yksittäisistä henkilöistä ainakin Diego Militon voidaan katsoa edustavan pyhää. Hän ennen kaikkea symboloi kauden 2009–10 historiallista triplamestaruutta. Syksyn 2016 *derby d'Italiassa Curva Nord* tervehti San Siron lehtereille saapunutta ex-hyökkääjää banderolleilla:

³⁵¹ *Io ti seguirò / Sempre ovunque canterò / per l'onore della maglia / Forza Inter facci un gol / Oooooooooooooooooo.*

³⁵² *Ogni volta che in campo c'è l'Inter / con indosso i colori che amiamo / difendiamo la nostra bandiera / continuiamo a cantare per te / Lalalaalalalaalalalalaa lalalaalalalaalalalaa.*

³⁵³ *In alto le nostre bandiere / garriscono al vento del Nord / Noi siamo l'armata nerazzurra / ovunque coi nostri colori / Oooooooooooooooooo.*

³⁵⁴ *HAI SEMPRE DIMOSTRATO DI ONORARE LA NOSTRA MAGLIA... / GRAZIE DI TUTTO RODRIGO PALACIO.*

³⁵⁵ Hyökkääjälegenda pelasi juniorivuotia myöten koko uransa Romassa, edustusjoukkueessa v. 1992–2017.

³⁵⁶ *ONORE A FRANCESCO TOTTI ESEMPIO / DI ATTACAMENTO AI PROPRI COLORI.*

05.05.2010

16.05.2010

22.05.2010

DIEGO TUULETAMME VIELÄKIN.³⁵⁷

Päivämäärillä viitattiin Militon ratkaiseviin osumiin Italian cupin finaalissa, Serie A:n päätöskierroksella ja Mestareiden liigan finaalissa. Kotiottelussa Empolia vastaan 12. helmikuuta 2017 argentiinalaista hehkutettiin banderollissa, joka varsinaisesti oli suunnattu eläköityneelle jalkapalloselostaja Riccardo Cucchille:

...MUTTA MILITO KARKAA VASTAHYÖKKÄYKSEEN...

MILITO HARHAUTTAA...

MAAALIIIII...

APLODIMME SINULLE JOKA OLET TODELLA KOSKETTANUT MEITÄ

TÄSSÄ HUMPUUKIN TÄYTTÄMÄSSÄ MAAILMASSA.

RICCARDO CUCCHI MEIDÄN JALKAPALLOMME SYMBOLI.³⁵⁸

Juurikin Cucchi selosti televisioon Mestareiden liigan loppuottelun Inter–Bayern München keväällä 2010. Paitsi historialliset saavutukset, myös laadukkaat aikalaisotteet voivat tehdä yksilöstä soveliaan edustamaan pyhää. Interin päävalmentajana kaudella 2016–17 toiminut Stefano Pioli erottui tässä suhteessa kirkkaana muusta seuraorganisaatiosta. Kotiotteluissa Genoaa vastaan 11. joulukuuta 2016, Sassuoloa vastaan 14. toukokuuta 2017 ja Fiorentinaa vastaan 20. elokuuta 2017 *Curva Nord* ilmaisi hänelle arvostuksensa banderollein:

PIOLI:

POTKI PERSEELLE NÄITÄ KELVOTTOMIA.³⁵⁹

KIITOS VALMENTAJA PIOLI!

INTERIN AINOA ”PÄÄHENKILÖ” SURKEASSA JOUKKUEESSA

JA JOHTOPORTAAN ”SIVUROOLIEN” JOUKOSSA.³⁶⁰

KIITOS VALMENTAJA PIOLI

VIIME KAUDEN AINOA TODELLINEN INTERISTI.³⁶¹

³⁵⁷ 05.05.2010 / 16.05.2010 / 22.05.2010 / DIEGO STIAMO ANCORA ESULTANDO.

³⁵⁸ ...MA C'È IL CONTRATTACCO DI MILITO... / MILITO CHE LASCIA SUL POSTO CON UNA FINTA... / REETEE... / A TE IL NOSTRO APPLAUSO PER AVERCI EMOZIONATO PER DAVVERO, IN UN MODO FINTO. / RICCARDO CUCCHI SIMBOLO DEL NOSTRO CALCIO.

³⁵⁹ PIOLI: / PRENDILI A CALCI NEL CULO / QUEGLI INDEGNI.

³⁶⁰ GRAZIE MISTER PIOLI! / UNICO ”ATTORE” INTERISTA IN MEZZO AD UNA SQUADRA / DI INDEGNI E AD UNA SOCIETÀ DI COMPARSE.

³⁶¹ GRAZIE MISTER PIOLI / UNICO VERO INTERISTA DELLA SCORSA STAGIONE.

Piolin alavireiseen joukkueeseen iskostama ryhdikkyys ei kuitenkaan riittänyt, ja toiveiden vastaisesti hän sai lähteä kauden päätteeksi.

Radikaali oikeistolaisuus on *Curva Nordille* pyhä arvo. Jo historiallisen *Boys S.A.N.* -ryhmän nimi viittaa tähän, samoin fasistien *Faccetta nera* ("Pikku mustanaama") -marssin rytmiin sovitettu laulu:³⁶²

Sininen ja musta
ovat lippu,
joka kaarteessamme liehuu korkeana ja ylväänä
Kertokaa Kyttyräselille
ja Juutalaisille,
että kuolen ennemmin kuin petän sen.³⁶³

"Kyttyräselät" ("*Gobbi*") on Juventuksesta yleisesti käytetty nimitys.³⁶⁴ "Juutalaisilla" *Curva Nord* tarkoittaa Milania ja sen kannattajia. Oikeistolaisen eetoksen seurauksena myös ystävyysseura Lazio on pyhä. Kotiottelussa roomalaisia vastaan 21. joulukuuta 2016 Inter-ultrat vahvistivat banderollissaan:

ME OLEMME ENEMMÄN KUIN YSTÄVIÄ...
NYT JA AINA HYVÄ LAZIO!³⁶⁵

31. tammikuuta 2017 pelatussa Italian cupin puolivälierässä Inter–Lazio *Curva Nord* imarteli taivaansinisiä veljiään banderollilla:

AINA VAAN YLPEÄMPINÄ
TEISTÄ TOSIYSTÄVISTÄ.³⁶⁶

Vierasottelussa *stadio Olimpicola* 20. toukokuuta 2018 sanoma oli:

MEIDÄN YSTÄVYYTEMME ON TÄRKEÄMPÄÄ KUIN MIKÄÄN LOPPUTULOS.³⁶⁷

6.3.2. Saastainen ja kielloilla eristetty profaani

Curva Nordin katsannossa "Milan-serkku" symbolikoodistoinen on profanoivan pahan ilmentymä. Siihen kohdistuva viha ja halveksunta käyvät selväksi näistä neljästä laulusta:

Seuraamme sinua minne ikinä menetkin

³⁶² V. 1935 sävelletyn marssin alkuperäiset sanat liittyvät Italian Etiopian-miehitykseen.

³⁶³ *Azzurra e nera / è la bandiera / che dalla curva sventoliamo alta e fiera / Diglielo ai gobbi / ed agli ebrei / che io piuttosto che tradirla morirei / Lalalalaalaa lalalalaalaa.*

³⁶⁴ Lempinimen alkuperästä ei ole täyttä varmuutta. Erään version mukaan taustalla on Juventuksen 1950-l. käyttämä v-aukkoisen paitamalli, jonka väljä selkäosa pullistui ilmasta pelaajan kiihdyttäessä juoksuvauhtiaan.

³⁶⁵ *LA NOSTRA AMICIZIA VALE PIÙ DI UN GEMELLAGGIO... / ORA E SEMPRE FORZA LAZIO!*

³⁶⁶ *SEMPRE PIÙ FIERI / DI VOI AMICI VERI.*

³⁶⁷ *LA NOSTRA AMICIZIA VA OLTRE OGNI RISULTATO.*

Näet meidät aina vierelläsi,
koska Inter on minun sydämessäni
Se on elämäni ja ainut rakkauteni
Lalalala kärkitiimi lentää, lalalala kärkitiimi lentää
Sopupelejä ei enää ole
Nyt voittaja on sinimusta
Kaikki haluavat pysäyttää sen,
mutta tämä Inter jatkaa lentämistään
Lalalala kärkitiimi lentää, lalalala kärkitiimi lentää
Pikkupoikana en vielä tiennyt,
mutta varttuessani sen opin
Interin kannattaminen merkitsee kunniaa,
ja vihaan serkkuani koko sydämestäni
Lalalala kärkitiimi lentää, lalalala kärkitiimi lentää...³⁶⁸

Voi Milanin kannattaja,
mitä vittua laulat?
Mielessäsi muistoja ei ole paljon
Muistutatte meitä
6-0 -tappiosta,
mutta unohtatte Serie B:n ja Totoneron
Sen tähden
paina mieleesi,
kun olit B:ssä koko Pohjoiskaarre juhli
Hölmö kannattaja, kenelle sinusta on vaaraa?
Enemmän kuin kaarre, olette joukko narreja
Ja Milan paska, Milan, Milan paska...³⁶⁹

Paholainen, haluatko tietää miksi
sisaresi tulee luokseni opiskelemaan?
Yliopisto selityksenään
sisaresi hankkiutuu eroon neitsyydestään.³⁷⁰

Milanin kannattaja, paskakasa!

³⁶⁸ *Ti seguiremo ovunque andrai / Sempre al tuo fianco ci vedrai / perché l'Inter ce l'ho nel cuore / è la mia vita è l'unico mio amore / Lalala la capolista vola lalala la capolista vola / Gare truccate non ce n'è più / Ora chi vince è neroblu / Tutti la vogliono fermare / ma questa Inter continuerà a volare / Lalala la capolista vola lalala la capolista vola / Da piccolino non lo sapevo / ma l'ho capito mentre crescevo / tifare Inter vuol dire onore / e mio cugino lo odio con tutto il cuore / Lalala la capolista vola lalala la capolista vola.*

³⁶⁹ *O milanista / che cazzo canti / Nella tua mente i ricordi non son tanti / Ci ricordate / del 6 a 0 / ma vi scordate Serie B e Totonero / Perciò ricorda / nella tua testa / quand'eri in B tutta la Nord faceva festa / Tifoso pirla / ma chi minacci / più che una curva siete un gruppo di pagliacci / E Milan merda Milan Milan merda.*

³⁷⁰ *Diavolo vuoi sapere perché / tua sorella viene studiare da me / Con la scusa dell'università / tua sorella che fa perde la verginità.*

Milanin kannattaja, paskakasa!³⁷¹

Viimeinen on pikemminkin rytmitetty kuorohuuto. *Derby della Madonninassa* 20. marraskuuta 2016 *Curva Nordin* lakana-mosaiikkikoreografian pääosassa oli sinimustiin pukeutunut vanhan ajan palomies, joka paradoksaalisesti syytti kaartein liekkeihin sormellaan. Lisäelementteinä oli Interin logo, Viscontin vaakuna sekä liuta sinimustia, keltasinimustia ja Pyhän Yrjön risti -lippuja. Kokonaisuutta täydensi milanonmurteinen viesti:

EI OLE VAIKEAA MYÖNTÄÄ TOTUUTTA...

VUODESTA 1969

KAUNEIMMAT

...TOIVOTTAVASTI SEURAAVAKSI EI LAULETA MINUN M LANONI...³⁷²

Lopun painovirhe oli tekstattu punamustin kirjaimin ja sisälsi konnotaation kahteen asiaan. Ensinnäkin Milanon epävirallisen *O mia bela Madunina* ("Oi kaunis pieni Madonnani") -hymnin säkeissä esitetään toive, etteivät kaupunkiin maailmansotien välisenä aikana työn perässä virranneet napolilaiset alkaisi laulaa etelänmurteella "Malano mia" ("Minun Malanoni"). Toiseksi *Curva Nord* teki pilaa Milan-ultrista, jotka kuukauden takaisessa kotiottelussa Juventusta vastaan olivat jättimäisessä mosaiikkikoreografiassaan erehtyneet kirjoittamaan nimensä muotoon "CURVA SUD M lano". Kotiottelussa Veronaa vastaan 31. maaliskuuta 2018 Inter-ultrat onnittelivat seuransa A-junioreita näiden voittamasta Italian mestaruudesta banderolilla:

MILANOSSA ON KAKSI JOUKKUETTA...

INTER JA INTERIN A-JUNIORIT

ONNEA POJAT.³⁷³

Näin Milanin olemassaolo "unohdettiin". Kovin urheilullinen haastaja Juventus on niin ikään selkeän profaani. *Derby d'Italiassa* 28. huhtikuuta 2018 *Curva Nord* esitti Pinokkio-aiheisen lakana-mosaiikkikoreografian, jossa Juventuksen valko-mustaan paitaan pukeutuneen puunukan nenä oli kasvanut koko pohjoiskaarten mittaiseksi. *Scudetto*-symbolin yhteyteen Italian mestaruuksien määräksi oli kirjattu 35. Mestareiden liigan voittopokaalin kupeessa mainittiin seitsemän voitettua finaalia. Pinokkio-aasi kiisti milloinkaan olleensa Serie B:ssä. Samu Sirkan

³⁷¹ *Milanista pezzo di merda / Milanista pezzo di merda.*

³⁷² *DAL 1969 / A DI LA VERITÀ SE FA MINGA FADIGA... / I PUSSÉE BÈJ / ...SPEREM CHE VEGNA MINGA LA MANÌA DE METES A CANTA M LANO MIA...*

³⁷³ *A MILANO SI SONO DUE SQUADRE... / L'INTER E LA PRIMAVERA DELL'INTER / CONGRATULAZIONI RAGAZZI.*

epäilevä katse kertoi paljon: valheita kaikki tyynni. Saatteena oli teksti ”HUVITUS-
TEN SAARI” ja Rehti Revon sanat:³⁷⁴

...KAIKKI ON TÄYSIN SELVÄÄ: POIKANI, SINÄ OLET UUPUNUT!!!

EIKÄ SIIHEN OLE KUIN YKSI LÄÄKE: LEPO.

HUOLETTOMUUDEN MAASSA, MISSÄ JOKAINEN PÄIVÄ ON JUHLAPÄIVÄ...

TULE, KYTYI LÄHTEE KELLO 20.40!!!³⁷⁵

Muun muassa *Calciopoli*-skandaalin vuoksi Juventukseen assosioituu epärehelli-
syyden attribuutti. Kevään 2018 *derby d'Italiassa* levitetyissä banderolleissa se
henkilöitiin maalivahti Gianluigi Buffoniin ja erotuomari Piero Ceccariniin:

5 MINUUTIN HILJAISUUS NIIDEN MILJOONIEN

ITALIALAISTEN KANNATTAJIEN JA PELAAJIEN MUISTOKSI

JOTKA TULEVAT RYÖSTETYIKSI AINA VAAN UUELLEEN.³⁷⁶

BUFFON:

JOS EROTUOMARILLA ON JÄTEASTIA SYDÄMEN PAIKALLA

SINULLA ON MÖLYAPINALAUMA AIVOJEN TILALLA.³⁷⁷

VEDONLYÖNTIÄ, KAATUNEITA FIRMOJA, VÄÄRENNETTY TODISTUS

MIKÄ ESIKUVA SEURATTAVAKSI, BUFFON OLET TÄYSI PELLE

KUSIPÄÄ-BUFFON.³⁷⁸

CECCARINI:

VAIKKET TUNNUSTANUTKAAN, ME TIESIMME

OLIT MYYTY KUSIPÄÄ-KYTTYRÄSELKÄ.³⁷⁹

Buffonin tapauksessa esille nostettiin runsaan kahden viikon takainen lausunto,
jossa hän oli haukkunut Mestareiden liigan Real Madrid–Juventus -ottelun

³⁷⁴ *Curva Nord* käyttää Carlo Collodin alkuperäisteoksen mukaista termiä ”*IL PAESE DEI BALOCCHI*” (”LELUMAA”). Disney-filmatisoinnissa paikkaa kutsutaan nimellä ”*Pleasure Island*” (”Huvitusten saari”).

³⁷⁵ ...*TUTTO È PERFETTAMENTE CHIARO: RAGAZZO MIO, TU SEI ESAURITO!!! / E NON VI È CHE UNA CURA: RIPOSO. / NELLA TERRA DELLA SPENSIERATEZZA, DOVE OGNI DI È UN DI' DI FESTA... / VIENI, LA CORRIERA PARTE ALLE 20.40!!!*

³⁷⁶ *5 MINUTI DI SILENZIO NEL RISPETTO / DELLA SENSIBILITÀ DI MILIONI DI TIFOSI E DEI GIOCATORI DI TUTTE LE SQUADRE ITALIANE / CHE DA SEMPRE VENGONO DERUBATE.*

³⁷⁷ *BUFFON: / SE L'ARBITRO HA UN BIDONE DELL'IMMONDIZIA AL POSTO DEL CUORE / TU HAI LE SCIMMIE URLATRICI AL POSTO DEL CERVELLO.*

³⁷⁸ *SCOMMESSE, SOCIETÀ FALLITE, DIPLOMA TAROCCO / MA QUALE ESEMPIO DA SEGUIRE, BUFFON SEI SOLO UN UOMO DI MERDA / BUFFONE.*

³⁷⁹ *CECCARINI: / ANCHE SE STAVI ZITTO, SAPEVAMO GIÀ / CHE ERI UN VENDUTO GOBBO DI MERDA.*

VAIN NE JOTKA JUOKSEVAT KENTÄLLE
OVAT SURKEAMPIA KUIN TÄMÄ POISSAOLEVA JOHTOPORRAS...
KAIKKI TOIMENPITEET VAIN HALVENTAVAT 108 VUODEN HISTORIAA...
TARKKANA SILLÄ TILANNE ON YLTYMÄSSÄ VAKAVAKSI.....³⁸⁶
OLI ENGLANTILAINEN, KIINALAINEN JA INDONESIAILAINEN...
JOTKA HALUSIVAT TEHDÄ MEISTÄ KOKO ITALIAN VITSIN.³⁸⁷

Kansallisuuksilla viitattiin toimitusjohtaja Michael Bolingbrokeen sekä pääomista-
jiin Zhang Jindongiin ja Erick Thoririin. Eurooppa-liigan kotiottelussa Sparta Pra-
haa vastaan 8. joulukuuta 2016 nähtiin erityinen ”koreografia”, joka käsitti aution
pohjoiskaarten ja banderollin:

4 TAPPIOTA 5 OTTELUSSA...
TÄMÄ ON MITÄ ANSAITSETTE MITÄTTÖMÄSTÄ PANOKSESTANNE...
HÄVETKÄÄ!!!³⁸⁸

Kotiottelussa Genoa vastaan 11. joulukuuta 2016 *Curva Nord* pitäytyi tyystin lau-
lamasta ensimmäisellä puoliajalla. Selityksenä oli banderolli:

45 MINUUTIN HILJAISUUS SANOAKSEMME TEILLE:
KUKA EI JUOKSE... KUKA EI TAISTELE... KUKA EI SOPEUDU...
KUKA EI RAKASTA PAITAA...
...LÄHTEKÖÖN POIS TAMMIKUUSSA...
...KOSKA JOS JATKATTE NÄIN POTKIMME TEITÄ PERSEELLE!!!³⁸⁹

Banderolliprotesti sai jatkoa kotiottelussa Napolia vastaan 30. huhtikuuta 2017:

JOHTOPORRAS LOISTAA POISSAOLOLLAAN
JA KENTÄLLÄ VAIN PUOLIKKAITA MIEHIÄ
VAILLA YLPEYTTÄ JA INTOHIMOA
SIITÄ HUOLIMATTA... MEITÄ ON TÄÄLLÄ TÄNÄÄN 60 000.
AINOINA KUNNIOITTAMASSA HISTORIAAMME...³⁹⁰

³⁸⁶ SOLO CHI VA IN CAMPO STA FACENDO PEGGIO DI QUESTA SOCIETÀ INESISTENTE...
/ LE PREMESSE PER DISONORARE 108 ANNI DI STORIA CI SONO TUTTE QUANTE... /
ATTENZIONE PERCHÉ POI LA SITUAZIONE DIVENTA PESANTE.....

³⁸⁷ C'È UN INGLESE, UN CINESE E UN INDONESIAIANO... / CHE VOGLIONO FARCI
TORNARE AD ESSERE LA BARZELLETTA D'ITALIA.

³⁸⁸ 4 SCONFITTE IN 5 PARTITE... QUESTO È QUELLO CHE MERITATE PER IL VOSTRO
IMPEGNO INDECOROSO... VERGOGNATEVI!!!

³⁸⁹ 45 MINUTI DI SILENZIO PER DIRVI QUESTO: / CHI NON CORRE... CHI NON LOTTA...
CHI NON FA GRUPPO... CHI NON AMA LA MAGLIA... / ...A GENNAIO ANDATE VIA... /
...PERCHÉ SE CONTINUETE COSÌ VI ROMPIAMO IL CULO!!!

³⁹⁰ DIRIGENZA TOTALMENTE ASSENTE E IN CAMPO MEZZI UOMINI / SENZA ORGOGLIO
NE MORDENTE / NONOSTANTE TUTTO... NOI ANCHE OGGI IN 60 000. GLI UNICI AD
ONORARE LA NOSTRA STORIA...

14. toukokuuta 2017 Sassuoloa vastaan pelatussa kauden toiseksi viimeisessä kotiottelussa *Curva Nord* esitti lakanakoreografian sanan varsinaisessa merkityksessä. San Siron pohjoiskaarre peitettiin valkoisella kankaalla, jonka alla luki:

KAUSI 2016/2017: VERHOAMME SEN MURHEEN VAIPPAAN.....³⁹¹

Myöhemmin levitettiin myös banderollit:

JOHTOPORRAS: MILJOONIEN HEITTÄMINEN TUHKANA TUULEEN...

LAITAKAA KENTÄLLE A-JUNIORIT, EI NÄITÄ PELLEJÄ.³⁹²

ZHANG:

JOKU ON OSOITTANUT MEILLE

ETTÄ TUHLAAMALLA MILJOONAN TOISENSA PERÄÄN

VOI SAADA VASTINEEKSI KALLIITA KUSIPÄITÄ

KATSOPAS... ME HALUAMME VOITTOJA, EMME KUSIPÄITÄ!!!³⁹³

OLETTE OSOITTANEET ETTETTE ANSAITSE TUKEAMME...

...TÄNÄÄN TERVEHDIMME TEITÄ JA LÄHDEMME SYÖMÄÄN...³⁹⁴

Ensimmäisen puoliajan päätyttyä Inter-ultrat jättivät San Siron, eivätkä enää palanneet kauden viimeiseen kotiotteluun. Yksittäisistä pelaajista *Curva Nordin* hampaiisiin joutui kapteeni Mauro Icardi. Syksyn 2016 Cagliari-ottelussa hänet teiltiin banderollilla:

ICARDI:

SINÄ OLET PASKIAINEN

KEKSIT PASKAPUHEITA MYYDÄKSESI ENEMMÄN

RAHANAHNE NILJAKE

KÄYTÄT LASTA OIKEUTUKSENA HEITTÄÄ LOKAA PÄÄLLEMME...

ET OLE MIES... ET OLE KAPTEENI... OLET PELKKÄ KUSIPÄÄ PELKURI...

100 MAALIA JA 100 PALKINTOA

EIVÄT MUUTA PASKAMAISUUTTASI

ICARDI RAUKKAMAINEN VALEHTELIJA, RIISU KAPTEENINNAUHASI.³⁹⁵

³⁹¹ *STAGIONE 2016/2017: STENDIAMO UN VELO PIETOSO.....*

³⁹² *SOCIETÀ: BUTTARE PER BUTTARE I MILIONI... / FATE GIOCARE LA PRIMAVERA, NON QUESTI BUFFONI.*

³⁹³ *ZHANG: / QUALCUNO CI HA GIÀ DIMOSTRATO CHE SPENDENDO / MILIONI E MILIONI SI POSSONO FARE PESANTI FIGURE DI MERDA / ECCO... NOI VOGLIAMO VINCERE, NON FARE FIGURE DI MERDA!!!*

³⁹⁴ *VISTO CHE IL NOSTRO SOSTEGNO NON VE LO POTETE MERITARE... / ...OGGI VI SALUTIAMO E CE NE ANDIAMO A MANGIARE...*

³⁹⁵ *ICARDI: / IL BASTARDO SEI TU / CHE TI INVENTI CAZZATE PER VENDERE DI PIÙ / INFAME MERCENARIO / USI UN BAMBINO PER GIUSTIFICARTI E TIRARCI FANGO IN FACCIA... / NON SEI UN UOMO... NON SEI CAPITANO... SEI SOLO UNA VILE*

Argentiinalaiskärjen epäsuosio johtui hänen omaelämäkerrassaan kertomastaan episodista, jossa hän oli ottanut yhteen erään ultrajohtajan kanssa.³⁹⁶

6.3.3. Sinimustia identiteettejä

Suhteessaan pyhään myös Inter-ultra on ensisijaisesti ”palvoja”. Seuran vetovoima tunnustetaan näissä kolmessa laulussa:³⁹⁷

Voi miten ihanaa onkaan
olla sinun kanssasi
30 vuoden ajan
olen ollut hulluna sinuun
Hyvä Inter, hei! Inter! Inter!³⁹⁸

Voit voittaa meidän tähtemme, ja toisinaan
sinä voit myös hävitä
Joka tapauksessa olemme aina kanssasi
ja meidän
laulumme, missä ikinä oletkaan,
kuulet ilmassa
Sinimusta, väri jolle
laulamme, sinimusta
Hei, hyvä Inter! Hei, sinimusta!
Me olemme täällä kanssasi,
ja hyvä Inter! Inter hei!
Oooooooooooooooooo...³⁹⁹

Olemme täällä,
me Pohjoiskaarteesta
Olemme ultria
ja laulamme näin:
Eeoooo! Hyvä maaginen Inter!⁴⁰⁰

MERDACCIA... / 100 GOAL E 100 TROFEI / NON CANCELLERANNO LA MERDA CHE SEI / ICARDI VILE BUGIARDO, TOGLITI LA FASCIA.

³⁹⁶ V. 2015 Sassuolossa tapahtuneen selkkauksen aiheeksi oli noussut pelipaita, jonka Icardi oli lahjoittanut vieraskatsomonosassa olleelle lapselle. Konfliktin toinen osapuoli oli riistänyt paidan lapsen kädestä ja heittänyt sillä argentiinalaista.

³⁹⁷ Ks. myös viitteet 344, 345, 351 ja 352.

³⁹⁸ *Ma che bello è / stare insiema a te / Son 30 anni che / svalvoliam per te / Forza Inter alé Inter Inter.*

³⁹⁹ *Tu per noi puoi vincere e poi / puoi pure perdere / Tanto siamo sempre con te / e il nostro / canto che dovunque sarai / nell'aria sentirai / Neroblu il colore per qui / cantiamo neroblu / Dai forza Inter dai neroblu / Noi siamo qui con te / e forza Inter Inter alé / Oooooooooooooooooo.*

⁴⁰⁰ *Eccoci qua / noi della Nord / Siamo gli ultrà / e canteremo così / Eeoooo forza magica Inter.*

12. toukokuuta 2018 Sassuoloa vastaan pelatussa kauden viimeisessä kotiottelussa *Curva Nord* esitti bannerikoreografiana sinimustien, keltasinimustien ja Pyhän Yrjön risti -lippujen meren, jonka alla levittyi jättibanderolli:

LAULAMME KUOLEMAAMME SAAKKA.⁴⁰¹

Pyhän voimantäyteisyyden palvominen voi toisinaan olla hyvin lähellä sen tahrattomuuden suojelemista.

Pyhää leimallisesti puolustavia Inter-ultran identiteettejä ovat ”sotilas”, ”huligaani” ja ”fasisti”. Armeijatematikka nousee esille vaikkapa tässä laulussa:⁴⁰²

Kaikkialla minne kuljemme
ihmiset haluavat tietää,
keitä me olemme
Heille sen kerromme,
keitä me olemme
Olemme sinimusta armeija,
kukaan ei koskaan pysäytä meitä
Me olemme aina paikalla
kun Inter pelaa,
koska Inter on ultrien joukkue
Sinimusta on väri, jota rakastamme
Sinimusta on meidän kaikkemme
San Sirolla, Italiassa, Euroopassa
olet usko meille ultrille
Lalalaalalalaalalalalaa lalalaalalalaalalalaa...⁴⁰³

Myös *Imbastisci* -ryhmän taisteluhuudolta kalskahtava nimi kuuluu sotadiskurssiin. Huliganismidiskurssissa ihannoidusta väkivallasta ja rikollisuudesta kertovat muun muassa nämä kaksi laulua:⁴⁰⁴

Tiedätkö,
että sanotaan,
että rakkauteni vuoksi
olen huligaani
Toimin
sillä tavoin,

⁴⁰¹ *CANTEREMO FINO ALLA MORTE.*

⁴⁰² Ks. myös viite 353.

⁴⁰³ *In ogni posto che andiamo / la gente vuol sapere / chi noi siamo / Glielo diciamo / chi noi siamo / Siamo l'armata nerazzurra / e mai nessun ci fermerà / Noi saremo sempre qua / quando l'Inter giocherà / perché l'Inter è la squadra degli ultrà / Nerazzurro è il colore che amiamo / Nerazzurro sei tutto per noi / A San Siro in Italia in Europa / sei la fede dei tuoi ultras / Lalalaalalalaalalalalaa lalalaalalalaalalalaa.*

⁴⁰⁴ Ks. myös viitteet 345 ja 346.

ettei kasvojani
koskaan kukaan näe
Kuljen,
minne sydämeni
minut vie,
vailla pelkoa
Teen
kaiken voitavani
Interini puolesta
Ooo ooo ooo oooooo...⁴⁰⁵

Ja koska Inter on sydämeni joukkue
ja koska Inter on ainoa rakkauteni,
teemme puolestasi mitä vaan
menemme vaikka vankilaan
Sinimustat! Sinimustat! Miten suurta riemua
Sinimustat! Sinimustat! Ikuisesti kanssasi yhdessä.⁴⁰⁶

Kotiottelussa Palermoa vastaan 28. elokuuta 2016 *Curva Nord* esitti minikoreografian, jossa ultria kyyditsevä raitiovaunu oli ajamassa reittiä *Duomo–San Siro–Barretto* 1957. Alla vakuutettiin:

AINA MATKALLA RETTELÖIMÄÄN
...MILLOINKAAN PELKÄÄMÄTTÄ KETÄÄN.⁴⁰⁷

Aggressiivisella tavalla vulgaareja nyansseja heijastelevat myös ryhmien *Brianza Alcoolica*, *Bulldogs*, *Irriducibili*, *Pessimi Elementi*, *Pitbull* ja *Squilibriati* nimet. Fasismidiskurssin yhteyksissä kielenkäyttö on äärioikeistolaista – rasistisesti, antisemitistisesti ja separatistisesti väritynyttä. Enin osa jalkapallokatsomoiden poliittisesta ekstremismistä luonnollisesti joutuu viranmaissensuurin kynsiin. Seulan on silti onnistunut läpäisemään esimerkiksi tämä laulu:⁴⁰⁸

Hei, laulakaamme yhdessä: punamustat juutalaiset
M-I-L-A-N, painu vittuun!
Ja Milan, painu vittuun!
Ja Milan, painu vittuun!

⁴⁰⁵ *Lo sai / dicono che / per amor tuo / io son teppista / Farò / in modo che / la faccia mia / non sia mai vista / Andrò / dove il mio cuore / mi porterà / senza paura / Farò / quel che potrò / per la mia Inter / Ooo ooo ooo oooooo.*

⁴⁰⁶ *E perché l'Inter è la squadra del mio cuore / e perché l'Inter è l'unico mio amore / per te facciamo di tutto / andiamo anche in galera / Neroblu neroblu che bel divertimento / Neroblu Neroblu per sempre insieme a te.*

⁴⁰⁷ *SEMPRE IN GIRO A FAR CASINO / ...MAI PAURA DI NESSUNO*; Kyseessä oli *Squilibriati*-ryhmän 10-vuotisjuhlakoreografia.

⁴⁰⁸ Ks. myös viitteet 363 ja 382.

Olen ikuisesti sinimusta.⁴⁰⁹

Kotiottelussa Napoli vastaan 30. huhtikuuta 2017 *Curva Nord* herjasi camparialaisten *Curva A:ta* banderollein:

ISÄSI ON VASIKKA, SISARESI KYTTÄ..

...PAINU VITTUUN PULCINELLA!!!

A-KAARRE YHTENÄISYYTTÄ JA ASENNETTA.....

..... :) :) :) :) :) :) :) :) :) :) :) :) :) :).⁴¹⁰

Pilkkakirveinään Inter-ultrat käyttivät Napolin *Camorra*-mafiaa ja traditionaalisen *commedia dell'arte* -improvisaatioteatterin napolilaisahhmo Pulcinellaa.

7. Lopuksi

Ultrakannattajuus on pyhän ja profaanin polariteettien ympärille rakentuva sosiaalinen ilmiö. Stadionkaarten *tifo* on se perusrituaali, jossa tuo yhteisöllisyys uusinnetaan. Milanin *Curva Sudin* pyhän symbolikoodiston keskiössä ovat punamustat värit, paholaisembleemi, Herbert Kilpin, Franco Baresi ja Silvio Berlusconi. Huomattavaa profaania vaaraa sille merkitsevät Inter, Juventus, Napoli, Adriano Galliani, M'Baye Niang, Gianluigi Donnarumma, valvovat viranomaistahot ja jalkapallon kaupallistumiskehitys. Interin *Curva Nordin* pyhiä symboleita ovat sinimustat värit, Diego Milito, Stefano Pioli, äärioikeistolainen aate ja Lazio. Pahinta potentiaalista profanaatiota sille edustavat Milan, Juventus, Napoli, oma seurajohto ja joukkue, sekä erityisesti Mauro Icardi. Kulttuurisesti konstruoituina attribuutteina pyhyys ja profaanisuus ovat jatkuvassa – hitaammassa tai nopeammassa – muutoksen tilassa. Esimerkiksi Niang pelaa tätä nykyä ranskalaisessa Rennes'sa, ja hänellä tuskin on Milan-ultrien silmissä enää mitään erityistä moraalista statusta. Pyhän pysyvyys on subjektiivinen harha. On myös huomioitava ulkoisten olosuhteiden vaikutus. Esimerkiksi Inter-ultrien äärioikeistolaiselle eetokselle nimetään vain harvoin profaania saastuttajaa. Tähän on tietysti syynä antirasistinen lainsäädäntö.

Pyhän ja profaanin varaan rakentuvassa sosiaalisessa todellisuudessa esiintyy erilaisia toimijuuksia. Milan-ultralla on viisi keskeistä identiteettiä: ”palvoja”, ”so-tilas”, ”huligaani”, ”lainsuojaton” ja ”tosi milanolainen”. ”Palvoja” ultrat ovat

⁴⁰⁹ *Su cantiamo insieme rossoneri ebrei / M-I-L-A-N va caga' / E il Milan va caga' / E il Milan va caga' / Per sempre nerazzurro io sarò.*

⁴¹⁰ *CONFIDENTE TUO PADRE, POLIZIOTTO TUA SORELLA.. / ...MA VAI A CAGARE PULCINELLA!!! / CURVA A COERENZA E MENTALITÀ..... / :) :) :) :) :) :) :) :) :)*

suhteessa pyhään. ”Sotilaina” ja ”huligaaneina” he suojelevat pyhän tahrattomuutta saastaiselta profaanilta. Subjektipositioiden laadullinen ero liittyy toiminnan kunnianarvoisuuteen tai häikäilemättömyyteen. ”Lainsuojattoman” identiteetti on parodinen protesti viranomaisten ”sortotoimille”. ”Tosi milanolaisia” Milan-ultrat ovat suhteessa absoluuttisen profaaneihin ”serkkuihinsa”. Inter-ultralla perusidentiteettejä on neljä: ”palvoja”, ”sotilas”, ”huligaani” ja ”fasisti”. Viimeinen ilmentää radikaalia oikeistolaisuutta. Identiteetit eivät ole tarkkarajaisia, ja tosi asiassa niitä on latenteina rajaton määrä. Niiden merkitys ei alkuunkaan rajoitu *tifon* kielenkäyttöön. Esimerkiksi syyskuussa 2018 *Curva Sud* -johtaja Luca Lucci pidätettiin epäiltynä osallisuudesta laajamittaiseen huumekauppavyyhteen. Tutkinnassa kävi ilmi, että *Clan 1899* oli toiminut kokaiinin, hasiksen ja marihuanan jakelu- ja säilytyspaikkana. ”Lainsuojattoman” identiteetti oli käynyt konkretiaan. 16. joulukuuta 2018 *Curva Sud* juhli 50-vuotista taivaltaan Milanon historiallisella Arenalla. Osallistujien joukkoon lukeutui myös Italian sisäministeri, oikeistopopulisti – ja milanisti – Matteo Salvini. Hänen osallistumisensa rikollisorganisaation tapahtumaan nostatti paljon kritiikkiä. 26. joulukuuta 2018 *Curva Nordin* vieraana ollut 35-vuotias Varese-ultra Daniele Belardinelli menetti henkensä tultuaan yliajatuksi San Siron läheisyydessä sattuneessa yhteenotossa napolilaisia vastaan. Tappajaa ei toistaiseksi ole kyetty identifioimaan. Tragedia oli ”huliganismin” konkreettinen seuraus. Pyhässä – kaikessa valovoimaisuudessaan – on alati läsnä sen väkivaltainen kääntöpuoli.

Mircea Eliade tarkkanäköisyydessään havaitsi, että pyhä on menettämässä merkitystään länsimaisessa yhteiskunnassa. Muiden sosiaalista elämää ylläpitävien voimien volyymin kasvaessa sen väkevyys on laimennut. Ultraliike on tässä suhteessa traditionalistinen poikkeus. Eksplisiittisen uskonnollisuuden piirissä vastavaa edustaa islamilainen fundamentalismi. Postmodernissa pyhä lienee raivokkaimmillaan yksilönvapauden, demokratian ja markkinatalouden vaateissa. Nekin ovat silti vain pelkkä sosiokulttuurinen konstruktio – korvattavissa oleva illuusio siitä, miten asioiden tulee olla. Periaatteessa yhtä hyvin pyhä voitaisiin löytää inhimillisen ulkopuolelta, syväekologisesta arvoperustasta. Tällöin kyse olisi siitä, että ihminen uhraisi itsensä sen pyhän puolesta, mitä elämä itsessään voisi kauneimmillaan edustaa. *Forza Milan, sempre e comunque!*

Lähde- ja kirjallisuusluettelo

Aineistolähteet

acmilancurvasud -Instagram-sivu:
[<https://www.instagram.com/acmilancurvasud/>].

Curva Nord Milano 1969 -internetsivusto:
[www.curvanordmilano.it/].

Curva Nord Inter [CN69] -Facebook-sivu:
[<https://www.facebook.com/Curva-Nord-Inter-CN69-101417636620961/>].

CURVA SUD MILANO -Facebook-sivu:
[<https://www.facebook.com/groups/42819244615/>].

Curva Sud Milano -internetsivusto:
[www.curvasudmilano.it/].

FC Inter 1908 -internetsivusto:
[<https://digilander.libero.it/fcinter1908/>].

Maglia Rossonera -internetsivusto:
[www.magliarossonera.it/].

Havainnointimuistiinpanot ja digitaaliset taltioinnit:
17.11.2016 *Curva Sud Milanon* kokoontuminen (Clan 1899, Sesto San Giovanni);
20.11.2016 Milan–Inter (Giuseppe Meazza, Milano);
13.2.2017 Lazio–Milan (Olimpico, Rooma);
4.5.2017 *Curva Nord Milano 1969:n* kokoontuminen (Baretto 1957, Milano);
7.5.2017 Genoa–Inter (Luigi Ferraris, Genova);
20.9.2017 Milan–SPAL (Giuseppe Meazza, Milano);
17.4.2018 Inter–Cagliari (Giuseppe Meazza, Milano).

Kaikki kuvat ovat tekijän omia.

Muut lähteet ja apuneuvot

Accademia della Crusca

- *Vocabolario degli Accademici della Crusca*. 1° ed. (1612). –
Lessicografia della Crusca in rete. [www.lessicografia.it/].
Viitattu 2.5.2018.

Accertamenti Diffusione Stampa

- *Ricerca dati mensili dichiarati e certificati*. – Dati ADS.
[www.adsnotizie.it/_dati_certificati.asp]. Viitattu 2.5.2018.

Aristoteles

TO *Topiikka. Sofistiset kumoamiset*. (Τοπικά. Περὶ σοφιστικῶν ἐλέγχων. [Topiká. Perì sofistikōn elénkhōn.]) Suom. J. Sihvola et al. Helsinki: Gaudeamus. 2001.

- Associazione Italiana Roma Club
- *Roma Club.* – Associazione Italiana Roma Club.
[<http://www.associazioneitalianaromaclub.it/roma/romaclub.php>]. Viitattu 2.5.2018.
- Casciello, Alessio
2015 *Coro Curva A "Siamo figli del Vesuvio..."*.
[<https://www.youtube.com/watch?v=x2s-EILX5yk>]. Viitattu 2.5.2018.
- CBS
2011 *President John F. Kennedy's Inaugural Address.*
[<https://www.youtube.com/watch?v=PEC1C4p0k3E&t=101s>]. Viitattu 2.5.2018.
- Cicero
ND *De natura deorum & Academica.* Transl. H. Rackham. Cambridge: Harvard University Press. 1967 [1933].
- Comte, Auguste
1839 *Cours de philosophie positive. La Partie dogmatique de la philosophie sociale.* Paris: Bachelier.
- CSSR
- *Center for the Study of Sport and Religion.* – Department of Kinesiology, Recreation, and Sport Studies. The University of Tennessee Knoxville. [<https://cssr.utk.edu/>]. Viitattu 2.5.2018.
- Daspo
- *Divieto di accesso ai luoghi dove si svolgono manifestazioni sportive.* – Ministero dell'Interno. Osservatore Nazionale sulle Manifestazioni Sportive.
[<http://www.osservatoriosport.interno.gov.it/daspo/index.html>]. Viitattu 2.5.2018.
- d'Azeglio, Massimo
1897 *I miei ricordi.* Firenze: Barbèra.
- de Saussure, Ferdinand
1955 [1916] *Cours de linguistique générale.* C. Bally et al. (éd.) Paris: Payot.
- Homeros
IL *Ilias.* (Ἰλιάς.) Suom. O. Manninen. Porvoo: WSOY. 1997 [1919].
- Lactantius
DI *The Divine Institutes. Books I–VII.* (Divinae institutiones.) Transl. M.F. McDonald. Washington: The Catholic University of America Press. 2008 [1964].
- Lewis, Charlton T. & Short, Charles

- 1879 *A Latin Dictionary Founded on Andrews' Edition of Freund's Latin Dictionary Revised, Enlarged, and in Great Part Rewritten.* Oxford: Clarendon Press. – Perseus Project. Tufts University. [<http://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus:text:1999.04.0059>]. Viitattu 2.5.2018.
- Liddell, Henry G. & Scott, Robert
1940 [1843] *A Greek–English Lexicon. Based on the German Work of Francis Passow. Revised and Augmented throughout by Sir Henry Stuart Jones with the Assistance of Roderick McKenzie.* Oxford: Clarendon Press. – Perseus Project. Tufts University. [<http://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus:text:1999.04.0057>]. Viitattu 2.5.2018.
- Liljeqvist, Matti
2009 [2004] *Heprea–suomi, aramea–suomi. Vanhan testamentin sanakirja.* Keuruu: Aikamedia.
- Lucian
SG *On the Syrian Goddess.* (Περὶ τῆς Συρίας Θεοῦ. [Peri tēs Syriēs Theoû.]) Transl. J.L. Lightwood. Oxford University Press. 2004 [2003].
- Lucretius
RN *De rerum natura.* Transl. W.H.D. Rouse. Cambridge: Harvard University Press. 1992 [1924].
- Manifesto
1999 *Manifesto. Così i tifosi veri vorrebbero il calcio.* – A.S. Roma Ultras. [www.asromaultras.org/manifesto.html]. Viitattu 2.5.2018.
- Man. Utd. Chants
2016 *MUFC Fans Away at Derby Stretford End Arising.* [<https://www.youtube.com/watch?v=UBY1-2GsOEM>]. Viitattu 2.5.2018.
- Musicuervo
2011 *San Lorenzo 0 Unión 1 Vengo del barrio de boedo...* [<https://www.youtube.com/watch?v=DHGv-ukUSoc&t=41s>]. Viitattu 2.5.2018.
- Otto, Rudolf
1922 [1917] *Das Heilige. Über das Irrationale in der Idee des Göttlichen und sein Verhältnis zum Rationalen.* Breslau: Trewendt und Granier.
- Raamattu
- Suomen evankelis-luterilaisen kirkon vuonna 1992 käyttöön otama suomennos. [<http://raamattu.fi/>]. Viitattu 2.5.2018.
- Real Madrid C.F.

- FB Real Madridin virallinen Facebook-sivu.
[<https://www.facebook.com/RealMadrid/>]. Viitattu 2.5.2018.
- Regional Gross Domestic Product
- *Regional gross domestic product (PPS per inhabitant) by NUTS 2 regions.* – Eurostat. [<http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tgs00005&plugin=1>]. Viitattu 2.5.2018.
- Rousseau, Jean-Jacques
1966 [1762] *Du contrat social ou principes du droit politique.* Paris: Garnier & Flammarion.
- Schleiermacher, Friedrich
1960 *Der christliche Glaube. Nach den Grundsätzen der evangelischen Kirche im Zusammenhange dargestellt. Erster Band.* Berlin: De Gruyter.
[1821–22/1830–31]
- Sports and Religion
- *Sports and Religion.* – Mercer University Press.
[<https://www.mupress.org/Sports-and-Religion-C2107.aspx>]. Viitattu 2.5.2018.
- Treccani
- *Treccani. Enciclopedia Italiana di scienze, lettere ed arti.* [www.treccani.it/]. Viitattu 2.5.2018.
- Kirjallisuus**
3 gennaio 1954
- *3 gennaio 1954.* – RAI Storia.
[<http://www.raistoria.rai.it/articoli/3-gennaio-1954/23938/default.aspx>]. Viitattu 2.5.2018.
- Ahmad, Aisha
2011 *British Football: Where are the Muslim Female Footballers? Exploring the Connections between Gender, Ethnicity and Islam.* *Soccer & Society* 12 (3), 443–456.
- Albo d'oro
- *Albo d'oro.* – Serie A TIM. [<http://www.legaseriea.it/it/serie-a-tim/albo-d-oro>]. Viitattu 2.5.2018.
- Alexander, Jeffrey C.
1988 *Action and Its Environments. Toward a New Synthesis.* New York: Columbia University Press.
- 1998 [1992] *The Computer as Sacred and Profane.* P. Smith (ed.) *The New American Cultural Sociology.* Cambridge University Press. 29–46.

- 2004 From the Depths of Despair. Performance, Counterperformance, and "September 11". *Sociological Theory* 22 (1), 88–105.
- 2006 [2003] *The Meanings of Social Life. A Cultural Sociology*. Oxford University Press.
- Alfaroli, Claudio
2016^a *Curva ospiti. I tifosi del... Milan*. – Pianeta Empoli. [<http://www.pianetaempoli.it/curva-ospiti-i-tifosi-del-milan/>]. Viitattu 2.5.2018.
- 2016^b *Curva ospiti. I tifosi del'... Inter*. – Pianeta Empoli. [<http://www.pianetaempoli.it/curva-ospiti-i-tifosi-dell-inter/>]. Viitattu 2.5.2018.
- Anderson, Benedict
1983 *Imagined Communities. Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*. London: Verso.
- Anhava, Jaakko
2005 [1998] *Maailman kielet ja kielikunnat*. Helsinki: Gaudeamus.
- Anttonen, Veikko
1996 *Ihmisen ja maan rajat. "Pyhä" kulttuurisena kategoriana*. Helsinki: SKS.
- Armstrong, Gary
2000 [1998] *Football Hooligans. Knowing the Score*. Oxford: Berg.
- Ascolti Serie A
2016 *Ascolti Serie A. Inter–Juventus la partita più vista in tv. Bologna–Carpì per pochi intimi*. – Calcio e Finanza. [<http://www.calcioefinanza.it/2016/05/24/ascolti-partite-serie-a-15-16/>]. Viitattu 2.5.2018.
- Bailey, Edward I.
1997 *Implicit Religion in Contemporary Society*. Kampen: Kok Pharos.
- 2012 "Implicit Religion?" What might that be? *Implicit Religion. Journal of the Centre for the Study of Implicit Religion and Contemporary Spirituality* 15 (2), 195–207.
- Bellah, Robert N.
1998 [1978] Religion and Legitimation in the American Republic. *Society* 35 (2), 193–201.
- 2005 [1967] Civil Religion in America. *Daedalus* 134 (4), 40–55.
- Benveniste, Émile

- 1973 (1969) *Indo-European Language and Society*. (Le Vocabulaire des institutions indo-européennes.) Transl. E. Palmer. London: Faber & Faber.
- Berger, Peter L. & Luckmann, Thomas
2005 [1966] *Todellisuuden sosiaalinen rakentuminen. Tiedonsosiologinen tutkielma*. (The Social Construction of Reality.) Suom. V. Raiskila. Helsinki: Gaudeamus.
- Brizzi, Enrico
2015 *Il meraviglioso giuoco. Pionieri ed eroi del calcio italiano 1887–1926*. Roma: Laterza.
- Campani, Giovanna
2016 Neo-fascism from the Twentieth Century to the Third Millennium. The Case of Italy. G. Lazaridis et al. (ed.) *The Rise of the Far Right in Europe. Populist Shifts and "Othering"*. London: Palgrave. 25–54.
- Carey, James W.
1989 *Communication as Culture. Essays on Media and Society*. New York: Routledge.
- Castrén, Paavo & Pietilä-Castrén, Leena
2015 [2000] *Antiikin käsikirja*. Helsinki: Otava.
- Chi era Árpád Weisz?
- *Chi era Árpád Weisz? – Inter*.
[<http://www.inter.it/it/news/63628/chi-era-arpad-weisz>]. Viitattu 2.5.2018.
- Chisari, Fabio
2004 "The Cursed Cup". Italian Responses to the 1985 Heysel Disaster. *Soccer & Society* 5 (2), 201–218.
- Codrington, Robert Henry
1891 *The Melanesians. Studies in their Anthropology and Folklore*. Oxford: Clarendon Press.
- Comstock, W. Richard
1984 Toward Open Definitions of Religion. *Journal of the American Academy of Religion* 52 (3), 499–517.
- Cross, George
1911 *The Theology of Schleiermacher. A Condensed Presentation of His Chief Work "The Christian Faith"*. The University of Chicago Press.
- Cusack, Carol M.
2016 Sports. M. Stausberg et al. (ed.) *The Oxford Handbook of the Study of Religion*. Oxford University Press. 472–481.

- Dahlén, Peter
2012 An Exemplary Model. The Religious Significance of the Brann 2007 Norwegian Football Championship as Told by the Media. R. Krøvel et al. (ed.) *We Love to Hate Each Other. Mediated Football Fan Culture*. Gothenburg: Nordicom. 63–82
- Dalla Vite, Matteo & Taidelli, Luca
2013 Inter, l'Assemblea della svolta. Thorir al posto di Moratti, 18 anni dopo. *La Gazzetta dello Sport*, 15.11.2013. [<http://www.gazzetta.it/Calcio/Squadre/Inter/15-11-2013/inter-iniziata-assemblea-svolta-thohir-posto-moratti-18-anni-dopo-201573036155.shtml>]. Viitattu 2.5.2018.
- de Saussure, Ferdinand
2014 [1916] *Yleisen kielitieteen kurssi*. (Cours de linguistique générale.) C. Bally et al. (toim.) Suom. T. Nuopponen. Tampere: Vastapaino.
- Di Cera, Giuseppe
2016 [2015] *Il romanzo del grande Milan. Dal 1899 a oggi la storia del mito rossonero*. Roma: Newton Compton.
- Di Maio, Gioacchino Roberto
2008 *I tecnicismi del pallone. Spunti per una analisi linguistica del calcio italiano*. Università degli Studi di Napoli Federico II.
- Dietschy, Paul
2004 The Superga Disaster and the Death of the "Great Torino". *Soccer and Society* 5 (2), 298–310.
- Durham, William H.
1979 *Scarcity and Survival in Central America. Ecological Origins of the Soccer War*. Stanford University Press.
- Durkheim, Émile
1980 [1912] *Uskontoelämän alkeismuodot. Australialainen toteemijärjestelmä*. (Les Formes élémentaires de la vie religieuse. Le Système totémique en Australie.) Suom. S. Randell. Helsinki: Tammi.
- 1982 [1895] *Sosiologian metodisäännöt*. (Les Règles de la méthode sociologique.) Suom. S. Randell. Helsinki: Tammi.
- Eco, Umberto
1984 [1979] *The Role of the Reader. Explorations in the Semiotics of Texts*. Bloomington: Indiana University Press.
- Eliade, Mircea
1993 [1949] *Ikuisen paluun myytti. Kosmos ja historia*. (Le Mythe de l'éternel retour. Archétypes et répétition.) Suom. T. Laitila. Helsinki: Loki-kirjat.
- 2003 [1957] *Pyhä ja profaani*. (Das Heilige und das Profane.) Suom. T. Laitila. Helsinki: Loki-kirjat.

- El-Zatmah, Shawki
2012 From Terso into Ultras. The 2011 Egyptian Revolution and the Radicalization of the Soccer's Ultra-fans. *Soccer & Society* 13 (5–6), 801–813.
- Evans-Pritchard, E. E.
1970 [1965] *Theories of Primitive Religion*. Oxford University Press.
- Farrell, Dom
2016 Camp Nou Pays Tribute To Cruyff at Clasico. *Goal*.
[<http://www.goal.com/en-us/news/88/spain/2016/04/02/21952532/camp-nou-pays-tribute-to-cruyff-at-clasico>]. Viitattu 2.5.2018.
- Ferreri, Andrea
2009 *Ultras, i ribelli del calcio. Quarant'anni di antagonismo e passione*. Inside. Lecce: Bepress.
- Figliolia, Alberto & Grassi, Davide & Raimondi, Mauro
2014 Due squadre, una città. Storia del derby della Madonnina. *Il derby della Madonnina*. Milano: Book Time. 263–179.
- Foer, Franklin
2005 [2004] *Jalkapallon maailmanselitys. Huterä teoria globalisaatiosta*. (How Soccer Explains the World. An Unlikely Theory of Globalization.) Suom. P. Stenman. Helsinki: Like.
- Foot, John
2015 [2006] *Calcio 1898–2010. Storia dello sport che ha fatto l'Italia*. (Calcio. A History of Italian Football.) Trad. F. Ravera. Rescaldina: BUR.
- Francia–Islanda
2016 Francia–Islanda 5–2. Bleus show vanno in semifinale con la Germania. *Ansa*, 4.7.2016. [http://www.ansa.it/europei_2016/notizie/2016/07/03/francia-islanda_39cf2e72-bc6a-4544-ac5b-30cc26e871e9.html]. Viitattu 2.5.2018.
- Galasso, Vito
2016 *Il romanzo della grande Inter. Dal 1908 a oggi la storia del mito nerazzurro*. Roma: Newton Compton.
- Ghirelli, Antonio
1967 [1954] *Storia del Calcio in Italia*. Torino: Einaudi.
- Giulianotti, Richard
2002 Supporters, Followers, Fans, and Flaneurs. A Taxonomy of Spectator Identities in Football. *Journal of Sport & Social Issues* 26 (1), 25–46.
- Gunnar Nordahl

- *Gunnar Nordahl*. – A.C. Milan. [<https://www.acmilan.com/it/gunnar-nordahl>]. Viitattu 2.5.2018.
- Guschwan, Matthew C.
2013 La Tessera della Rivolta. Italy’s Failed Fan Identification Card. *Soccer & Society* 14 (2), 215–229.
- Header, Harry
2001 [1990] *Italy. A Short History*. Cambridge University Press.
- Heinonen, Harri
2007 Jalkapalloa katsomassa – karnevalismia, vastarintaa ja performatiivisuutta. Hannu Itonen & et al. (toim.) *Kuningaspelin kentät. Jalkapalloilu paikallisena ja globaalina ilmiönä*. Helsinki: Gaudemus. 131–146.
- Henderson, Joseph L.
2003 [1964] Muinaiset myytit ja moderni ihminen. (Ancient Myths and Modern Man.) C.G. Jung et al. *Symbolit. Piilotajunnan kieli*. (Man and His Symbols.) Suom. M. Rutanen. Helsinki: Otava. 104–157.
- Hirst, Paul
2015 Glazer Family Have ”Drained £1 Billion from Manchester United” and Cost Club a Chance of “Dominating Europe”. *Independent*. [<http://www.independent.co.uk/sport/football/premier-league/glazer-family-have-drained-1billion-from-manchester-united-10244576.html>]. Viitattu 2.5.2018.
- History
- *History*. – UEFA Champions League. [<http://www.uefa.com/uefachampionsleague/history/>]. Viitattu 2.5.2018.
- Il Milan ha una nuova casa
- *Il Milan ha una nuova casa*. – A.C. Milan. [<https://www.acmilan.com/it/news/show/151942>]. Viitattu 2.5.2018.
- Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi
2016 [1999] Diskurssianalyttisen tutkimuksen kartta. A. Jokinen et al. (toim.) *Diskurssianalyysi. Teoriat, peruskäsitteet ja käyttö*. Tampere: Vastapaino. 267–310.
- Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero
2016 [1993] Diskursiivinen maailma. Teoreettiset lähtökohdat ja analyttiset käsitteet. A. Jokinen et al. (toim.) *Diskurssianalyysi. Teoriat, peruskäsitteet ja käyttö*. Tampere: Vastapaino. 25–50.
- Jung, Carl G.

- 2003 [1964] Yhteys piilotajuntaan. (Approaching the Unconscious.) C.G. Jung et al. *Symbolit. Piilotajunnan kieli.* (Man and His Symbols.) Suom. M. Rutanen. Helsinki: Otava. 18–103.
- Kant, Immanuel
2013 [1781/1787] *Puhtaan järjen kritiikki.* (Kritik der reinen Vernunft.) Suom. M. Nikkarla et al. Helsinki: Gaudeamus.
- Knight, Douglas A.
1993 Foreword. J. Wellhausen. *Prolegomena to the History of Israel.* (Prolegomena zur Geschichte Israels.) Atlanta: Scholars Press.
1994 [1878]. v–xvi.
- Koski, Sami & Rissanen, Mika & Tahvanainen, Juha
2004 *Antiikin urheilu. Olympian kentiltä Rooman Areenoille.* Jyväskylä: Atena.
- Kytö, Meri
2011 ”We are the rebellious voice of the terraces, we are Çarşı”. Constructing a football supporter group through sound. *Soccer & Society* 12 (1), 77–93.
- Ladyman, Ian
2010 The Story Behind the Manchester United Protests. Good Old Days that Unite Army of Fans. *Daily Mail*. [<http://www.dailymail.co.uk/sport/football/article-1250062/The-story-Manchester-United-protests-Good-old-days-unite-army-fans.html>]. Viitattu 2.5.2018.
- Laitila, Teuvo
1993 Mircea Eliade. Elämä tulikokeena. M. Eliade. *Ikuisen paluun myytti. Kosmos ja historia.* (Le Mythe de l'éternel retour. Archetypes et répétition.) Helsinki: Loki-kirjat. 1993 [1949]. vii–xxxiv.
- La storia del Milan
- *La storia del Milan.* – A.C. Milan. [<https://www.acmilan.com/it/club/la-storia>]. Viitattu 2.5.2018.
- Locke, John
1975 [1690] *An Essay Concerning Human Understanding.* P.H. Nidditch (ed.) Oxford University Press. 2003 [1975].
- Lowe, Sid
2002 Peace for Figo? And Pigs Might Fly... *The Guardian*, 25.11.2002. [<https://www.theguardian.com/football/2002/nov/25/europeanfootball.sport1>]. Viitattu 2.5.2018.
- Lukes, Steven
1975 [1973] *Émile Durkheim. His Life and Work. A Historical and Critical Study.* Harmondsworth: Penguin Books.

- Lynch, Gordon
2012 *The Sacred in the Modern World. A Cultural Sociological Approach.* Oxford University Press.
- Maietti, Andrea
1976 *Il calciolinguaggio de Gianni Brera.* Lodi: Lodigraf.
- Manzo, Luciana & Peirone, Fulvio
2005 *Sport a Torino. Luoghi, eventi e vicende tra Ottocento e Novecento nei documenti dell'Archivio Storico della Città.* Città di Torino.
- Marchi, Valerio
2015 [1994] *Ultrà. Le sottoculture giovanili negli stadi d'Europa.* Roma: Hellnation
- McCutcheon, Russell T.
2003 *The Discipline of Religion. Structure, Meaning, Rhetoric.* London: Routledge.
- Momenti di gloria
- *Momenti di Gloria. I palmares degli Azzurri nelle competizioni internazionali.* – FIGC.
[<http://www.figc.it/it/128/2530554/Storia.shtml>]. Viitattu 2.5.2018.
- Mungo, Domenico & Abbatantuono, Vincenzo & Viganò, Gabriele
2010 *Noi odiamo tutti. Il movimento ultras italiano attraverso gli striscioni politicamente scorretti.* Napoli: La Città del Sole.
- Niiniluoto, Ilkka
1984 [1980] *Johdatus tieteenfilosofiaan. Käsitteen- ja teorianmuodostus.* Helsinki: Otava
- Pakkanen, Jukka
1992 *Sadasosasekunti.* Helsinki: Suomen Urheilumuseosäätiö.
- Palmarès^a
- *Palmarès.* – France Football. [<http://www.francefootball.fr/bal-lon-d-or/palmares/>]. Viitattu 2.5.2018.
- Palmarès^b
- *Palmarès.* – Inter. [<http://www.inter.it/it/palmares>]. Viitattu 2.5.2018.
- Patrucco, Roberto
1972 *Lo sport nella Grecia antica.* Firenze: Olschki.
- Pesonen, Heikki
1997 *Kieli ja sosiaalinen todellisuus. Diskurssianalyysin lähtökohtia.* T. Sjöblom (toim.) *Tutkija, tekstit ja uskonto.* Helsinki: Helsingin yliopiston uskontotieteen laitos. 133–149.

- Podaliri, Carlo & Balestri, Carlo
1998 The Ultras, Racism and Football Culture in Italy. A. Brown (ed.) *Fanatics! Power, Identity and Fandom in Football*. London: Routledge. 88–100.
- Price, Joseph L. et al.
2001 J.L. Price (ed.) *From Season to Season. Sports as American Religion*. Macon: Mercer University Press.
- Raimondi, Mauro
2014 1908: Milan–Inter 2–1. Vendetta, tremenda vendetta! A. Figliolia et al. *Il derby della Madonnina*. Milano: Book Time. 69–71.
2014 1926: Inter–Milan 6–3. Il gol del santo. A. Figliolia et al. *Il derby della Madonnina*. Milano: Book Time. 199–202.
- Richard, Gaston
1975 [1923] Dogmatic Atheism in the Sociology of Religion. (L’Athéisme dogmatique en sociologie religieuse.) W.S.F Pickering (ed.) *Durkheim on Religion. A Selection of Readings with Bibliographies*. Transl. J. Redding et al. London: Routledge & Kegan. 228–276.
- Rousseau, Jean-Jacques
1998 [1762] *Yhteiskuntasopimuksesta. Eli valtio-oikeuden johtavat aatteet*. (Du contrat social ou principes du droit politique.) Suom. L.V. Lehtonen. Hämeenlinna: Karisto.
- Saarinen, Esa
1992 [1985] *Länsimaisen filosofian historia huipulta huipulle Sokrateesta Marxiin*. Porvoo: WSOY.
- Shils, Edward
1957 Primordial, Personal, Sacred and Civil Ties. Some Particular Observations on the Relationships of Sociological Research and Theory. *The British Journal of Sociology*. 8 (2), 130–145.
1961 Centre and Periphery. Polanyi Festschrift Committee (ed.) *The Logic of Personal Knowledge. Essays Presented to Michael Polanyi on his Seventieth Birthday 11th March 1961*. London: Routledge & Kegan. 117–130.
- Shils, Edward & Young, Michael
1953 The Meaning of the Coronation. *The Sociological Review*. 1 (2), 63–81.
- Smart, Ninian
2005 [1989] *Uskontojen maailma*. (The World Religions.) Suom. L. Hekanaho. Helsinki: Otava.
- Smith, Wilfred Cantwell

- 1964 [1962] *The Meaning and End of Religion. A New Approach to the Religious Traditions of Mankind.* New York: Mentor.
- Smith, William Robertson
2005 [1889/1894] *Lectures on the Religion of the Semites.* New Brunswick: Transaction.
- Spagnolo, Pierluigi
2017 *I ribelli degli stadi. Una storia del movimento ultras italiano.* Bologna: Odoya.
- Storia
- *Storia.* – Milano San Siro.
[http://www.sansiro.net/?page_id=186]. Viitattu 2.5.2018.
- Strenski, Ivan
2015 [2006] *Understanding Theories of Religion. An Introduction.* Chichester: Wiley-Blackwell.
- Tamir, Ilan & Bernstein, Alina
2015 Do they even Know the National Anthem? Minorities in Service of the Flag. Israeli Arabs in the National Football Team. *Soccer & Society* 16 (5–6), 745–764.
- Torneo
- *Torneo del Calcio Storico Fiorentino (San Giovanni).* – Comune di Firenze. [<http://www.calcistoricoflorentino.it/?q=torneo-calcio-storico-fiorentino-san-giovanni>]. Viitattu 2.5.2018.
- Truax, Barry
2009 [1977] Introduction to Five Village Soundscapes. R.M. Schafer (ed.) *Acoustic Environments in Change & Five Village Soundscapes.* Tampereen ammattikorkeakoulu. 286–289.
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli
2009 [2002] *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi.* Helsinki: Tammi.
- Tuovinen, Petri
2007 Fanilaulut jalkapallokannattajien identiteetin rakentajana. *Musiikki* (37) 3, 7–33.
- Turan, Ömer & Özçetin, Burak
2017 Football Fans and Contentious Politics. The Role of Çarşı in the Gezi Park Protests. *International Review for the Sociology of Sport.* [<http://journals.sagepub.com.libproxy.helsinki.fi/doi/pdf/10.1177/1012690217702944>]. Viitattu 2.5.2018.
- Tutto sul derby della Madonnina
- *Tutto, ma proprio tutto, sul derby della Madonnina.* – UEFA.
[<http://it.uefa.com/memberassociations/news/newsid=2422929.html>]. Viitattu 2.5.2018.

- Töttö, Pertti
1996 Auguste Comte. Positivismin isä. J. Gronow et al (toim.) Sosiolgian klassikot. Helsinki: Gaudeamus. 61–88.
- United History
- *United History: 1978–1909.* – Manchester United.
[http://www.manutd.com/en/History/History-By-Decade/History-By-Decade/2014/Oct/manchester-united-history-1878-to-1909.aspx]. Viitattu 2.5.2018.
- van Gennep, Arnold
1975 [1913] É. Durkheim: Les Formes élémentaires de la vie religieuse – Le Système totémique en Australie. W.S.F Pickering (ed.) *Durkheim on Religion. A Selection of Readings with Bibliographies.* Transl. J. Redding et al. London: Routledge & Kegan. 205–208.
- von Franz, Marie-Louise
2003 [1964] Individuaatioprosessi. (The Process of Individuation.) C.G. Jung et al. *Symbolit. Piilotajunnan kieli.* (Man and His Symbols.) Suom. M. Rutanen. Helsinki: Otava. 158–229.
- Walsh, Adrian J. & Giulianotti Richard
2001 This Sporting Mammon. A Normative Critique of the Commodification of Sport. *Journal of the Philosophy of Sport* 28 (1), 53–77.
- Wittgenstein, Ludwig
1999 [1953] *Filosofisia tutkimuksia.* (Philosophische Untersuchungen.) Suom. H. Nyman. Porvoo: WSOY.